Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Google

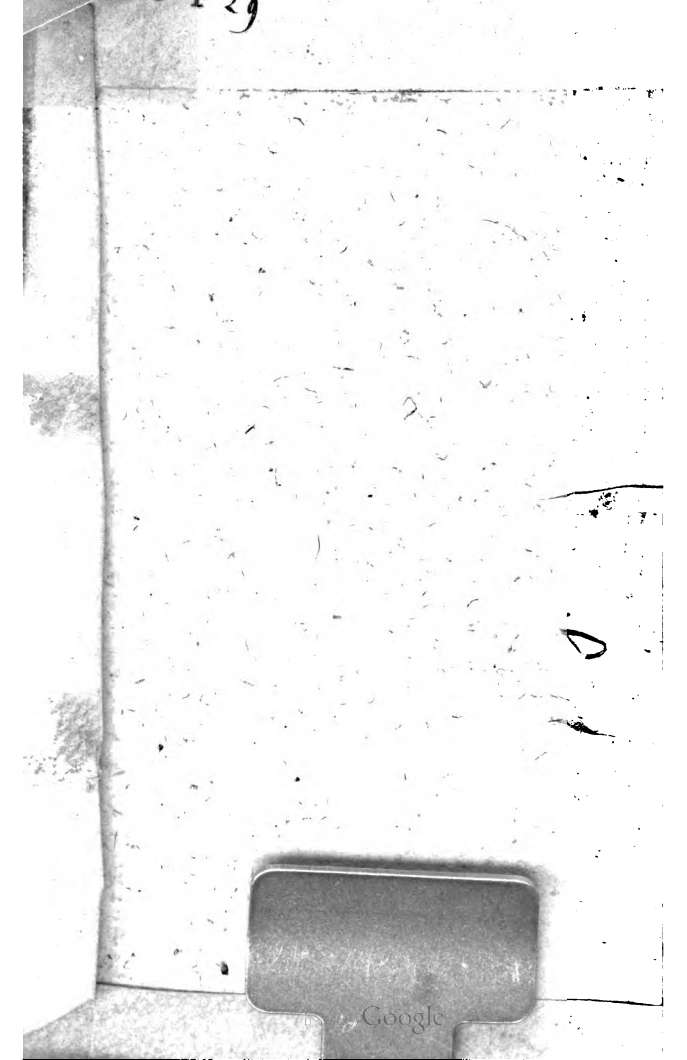
Google

T 631

Digitized by Google

153 T 29

WATERSCHADE 05.06.07

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

900000110547

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

De Nederduytsche
SPRAEC-KONST
Ofte
Tael-beschrijvinghe/

Waer in alle gemeyne veranderingen der Woorden, ende Spreuken grondelic vertoont ende geleert worden, door

CHRISTIAEN van HEVLE
Mathematicus.

De tweede Druck verbetert.

Tot Leyden/ by Jacob Roels Boec-verkoper woonende over t'Weeshuys. Anno 1633.

Digitized by Google

Horatius de arte Poëtica.

Multa renascentur quæ jam cecidêre, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula si volet usus,
Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi.

Idem ad Poëtas.

— Carmen reprehendite quod non
Multa dies, & multa litura coercuit atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Digitized by Google

Eer-wærdigen Hooch-geleerden D D.

ANTONIUS THYSIUS

Rector Magnificus ende Proffessor der H. God-heyt in de hoge Schole tot Leyden.

Ende aen den

Vernaemden Taei-geleerden Heere

ANTONIUS de HUBERT,

Doctor in de Rechten.

HEt tegen-woordich voornemen behooren ons billic by eenen yghelicken van haet en laster te bevryden, door dien wy aen eene zo-verlatene zake, onze hulpsame genegentheyt trachten te betonen, maer overmits dat een voornemen nochte ooc eene lovelicke Daet, ons voor de quaet-willicheyt der Wan-gunstige bevrydē en kan, zo bieden wy het tegenwoordige aen de eerwærdicheyt V.E. zekerlic achten-

Digitized by Google

de dat vele quaet-tongige, door V.E. uyt-nemende aenzienelikheyt, haer als geruſt houden zullen.

Ende dewijle V. E. de verbeteringe onzer Tale, met den E. *Aldegonde* aengevangen, noch door eene onveranderlicke genegenheyt zonder aflaten ganſchelic bevordert, zo hebbe ic vertrout dat deze mijne aenbiedinge V.E. in generleye wijze verworpelic zijn en zal, vorders verhopende met de uyt-nementheyt dezer Letter-eewe, het gewenſcht eynde onzer mooderlicke Sprake te bekomen.

Hier mede V.E. zeer-aenzienelicke Tael-lievende Vaders in de genade des Alderhoochſten bevelende,

CHRISTIAEN van HEVLN
VE toegeneychde
Dienaer.

Voor-

Digitized by Google

Voor-reden.

DE beſchrijvinge der Neder-duyſche Sprake en heeft in de voor-gaende tijden niet wenſchelic konnen geſchieden, om der gemeyne Schriften onvolkomenheyt wille, waer door ooc het voornemen der aenzienelicke Tael-bezorgers Koornhert, de Amſterdamſe Letter-konſtenaers, Aldegonde, Kilianus en andere, by zonderlic ſchijnt verhindert te zijn.

Maer overmits onze Tale tegen-woordich met verſcheydene onver-beterlicke werken meer en meer verlicht wert, en gelijc *Horatius* zegt, onze Poëten niets onbeprouft gelaten en hebben, zo is ons oog-merc uyt de uyt-nementheyt dezer Eewe, een nodich nuttich en ordentlic Tael-gebruyc aen te wijzen: De bequaemſte tijt der Tael-beſchrijvinge zoude ontwijfelic in lang-voorgaende Eewe geweeſt hebben, in welke onze Voor-vaders alles hebben konnen invoeren, datſe tot het gemeyn bevonde te behoren, Nu daer-entegen is ons Gehoor zo teer, ende het Gezicht zo ſcherp, zo datter niets lijdelic en ſchijnt, het en zy gebruykelic, kort, zoet, ja zelf de volmaektheyt overtreffende.

En aengezien onder onze Tael-lievelingen verſchil is, in het na-volgen of af-wijcken des gemeynen gebruyx, zo en achten wy het niet ondienſtich, van het oordeel der Sprake eenige Tael-wetten voor te ſtellen.

1. Het gebruyc eener Tale, ſtelt de byzonderſte en krachtichſte wet.

2. Hier naer volcht de reden, welke alles met toe-latinge des gebruyx regeert.

Men

Digitized by Google

3. Men behoort zorch vuldichlic acht te nemen om het onderſcheyd der Geſlachten, ende der Gevallen te behouden, welke tot nootzakelicken dienſt, ofte tot Cieraet in alle geachte ſpraken plaetſe hebben.

Dewijle het dan blijkt dat het Gebruyc na de Reden aengeleyt een oog-merc tot Volkomenheyt is, zo achten wy deze waerſchouwingen vorderlic, om het Gebruyc met Reden te overwegen.

1. Het gemeyn Spreken, trekt altijt na kortheyt der woorden, en zoet-vloejentheyt der ſilben, en is om des veel-voudigen gebruyx wille den gemeynen ooren alder aengenaemſt.

2. Zommige woorden en hebben geen aenzienelikheyt in het ſpreken, welken nochtans het Schrijven of Redenen eene wenſchelicke bequaemheyt uytdrucken.

3. Het ſchijnt dat onder alle geachte Volkeren een gemeyn ende een byzonder Tael geweeſt is.

4. Het acht-baer gebruyc is ooc door het gemeyn ſpreken, dik-maels in vergetinge, ende de Talen ten verderve gebracht.

Want onder de Hebreen heeft de gewoonte zo verre van hare Tael order verſcheyden geweeſt, dat niet allenelic de gemeyne Ioden van de Hebreeuſche ſchriften en vervreemdeden, maer de Wetgeleerde zijn ooc, door verloop, des tijts in de onwetenheyt der Hebreeuſche ſprake zelfs vervallen, hier af blijken eenige getuygeniſſen in de Griexſche overzettingen.

Alzo heeft ooc de ſwaricheyt der Latijnſe wetten, in het gemeyn gebruyc vermijt geweeſt welc

Digitized by Google

welc gebruyc eerst slecht Latijn zijnde, door menichvuldige dagelixse veranderingen, de Italiaensche sprake geworden is.

Eene sprake bestaet in twee delen, als in kenniſſe der woorden, ende in de wetenschap van de veranderinge der zelve woorden.

Aengaende de kenniſſe der woorden, die is in het gemeyn gebruyc byna onstraffelic zo in Enkele als in Same-gevougde woorden, ooc in Namen van werc-tuygen en Konst-woorden, zo dat het gebruyc dezer woorden, zelf by de ongeleerde, meer verwonderlic als berispelic is.

Het andet deel der Sprake, welc in de veranderingen der woorden bestaet, is ten dele onbekent, en ten dele twijfelachtich, ende het byzonder wit onzes tegen-woordigen werx, ende is gelegen in het onderscheyt der Geslachten, ende de Buygingen der woorden, met den aenkleye van dien, alle Goet-gunstige willen in ons werc *Horatius* waerschouwinge gedenken dat het zeer swaer is, yet gemeyns eygentlic te konnen zeggen, *Difficile est proprie communia dicere*, ende al is het dat wy ons vermogen zeer kleyn tot het tegen-woordich werc, erkennen te zijn, zo hebbe ic gelijc Iuvenalis zegt door ouwerdicheyt gedaen, het gene dat ic konde, *Si natura negat, facit indignatio versum, quemlemmque potest.*

Dat onze Exemplaren yets van de vorige verschillen, is alleen in order en niet in de zake, in welke order wy achten eenich voordeel, door herveranderinge des tits, ende de Ervarentheyt onzer Eewe bekomen te hebben.

Oock hebben wy in alles aengeleyt, om den Nederduytschen Lezer bequamelic te dienen, Vaert wel.

Digitized by Google

IN LAUDEM AUTORIS.

Qui patrium proprio reddens idioma nitori,
Peregrina noſtro verba proſcribis ſolo,
Verbaque germanum cogis genuina ſub agmen,
Non nomine tantum, at re quoque Chriſtianus es:
Flumina enim puræ plandens illimia linguæ,
Facis, frequentes ut redundent rivuli,
Unde exſucca ſitim reſtinguere Patria poſſit,
Civiſque civi ſæpiuſcule Barbarus.
Ergo te patriæ prognatum in commodo civem,
Dignũ coronâ quis negarit civicâ? *Daniel Gallus.*

GY *die wenſcht het* Nederlands,
Zonder ſchuym te zien in glants:
Welgeſpeld: in Oorſprongs ſtaet:
Welgehecht: in Redens maet.
Ziet dit Boek, wat voordeel gy
Daer in vind, tot hulp voor dy.
Die het maekt' heb danck voor daed:
Wenſcht daer voor hem de genaed,
Chriſti aen *'tgemoeds verbond:*
Hueld *met hem* Doorziet den grond.

I. van der Schuere.

ZO t' Aertrijc is verdeelt, in water, Bergen, Dalen
Of zomen ziet een Stat, met ſtraet en Huys bezet
Ooc een geplanten Hof, met menich kruydich bet
Of een ſchoon menſ-geſtals natuyrelic afmalen,
Merc alzo hier den gront der Neder-duytſe Talen,
In Spelling en in Aert, der woorden waenheyt, met
Het ſamen-vougen van, de zeven deelkens net
Om in of buyté Rijm van t'konſt-pat niet te dwalen
Met arbeyt heen.

Digitized by Google

De

Nederduytsche SPRAEC-KONST.

DE spraec-konst/ wort by de Grieken/ en Latijnen Grammatica genaemt/ weet woort in het duytsch Letterkonst beteyckent/ maer om dat in dit werc de spraeke meer aen-gerort wort/ als wel het gene dat den letteren aen-gaet/ zo heeft ons het woort Spraec-konst best behaeght.

Horatius. *Nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres.*

Wat de Spraec-konst is.

Definitio Grammatice.

De Spraec-konst is eene wetenschap/ om wel te spreken/

Van de deelen der Spraec-konst.

De Spraec-konst bestaet in twee deelen, als in { Woorden. *Dictiones.* / Der woorden verranderlikheyt. *Dictionum variationes.*

In de woorden worden als deelen geleert { De Spellinge. *Orthographia* / De uyt-spraeke of Klanc-maet. *& Prosodia.*

Door de kennisse der woorden/ende der woorden veranderlikheyt/ worden de rede-

Digitized by Google

Syntaxis. nen te zamen ghevoucht / deze wetenſchap wort Samen-vouginge genaemt / zo dat wy in het tegenwoordich werc / deze vier delen / als Spellinge, Klank-maet, Oorſpronkelikheyt en Samen-vouginge, als vier Hoofdelen der ſprake (volghens de Latijnſche wijſe) voor-nemen te beſchrijven / alhoewel eene Tale alleneliс maer twee delē en heeft.

Deze vier delen en zouden oot niet onbequamelic moghen ghenaemt worden / Het ſchrijven, *Orthographia*, Het ſpreken, *Proſodia*, Het veranderen of buygen der woorden, *Etymologia*, Het redenen, *Syntaxis*.

Van de Spellinge.

In Orthographia docetur. Litterarum pronuntiationes. Litterarum differentia. Littera mutabiles Diphthongi & Syllabarum diviſiones.

In de Spellinge wort aengewezen
- De benaminge der letteren.
- Onderſcheyt der letteren.
- Veranderlicke letteren.
- Twee-klanken.
- Silb-ſcheydinge.

Van de Letteren.

In het Neder-duytſch gebruyken wy deze Letteren / als A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q R, S, T, U, V, W, X, Y, Z.

Litterarum pronuntiatio.

De uyt-ſprake der Letteren.

De Letters word aldus uyt-geſproken / A, Be, Ce, De, E, eF, Ge, Ha, I, Je, Ka, eL, eM, eN, O, Pe, Que, eR, eS, Te, U, Va, Wa, eX, II, Ze.

De

Digitized by Google

De y en is anders niet/dan eene dobbele I, ende de Z, is by de Latijnen/ zo veel als eene dobbele S, doch by haer eenichſins volgende/gebruyckt de Z voor eene ſwaere S.

Onderſcheyt der Letteren.

Litterarum differentiæ deſcribuntur in Vocalibus & conſonantibus.

De Letteren worden gheſchepden / in Klinkers en Me-klinkers / daer zijn vijf Klinkers of Vocalen/ als A, E, I, O, U, de andere Letteren zijn alle Me-klinkers of Conſonanten.

De Klinc-letters worden alzo genaemt/ om datſe in de upt-ſpraake/ eygentlic na haren naem klinken / maer de Me-klinkers luydē altijt/na een der Klinc-letteren/daerom zy oock Me-klinkers genaemt worden.

I & V conſonantes & Vocales.

My hebben de I en V tweederley/ de eene I is eene Vocael/ welke gehoort wort/in het upt-ſpreken van ic, in yemant, de j is een Conſonant/ en wort gehoort in Jan, ja, joc, jonſt, jillis (twelc men Gillis plach te ſchrijven.) Het ghebruyt van deze Conſonant/ wort ooch by de Hebreen zeer onderſcheydelic gebruyckt / als in Jehova, Joſua, Joſeph, wort oock van haer jod genaemt.

U Vocalis.

De klinkende u hoortmen in ure, uyt, Huys,de Me-klinkende heeft in de uptſpraake van vrede, vleeſch, vyant.

V Conſonans.

Het ghebruyt der Conſonant v, is mede den Hebreen ghenoeg / welcke die vau namen/ zeer naer onze upt-ſpraake gelijc.

Conſonantes ſunt mutæ aut liquidæ.

De Conſonanten worden by de Latijnen gedeelt in Stomachtige en Smeltende letteren/

teren/de Stom-achtige zyn F,L,M,N,R,S, om dat in de uyt-ſpraake dezer Letteren de Vocalen voor gaen / gelyc men zien mach/ in ef, el, em, en, er, es, ex.

Conſonantes liquidæ. De Smeltende letteren zyn B, C, D, G, H, I, K, P, Q, T, V, W, Z, deze Letteren uytgeſproken zynde/ eyndigen in eene Vocael/ gelyc men zien mach in be, ce, de, ge, ha, je, ka, pe, que, te, va, wa, ze.

Pronuntiatio differt in litera O. Daer valt ook onderſcheyt / in het uyt-ſpreken der O, welke in het een woort / anders dan in het ander uyt-geſproken woort/ meer in *kool* des velts/ en kool des lyers/ ook *Rooc*, welc is Reuc, en Rooc van hant/ alzo ook ic *bood* ende boot *Scapha*, een roc *Trochus*, ende eē Roc *Tunica*, dit onderſcheyt zoude-men/met eenich by-teyken onder aen de O konnen aen-wyzen / of ook wel eene onder-ſcheydene O nemen / gelyc wy in deze woorden gedaen hebben/ zonder merkelicke veranderinge van nieuwicheyt.

Pronuntiationes differentes in E. In de uyt-ſpraake der E valt ook een merkelic onderſcheyt / als in me, *una*, en mee krupt / ze *ipſa* en zee *mare*, dit onderſcheyt woort gemeynelic met eene enkele of met eene dobbele E geſchreven / doch daer blyft noch eenich gebrec der volkomenheyt.

Van de veranderlicke Letteren.

De Litteris mutabilibus. In het Neder-duytſch hebben wy eenige veranderlicke Letteren/ als CH woort verandert

Digitized by Google

andert in G, S wort dic-mael verandert in Z, en T oock wel in D, F in K, deze veranderinghen der Letteren/ mach men uyt deze woorden afnemen/ als/

Heylich	en	Heylige,	CH	in	G
Wijs	en	Wijze,	S	in	Z
Woort,	en	Woorden	T	in	D
Wijf,	en	Wijven	F	in	V
Zaec	en	Zaecken	C	in	K.

Oock zo ſchijnt onder deze veranderlicke Letteren de U te behoren/ welke in eenighe woorden in eene W verandert als in/

Leeu	en	Leewen	of oock Leeuen
Zeeu	en	Zeewen	Zeeuen
Blaeu	en	Blaewen	Blaeuen
Hieu	en	Hiewen.	Hieuen.

In het veranderen dezer Letteren volgen wy de Grieken/ welke de ξ en ψ veranderen in κ, γ, χ, π, ϛ en φ als in *Litteras mutabiles Græcorum ſequimur.*

Θώρηξ,	Θώρηκος.
ἅρπαξ,	ἅρπαγος.
Θρὶξ,	Θρίχὸς.
ὠψ,	ὠπὸς.
ἄραψ,	ἄραβος.
κατηλιψ,	κατήλιφος.

De Geleerde onzer eewe/ zijn zeer twiſtich om dezer Letteren veranderinghen wille/ vele achten datmen alle woorden behoorde *Autores quidam Litteras mutabiles vitiare ſiunt.*

Digitized by Google

hoorde met de minste veranderingen te schryven / daerom op het eynde der woorden altijt G in plaetse van CH, oock D, Z, K in plaetse van T, S, en C stellende / de aenzienlixste Tael-kenders die deze spellinghe voorstaen / zyn Kilianus, Grotius, de Hubert, Ampsingius en Iacob vander Schure.

De Geleerde welke met onze Voor-ouderen en ons over-een-stemmen / zyn byzonderlic Koornhert, Aldegonde, Heynsius, Cats, ende de Bybelsche Overzetters.

Descriptio causa Litterarum mutabilium.

Onse Voor-ouders welke wy in dezen dele nae-volgen / hebben in hare spellinge / de meeste lichtichept der uytspraake neirstelic waerghenomen / want deze woorden Dach, levendich, Hant, geleert vallen in het uytspreken lichter als / Dag, levendig, hand, geleerd, daerom ook Ampsingius in zyn Tael-bericht toe-staet / datmen de woorden na ouder gewoonte behoort te lezen alhoewel hy die anders oordeelt te schryven / Wy oordelen in het tegendeel / dat wy meerder reden hebben / om volgens onze uytspraake te schryven / dan dat wy om des gevolgs wille / anders zouden schryven / dan wy behoren te lezen: deze redenen en het loffelic gebruyck der Grieken hout ons aen de outheyt / daer-en-boven ook de verzoetinge onzer menichvoudige swaer-tongige silben.

I. Merc.

Daer valt ook somwylen veranderinge in het uytspreken der Letteren / alhoewel de

Digitized by Google

de Letters zonder veranderinge blijven/ want Als eene z achter B, D, F, G, H, K, P, S, T, X komt zo wort die als eene S zachskens uytgesproken/ want

	rad zeggen		rad seggen
	af zeggen		af seggen
In plaetse van	och zeggen	zeggen wy	och seggen
	ook zeggen		ook seggen
	op zeggen		op seggen
	ons zeggen		ons seggen
	ont zeggen		ont seggen.

En als achter B, D, F, G, H, K, P, S, T en X eene V volcht / zo wort die als eene F uytgesproken/ als

In plaetse van	dood vliegen	zeggen wy	dood fliegen
	af varen		af faren
	rooc vatten		rooc fatten
	ons vieren		ons fieren.

II. Merc.

Tot verzoetinge der Silben / wort deze verzachtinge der Letteren/ zeer dienstelic gebruykt / door welk oog-merc de Hoochduytschen en de Vriezen / de Z, D, ende de V gemeynelic in S, T en F veranderen/ zeggende Sone, Toot, Froom in plaetse van Zone, Doot, Vroom, &c. Welc gebruyc zijne nutticheyt heeft / doch zonder gheachte aenzienelikheyt : Van deze verzoetinge der uyt-sprake / volgen verscheyde opmerkingen/ in het laetste deel dezer Spraec-konst.

Digitized by Google

III. Merc.

Daer zijn oock eenige woorden/welke een geheel onderſcheyt maken/ voor eene T of D op het eynde te ſchrijven/ als

Wand *murus*	Want *chiro theca.*
Rad *glis*	Rat *rota.*
Bloot *nudum*	Blood *timidum.*
Voet *pes*	Voed *nutrio.*

Diergelijke behooren onderſcheydelijck geſchreven te worden/ om des onderſcheyts wille.

De diphtongis

Van Tvvee-klanken.

Als in eene Silbe meer als eene klinkLetter komt/ zo word zulke silbe/een tweeklanc genaemt/ als Leeu, vreucht, ziec.

Triphthongi.

Alle de Twee-klanken zijn deze/als AE. Æ, Ai, of Ay, AU, AEu of AEuW, EE, Ei, of Ey, Eu, EEu, Euy, IEu of IEuW, OE, OEy, Oy of Ooy, Ou, uE, uy of UU, in dezer Silben kennisse bestaet/ wel het voornaemste deel der Spellinge.

Van de uytſprake der Tvvee-klanken.

Diphthongorum pronunciatio.

De Æ willen de Amſterdamſche Letterkonſtenaers uytgeſproken hebben/ als het blæten der Schapen/ en ſtellen A A in plaetſe daer de oude ſchrijvers A E gheſtelt hebben/ ſchrijvende maar, daar, naar, ende houden

Digitized by Google

houden de uytsprake van AE als het ἦτα der Grieken zoo dat de woorden Paert, Baer, Haert en diergelijke / zeer volkomelic nae haren aert uytgesproken worden / het welc mē met de oude spellinge niet en heeft konnen doen / maer door dien alle niewicheyt / in tgemeyn een groot opzicht heeft / en om dat wy in dit tegenwoordich werc / verscheyde niewicheden / als teghens onzen danc hebben moeten inbrengen / daerom hebben wy eene veranderinge aengewezen de Twee-klanc AE aldus Æ schrijvende / zo dat de uytsprake van Pært, Bær, hært, &c. zeer bequamelic onderscheyden wort / deze onderscheydinge wort ooc by Kilianus, en ooc voor hem in de oude Spelen van Gent gebruykt.

Diphthongus.

Kilianus in Etymologico.

Merc.

Ooc om Pært, bær, hært zonder vreemde Letteren te schrijven / kan ten dele uytgebeelt worden aldus / Peirt, beir, heirt, veirdich, &c. de I achter de E stellende.

Deze spellinge wort ooc aen gewezen van der Schuere.

De Ai of Ay hoortmen in Haij, Kaij de A kort uytsprekende / doch en valt in geenighe woorden voor.

Ai, Ay.

Maer in Aey hoortmen de A gedurich / als in zaey, maey, draey.

Aey.

De Silbe Au, hoortmen in snau, gau, kau.

Au.

Deze uyt-sprake schijnt wat langer te vallen in de Silbe AEu, als mede in blaeu, graeu, raeu, paeu.

Aeu.

De EE hoortmen in zee, mee (eene aerdvrucht.)

EE.

Digitized by Google

ey. De Ey hooztmen in Geyt, reyken, reyn.

Eu. De Eu hooztmen in Heur, deur, Neuze.

EEu. De Eeu hooztmen in Leeu, ſchreeu, ſneeu.

Euy. De Euy hooztmen in Leuyheyt, Reuyten, Fleuyten, ooc in de Bzabantſche upt-ſpzake van Uyl, vuyl, luyden, welke woozden men nae de Bzabantſche upt-ſpzake/ zoude aldus moeten ſpellen Euyl, veuyl, leuyden.

IE. De ie hooztmen in het geroep der Kiewitten ooc in zie, bie, niet, iemant.

Ieu. De ieu hooztmen in het upt-ſpzeken van Hieu, nieu.

Oe. De O e hooztmen in zoet, bloet, goet.

Oey. De Oey hooztmen in Koeyen, bloeyen, roeyen, deze woozden zoude-men wel zo bequamelic aldus mogen ſchzyven / Koejen, bloejen, roejen, ooc en ware het niet vzeemt/ datmen ſchzeve Koeijen, bloeijen, roeijen.

Oy, Ooy. De oy of ooy hooztmen in mooyen, hoyen, doyen, of aldus hojen, mojen, dojen.

De Ou hooztmen in Grou, vrouch, voug, ooc in het ou der Francoyſen / ooc in de Vlaemſche uptſpzake van Hout, zout, gout.

uE. De ue hooztmen in muer, zuer, huer, buer.

uy. De uy hooztmen in Huys, luyt, muys welke woozden men beter zoude mogen ſchzyven Huus, luut, muus, maer de veranderinge zoude ſwaerder ſchijnen / dan de grootheyt des gebzecx.

Van de overtollige Letteren des gemeynen gebruyx.

Wel

Wt alle de voor-gaende opmerkingen zien wy / dat over al mach een enkele I, in plaetse van eene y gestelt worden/ het welc Huyterus en Ampsingius, ooc van der Mijle in zijn Spraec-beschrijvinghe zeer wel waerneemt / desgelijcx ooc Grotius in het Rechtbouc / want als men in plaetse van zaey, maey, reyn, roey, mooy, leuy, heyl, zoude schrijven zaei, maei, rein, roei, moi, leui, heil, hier en zoude niets vande volkomentheyt/dan gewoonte van zien ontbreken.

Littera supervacanea.

Ooc is by ons overtollich de eene o in ooy.

Ooc moghen vele plaetsen/enkele Letteren lijden / in plaetse datter altijt dobbele geschreven worden/als zi, hi, wi, liden, zide, tiden, alzo ooc lezen, voor leezen, leren voor leeren, deze verkortinge der letteren is gehelic in vorige tijden gebruykt/ en nu ganschelic vervallen/ de oorzake die onze voorouderen tot veranderinge gehat hebben/ is alleenelic / om de woorden met de minste veranderinge der letteren te schrijven / als tot exempel/wide, tide, leze, wort volkomelic met eene Vocael geschreven/ welcke Vocael nootsaekelic dobbel moet zijn in wijt, tijt, lees. Doch wy hebben ons van de gemeyne order laten overwinnen.

Ziet Ampsingius Taelbericht.

De enkele I vertoont heur zeer cierlic/in vrijicheyt, leuijicheyt, kleijich, &c.

Ooc zo is in eene silbe onnodich/ dat men ck, in plaetse van eene c of k alleen stelle want de c wort op het eynde der woorden / altijt voor eene k gestelt als men nu Ick, lijck, strick, aldus schrijft/ zo is het ontrent

Littera supervachnea.

ontrent 300 veel/ als of men over al/ eene dobbele k ſtelde/en ſchreve Ikk, lijkk, ſtrikk, om dan de weynichept der letteren waer te nemen/en om de gewone ogen iet te dienen/ zoude het wel geraden ſchijnen/ datmen over al eene enkele c op het eynde der ſilben behielde/ſchrijvende Ic, lijc, ſtric, ſtoc, &c.

Oock is de C overtollich in alle woorden die wy met C H ſchrijven/ want Heilih, dah, luhtih, ſhoon, aldus geſchreven zynde/ veroorzaekt merkelicke hoorheyt/ende zoetvloeyentheyt.

Wy hebben wy allenelic van de ſpellinge willē aenwijzen/ wenſchende dat de Spellerighe/ de nutricheyt van het verhaelde waer-neme beneven het gemeyn gebruyc: Die verder luſt heeft/ van de Spellinge te lezen/die wijzen wy tot de Letterkonſt van Pontus Huyterus, oock van Iacob van der Schure, ende David Moſtaert, dewijle wy oock het gemeynſte gebruyc lijdelic/ en daeren-boven onveranderlic achten / zo volgen wy de ſpreuke Quintiliani het onveranderlicke/ in zijn geheel latende.

Quintil. *quæ mutare non poſſum relinquo.*

De ſyllabis.

Van de Silben.

Eene Silbe is een woort / of deel eenes woorts/ welc men met eene mont ſluptinge of openinge uytſpreeckt/ als On-ſuy-ten, o-ver-win-nen, elc dezer deelkens / is eene ſilbe.

Syllabarum diviſio.

Van de Silb-ſcheydinge.

Als in eenich woort eene enkele Conſo-

nant

nant is/ zo behoort die Consonant (in het lezen) tot de laetste Silbe/ als in wij-ze, vro-me, goe-de, Ro-mey-nen behoren de consonanten z, m, D, M, N tot de laetste silben.

Maer alser eene Letter/ in eenich woort verdobbelt wort/ dan behoort de eene letter tot de voorgaende/ ende de andere letter tot de volgende Silbe/ als wis-sen, snel-le, zin-nen.

Als in een woort twee Consonanten komen die te zamen konnen uytghesproken worden/ zo behoren die gemeynelic tot eene Silbe/ als be-schaemt, ge-schent, gedwaelt.

Van deze Silb-scheydinge heeft Adolphus Venator geschreven.

Als in eenich woort twee verscheyde Consonanten komen/ zo moet (gemeynelic) de eene Consonant/ tot de voorgaende/ ende de andere Consonant tot de volgende Silbe in het lezen gescheyden worden/ als Han-den, hoor-den, aen-zien, eer-baer, lief-de.

Dese Silb-scheydinge zoude gehelic/ in gemeyne regelen konnen beschreven worden/ maer om kort te zijn/ gaen wy zulx voorby.

Vande Oorspronkelikheyt.

De Etymologia.

De oorspronkelikheyt of (beter) veranderlikheyt/ vervaet en wijst aen/ allerleyen aert de veranderingen/ die in de woorden onstaet.

Etymologia est dictionum varietas.

Hoe menigerleye woorden zijnder?

Alle de woorden worden in zesderleye soorten

Digitized by Google

Articuli, Nomina, Pronomina, Verba, Participia, Adverbia.

soorte gedeelt/en worden genaemt ledekens, Namen, of Naem-woorden, voor-namen, werk-woorden, deel-woordē en Help-woorden, welke benamingen den woorden gegeven worden/ om van elc onderscheydelic te konnen spreken: gelijc als het selve geschiet in het onderscheyt der waren/ werk-tuygen/ munte en gewicht/ etc.

Merc.

Adverbia.

De genaemde ses soorten van woorden zijn alle veranderlic / behalven de Helpwoorden/ welke meest onveranderlic zijn/ het welc verbolgens beder te zijner plaetse zal aengewezen worden.

De articulis.

Van de Ledekens.

Dese woorden/ als de. het ende een, worden Ledekens genaemt/ om datse beeltijts onscheydelic / hangen aen die dingen daer wy van spreken/ als gebraegt zijnde/ wat is dat? men antwoort een mensch, een man, een boom, een beest; hier en kan men het woordeken Een niet naelaten / en zeggen Het is mensch, het is man, het is boom, het is beest.

In syntaxi.

Ziet hier af verder in de Samenbouginge.

Latini tantum pronominibus, articulorum loco utuntur.

Dit gebruyc der Ledekens/ is mede den Grieken gemeyn / welke oc volgens onze wijze zeggen ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀνὴρ, τὸ δένδρον τὸ ζῶον,

Digitized by Google

Van Naemen.

De nomine.

De Namen of Naem-woorden worden bequamelic ontleed/ na de uytbeeldinge der volgende Tafel / worden ooc vervolgens zulken order verklaert en beschreven.

De Namen sijn	zelfstanddich of Byvougelic.	en worden aengemerkt in	Hoedanicheyt welke is.	Eygen of Gemeyn.
			Vergelijkinge welke aengemerkt wort in	Stellinge vergrotinge en Oytneminge.
			Geslacht welc is	Mannelic Vrouwelic en Generley.
			Aert welke is	Grondich of Afkomstich.
			Getal welc is	Eenvoud en meervoud.
			Gedaente welke is	Enkel en Dobbel.
			Buyginge welke geschiet in	Het tweede Derde en Vierde geval.

Ver-

Verklaringe.

De Namen zijn woorden / waer mede men alle lichameliche / en onlichameliche / zichtbare en onzichtbare dingen benaemt / als God, Geest, mensch, dier, Hemel, aerde, Lucht, water, vier, wint.

De verdelinge der Namen.

Qualitas, comparatio, genus, species, numerus, figura, declinatio.

De Namen worden aengemerkt in hare hoedanicheyt, vergelijkinge, geslacht, aert, getal, figuyre en buyginge.

Van de hoedanicheyt.

De Namen zijn eygen of gemeyn.

Nomen proprium.

Een eygen Naem is / welke alleenelic een dinc toekomt / als Petrus, Keulen, Rijn.

Nomen appellativum.

Een gemeyne Naem / is veelen dingen gemeyn / als Mensch, Stat, Revier.

Een gemeyne Naem is Zelfstandich of By-wougelic.

Nomina substantiva.

Zelf-staendige Namen zijn / die alleen staende / volkomelic bedieden / het gene dat men naemt / als Man, Vrouwe, Wijf, Berg, Stat, Hof, &c.

Nomina adjectiva.

By-wougelicke Namen zijn / die de gedaente of het ghestalt / eenes dincx / maer geen dinc zelve en uytbeelden / als goed, schoon, sterc, deze komen altijt den zelf-standigen-woorden toegebought worden / als Goet lant, Schone stat, Sterc huys.

Wy zeggen By woorden, in

Opmerkinge om de By-woorden van Zelf-standige te onderscheyden.

Alle

Digitized by Google

Alle namen der dingen die wezen hebben/ zijn zelf-ſtandige woorden. *plaetſe dier-men eygentlic-ker, by-vou-gelicke woorden zoude zeggen, om der korthz wille, me zou-de ooc zeer be-quamelic in plaetſe van Bywoorden, mogen zeggen Bynamen, doch niet zo ver-ſtandelic.*

Oock komen de woorden op eene andere wijze onderſcheyden worden/ als tot woorden/ men begeert te weten of Goet eē zelf-ſtandich of een By-woort is/ ſtelt mi het woordeke Goet, by eenich bekent zelf ſtandich woort/ genomen Man, zo is het te zamen Goet man, deze woorden nu eenigen ſtant van reden makende/ geven te kennen dat Goet een By-woort is / want twee zelf-ſtandighe woorden / en konnen malkander / in eene reden niet lijden / ten zij datter een woort van gemaeckt werde.

Van de Vergelijkinge.

De comparatione. Adjectiva comparabilia & incomparabilia

By woorden zijn
- Vergrotelic en worden onderſcheyden in
  - Gemeyne
  - en
  - Byzondere

  } Vergrotinge.
- Onvergrotelic.

De By-woorden zijn vergrotelic of onvergrotelic.

Een vergrotelic woort is / welc in vergelijkinge der eerſte ſtellinge / groeet en uptnemender kan worden als.

Stellende Rijc, Arm, Jong, out, bequaem, moedich, is *Poſitiva.*

Vergroot/ Rijker, Armer, Jonger, ouder, bequamer, moediger, ende deze zijn *Comparativa.*

Digitized by Google

Superlativa. Wtnemende/als Rijcxt, armſt, Jongſt, outſt, bequaemſt en moedigſt. Duſdanige vergrotinge/ worden oock trappen der vergelijkinge of vergrotinge genaemt/ Deze vergrotelicke woorden nemen gemeynelic vergrotende/ eene R op het eynde/ en in de grootſte vergelijkinge/ nemen zy St aen/ als

Sterc, ſterker, ſterkſt.
Kranc, kranker, krankſt.
Zoet, zoeter, zoetſt.
Wijs, wijzer, wijſt.

Adjectiva. De Bÿ-woorden welke volgens deze order niet vergroot en worden/ die worden byzondere vergrotende genaemt/ als

In poſitivo. Stellende (Goet, (quaet (groot

In comparativo. Is vergroot goeder en beter | quader en erger. | groter en meerder

In ſuperlativo. En Wtnemende beſt, | quaetſt en ergſt | grootſt en meeſt.

Alle Bÿ-woorden die in L, N en R eyndigen / nemen in de vergrotinge Der op het eynde/ als Snel, ſnelder, Schoon, ſchoonder, Swaer, ſwaerder, dit is oock buyten den Regel der gemeyne vergrotinge.

Participia. De onvergrotelicke Bÿ-woorden / zÿn genaemt Deelwoorden, die in En eyndigen/ als Gehouden, gekomen, geroepen, &c.

Oock zÿn alle de namen der getallen on-

Digitized by Google

ver-

vergrotelit/ als Een, Twee, Drie, Vier, &c.

Van het Geslacht der woorden.

De nominum genere.

Alle Namen woorden in drie geslachten onderscheyden.

De benamninge der geslachten is Mannelic/ Vrouwelic en generlep/ of derde geslacht.

Volgen eenige Regelen, tot kennisse van de geslachten der zelfstandige woorden.

Regulæ generales generum.

Alle namen die den mannen Goden, Engelen en Geesten, gegeven worden/ die behoren tot het Mannelic geslacht / als Petrus, Paulus, Timmerman, werker, Jupiter, Gabriel, Beelzebub.

2.

Alle namen die alleenelic den Vrouwen toekomen / behoren tot het vrouwelic geslacht/ als Maria, Moeder, Venus, Zuster, Naester, Breyster.

Behalven

Het woordeken Wijf, welc tot het generlep geslacht behoort.

Neutrum.

3.

Alle werc-woorden der onbepaelde wijze / wanneer sy voor zelf-standige genomen worden/ behoren tot het Generlep geslacht / als Het werken, het lopen, het rusten, het lijden. Hier in volgen wy de Griecken welke zeggen τὸ γράφειν, τὸ τρέχειν, τὸ λοφᾶν

Verba infinitiva.

Digitized by Google

λοφῶν, τὸ πλῆθος, De Francoyzen gebruyken mede/ die zelve Taal-wijze/ zeggende le labourer, le courir, le roposer, le souffrir.

4.

Verbalia. Alle Werc-achtige woorden/ die met Ge, be of ver beginnen/ behoren tot het Generley geſlacht/ als het gewerc, het begrijp, het verloop, het verhael.

5.

Adjectiva ſub ſtantive ſumta. Tot het Generley geſlacht behooren oock de By-woorden/ als die woor zelf-ſtandige gebruykt worden/ als Het recht, het ront, het gelijc, alzo zeggen mede de Grieken τὸ ἀγαθὸν, τὸ περιφερὲς, τὸ ὁμαλὸν.

6.

Diminutiva. Tot het Generley geſlacht/ behoren alle Verkleynde woorden/ als Het manneken, het wijf ken, het boomken, het huyſ ken.

7.

Oock behooren tot het Generley geſlacht/ deze woorden der tellinge/ als Het paer, Het dozijn, Het twintich, Het hondert, Het duyzent.

8.

Adverbia ſub ſtantive uſurpata. Oock behoren tot het Generley geſlacht de Help-woorden/ welke woor zelf-ſtandige woorden gebruykt worden/ als het buyten, τὸ ἔξω, het binnen, τὸ ἔσω, het ja, τὸ ναὶ, Het neen, τὸ οὔ, Het onder τὸ ὑφὴν, Het boven τὸ ὕπερ.

9.

De namen der Revieren/ behoren tot het Vrouwelic geſlacht/ als De Maze, De Jordaen, De Schelde, De Iſel.

Behal-

Digitized by Google

Behalven.

De Rijn, welc tot het Mannelic geslacht behoort.

Om de zelf-standige woorden na hare geslachten te onderscheydē, uyt de eyndinge der woorden.

1.

Alle Naem-achtige woorden/die in heyt eyndigen/behoren tot het Vrouwelic geslacht/ als Wijsheyt, Schoonheyt, goetheyt. *Denominativa.*

2.

Oock behoren tot het Vroulic geslacht/ alle Werk-achtige woorden die in inge, isse ende ije eyndigen / als De gevinge, de lijdinge, de gevangenisse, de vissicherije, de hoverdije, de galeije. *Verbalia.*

Behalven.

Getuygenisse, welc tot het Generley geslacht behoort.

3.

Oock behoren tot het Vrouwelic geslacht/ alle Werk-achtige woorden / die op het eynde in plaetse van Heyt, hebben Te als de sterkte, de grote, de dikte, in plaetse van Sterkheyt, grootheyt, dikheyt. *Verbalia.*

4.

Oock behoren tot het Vrouwelic geslacht/ de Latijnsche of Francoysche woorden/ welke in ie of ij, eyndigen/ als de gratie, de blamatie, de executie, de harmonije, de valeye.

5.

Tot het Generley geslacht behoren / de

Digitized by Google

Denominativa. Naem-achtige woorden/ die in Dom eyndigen / als het Bisdom, Het Hertochdom, Het Pausdom.

Behalven.

Rijcdom welck tot het Mannelijt geslacht behoort / gelijck ooc mede het woordeken Dom, de naem eener Kerke.

6.

Verbalia. Ooc behoren tot het Generley geslacht/ alle Werk-achtige woordē/ welke in ment eyndigen als Het Testament, Het Tractement, Het present, deze zijn alle vreemt.

7.

Denominativa. Ooc behoren tot het Generley geslacht/ alle Naem-achtige woorden die in Schap, eyndigen/als Het Lantschap, het Graefschap Het Maegschap.

Behalven.

Blijschap en Vrienschap, welke tot het Vroulic geslacht behoren.

8.

Articuli. Ooc behoren tot het Generley geslacht/ de namen der Steden/ als het Jerusalem, Het Romen, Het Athenen, doch weynige namen der Steden / mogen de Ledekens by haer lijden.

9.

Ooc behoren tot het Generley geslacht/ de Griexsche en Latijnsche woordē/die in Us, um of on eyndigen/ als Het Hymnus, Het Articulus, Het Genitivus, Het Dativus, Het Euangelium, Het Encomion.

Merc.

Een zelf-standich samen-gevoucht woort \

Digitized by Google

woort/behoort tot het geslacht van het laet ste woort/als Koop-stat, mis-daet, en on-geneucht, zijn woorden van het Vrouwelic geslacht / om dat Stat, daet en geneucht, Vrouwelicke woorden zijn.

Behalven.

Demoet, welc behoort tot het Voulic/ en moet behoort tot het Mannelic geslacht alzo is.

Booswicht Mannelic/ en Wicht Generlep Kleynoot, geenerlep/ en Noot Mann.

Lit-maet geenerlep/ en Maet Voulic.

Vrou-persoon geenerlep / en Persoon Mannelic.

Vrou-mensch geenerlep / en Menschen Mannelic.

Dat woorden hier uytgenomen/alle werc-achtige/ die met ge, be, of ver, beginnen/ als geval, bedwang, verstant, welke tot het generlep geslacht behoren/ alhoewel val, stant en dwang, tot het Mannelic geslacht behoort. *Verbalia.*

Merc.

Tot de kennisse van het onderscheyt der geslachten/ zo is deze opmerkinge voorderlic/ doch geen zekere wet / Dat de woorden des Vrouwelichen geslachts/ gemeynelic in E, eyndigen/als Hope, Kerke, Lere, Heyde, &c. *Nomina fœminina appellant E finale.*

Doch/ Deucht, hant, Jeucht, kracht, &c. verwerpen de E.

De woorden des Mannelicken en Generlepen geslachts/ verwerpen gemeynelic de E op het eynde / als Man, Boom, *Masculina & neutra E finale rejiciunt.*

Digitized by Google

Berg, &c. doch deze Mannelicke woorden/ behouden eene E, op het eynde/ als name, zone, reuze, neuze.

Deze woorden des Generleyen geslachts behouden de E, bequamelic/ op het eynde/ als Eynde, geloove, herte, bedde.

Dit zy nu gezeyt van de geslachten der zelf-standige/ volcht nu

De motione.

Het onderscheyt der By-woorden, volgens de drie geslachten.

Alle By-woorden worden na de drie geslachten onderscheyden/ welke onderscheydinge wy hier met exempelen/ (in plaetse van regelen) voor ogen stellen.

In het Een voud.

Het natuyrelic eenvoudich onderscheyt der geslachten onzer By-woorden / eyndicht in het Mannelic geslacht in N, de Vrouwelicke woorden eyndigen in E, de woorden des Generleyen geslachts / verworpen beyde de N, ende de E, als hier vervolgens gezien wort/

Maer de gebruykelicke woorden des Mannelicken geslachts zijn deze Sterke, Heylige, Hoge, Goede, Schoone, Een.

Mann.	Vrouw.	Gener.
Sterken,	Sterke	Sterc.
Heyligen,	Heylige,	Heylich,
Hogen,	Hoge,	Hooch,
Goeden,	Goede,	Goet.
Schonen	Schone,	Schoon,
Eenen	Eene	Een
	Merc.	

Alhoewel dit onderscheyt der geslachten/ zich aldus uytter nature van cē scheyt

30

zo is het nochtans in ſpreken en ſchryven gebruykelic/ de N op het eynde der Mannelicke woorden naer te laten/ om de dienſtbaerheyt des zelven gebruyx/ en ooc de zoet vloeyentheyt der Tale.

De volgende exempelen/ ſtellen wy dan volgens de meeſte volkomentheyt des gebruyx/ende deze hebben wy tot aenwyzinge des onbeſwoerden naturelicken ſtants/ aengewezen.

Zo dat dan/ de gemeyne By-woorden/ in het Mannelic en Vrouwelic geſlacht/ eene E, op het eynde hebben/ welke E, van het generley geſlacht verworpen wort. *Adjectiva.*

Daer zyn ooc eenige woorden/die Deel-woorden genaemt worden/die zonder verandering by de drie geſlachten/ konnen gebruykt worden/ als *Particípia.*

Duſdanigen aent hebben ooc eenige Bywoorden, als Blyde, Moede, &c. nochtans mach men in het Generley geſlacht zeggen Bly en Moe.

De lopende Man,	*Currens vir.*
De lopende Vrouwe,	*Currens fœmina.*
Het lopende Dier,	*Currens animal.*
Ooc	
De minnende Man,	*Amans vir.*
De minnende Vrouwe,	*Amans mulier.*
Het minnende Dier,	*Amans animal.*

Merc.

Als de Lidekens De of Het voor de Deel-woorden komen / zo vallen die zoeter in het Generley geſlacht met eene E, op het eynde/als het minnende Dier, is wel zo cierlic gezeyt / als het minnend Dier, maer wederom is een lopend Wilt, zoeter/ dan een lopende Wilt, daerom zoude ic *Articuli participia.*

Digitized by Google

achten / dat wy van zulke woorden in het Generlep geſlacht / de E beter zouden mogen naer-laten / alſ-er het Ledeken Een voorſtaet / (dit wort oock by de Hoogduytſchen voor eenen regel gehouden) zo dat wy dan achten / datmen na de meeſte bevalligheyt des gehoors / zoude behoren te zeggen Het groeyende Boomken, ende een groeyent Boomken, Het knagende Muyſken ende een knagent Muyſken.

In manuſcriptis. Jacop van der Schure / voordeelt de laetſte E, in de Deel-woorden des generlepen geſlachts heel overtollich / ic en zoude het zelve niet wel durven tegen-ſpreken.

Oock en veranderen de op tellende woorden in de geſlachten niet / als de eerſte Man *Primus vir.* De eerſte Vrouwe, *Prima fœmina.* het eerſte Dier, *Primum animal.*

Alſo oock De tweede Man.
De tweede Vrouwe.
Het tweede Dier, &c.

Nomina comparata in motione non mutantur. Oock en veranderen de vergroote woorden / na de geſlachten niet / als

Een wijzer Man, *Sapientior vir.*
Eene wijzer Vrouwe, *Fœmina ſapientior.*
Een wijzer Dier, *Animal ſapientius.*

Alſo oock De wijſte Man,
De wijſte Vrouwe,
Het wijſte Dier.

Het Ledeken Van de Geſlachten der Deel-woorden / die in EN. eyndigen / wort de N. in de Vrou-

Vrouwelicke woorden naergelaten / en het Mannelic en Generlep geslacht behout eene N, op het eynde / als

Een, en voucke by een Supplativum niet wel.

man.	Gebonden		*vinctus.*
vrou.	Gebonde of Gebondene		*vincta.*
gene.	Gebonden		*vinctum*
man.	Bedwongen		*Coactus.*
vrou.	Bedwonge of Bedwongene		*Coacta.*
gene.	Bedwongen		*Coactum.*
man.	Verscheyden		*diversus.*
vrou.	Verscheyde of Verscheydene		*diversa.*
gene.	Verscheyden		*diversum*

Daer zijn oock eenige materiale Bywoorden / welke in het Mannelic en Generlep geslacht / eene N, behouden / als

man.	Aerden *terrenus*	Vochten	*Humidus,*
vrou.	Aerde *terrena*	Vochte	*Humida,*
gene.	Aerden *terrenum*	Vochten	*Humidum,*
man.	Tinnen *stanneus*	Gulden	*Aureus,*
vrou.	Tinne *stannea*	Gulde	*Aurea,*
gene.	Tinnen *stanneum*	Gulden	*Aureum,*
man.	Koperen *Æreus*	Wollen	*Laneus,*
vrou.	Kopere *Ærea*	Wolle	*Lanea,*
gene.	Koperen *Æreum*	Wollen	*Laneum.*

Dese opmerkingen heeft zeer wel waer genomen / onze Tael-bezorger Kilianus, worden oock zeer zupverlic van Cats in het Houwelic / tot vele plaetsen ingebrocht.

Kilianus in Etymologico.

De

Pronomina. De verſchepdenheyt van het geſlacht der Voornamen is hier wat breder geſtelt om dat die ſchepdinge/ voor het gemeyn gebruyc zeer bedorven en vermengelt is

man.	Onze	*noſter*	Mijn	*meus,*
vrou.	Onze	*noſtra*	Mijne	*mea,*
gene.	Ons	*noſtrum*	Mijn	*meum*
man.	Deze	*Hic*	Die	*iſte,*
vrou.	Deze	*hec*	Die	*iſta,*
gene.	Dit	*hoc*	Dat	*iſtud,*
man.	Wie	*quis*	Welke	*qui,*
vrou.	Wie	*qua*	Welke	*qua,*
gene.	Wat	*quod*	Welk	*quod,*
man.	Gene	*iſte*	Uw	*tuus,*
vrou.	Gene	*iſta*	Uwe	*tua,*
gene.	Geen	*iſtud*	Uw	*tuum,*
man.	Zulken		Zodanigen	*talis,*
vrou.	Zulken	of	Zodanigen	*talis,*
gene.	Zulken		Zodanigen	*tale.*

Opmerkinge op eenige byzondere woorden des Mannelicken Geſlachts.

Adjectiva. Daer zijn eenige mannelicke woorden als Man en menſch, welke twederleye Bywoorden/ by haer konnen lijden/ want als men zegt een goet Man, ende goede Man, dit is beyde wel gezept/ alzo mede een goet Menſch, ende een goede Menſch.

Dat zo zijnder noch eenige weynige als Meeſter, Koning, Knecht, Dienaer, Propheet, Navolger, Prieſter, en Vrient die de-

zen

zen aert ſchijnen te hebben / doch niet zo volkomelic / zo dat men zeggen mach.

Een goet	Meeſter Koninc, Knecht, Dienaer, Vrient.	of Een goede	Meeſter, Koninc, Knecht, Dienaer. Vrient.

Vſus auctor in quibuſdam Maſculinis.

De oorzake van dezer woorden eygenſchap / ſchijnt te wezen / om dat het van de gemeenſte woorden zijn / die wy gebruyken / en het meeſte gebruyc / veroorzaeckt de meeſte inwickelinge / van de verkortinge der woorden.

Merc.

Daer zijn oock eenige Vrouwelicke bywoorden / die op het eynde eene R, aennemen / als De zuyder Zee, de rechterhant, de ſlinkerhant, de rechter zijde, Eene enkhuyſer Vrouwe. Ziet hier af voorder.

Aenmerkinge op de Mannelicke en Vrouwelicke ampt-namen.

Eenige Mannelicke woorden / worden in Vrouwelicke verandert / nemende op het eynde (int gemeyn) Inne, of Ster, zo komt van Koninc, Koninginne, van Keyzer, Keyzerinne, van Graef komt Gravinne, van Boer, Vryer, Loper, Leeu, Wolf, Ezel, komt Boerinne, Vryſter, Loopſter, Leewinne, Wolvinne, en Ezelinne.

Daer zijn oock eenige Vrouwelicke woorden / welke in eſſe eyndigen / als Princeſſe, Meſ-

Digitized by Google

Meeſtreſſe, Tovereſſe, deze woorden ſchijnen vreemt te weezen/ (alhoewel niet verwerpelijk/) Wewijle wij geen woorden en hebben/ die in Eſſe eyndigen.

Van deze Ampt-namen/ zo der Mannen als der Vrouwen/en kommen niet wel nieuwe woorden in het gebruyt gebracht worden/daerom in dezen dele/ een ſcherp oordeel van node is.

Admonitio in Adjectiva.

Opmerkinge van het gebruyc der By-woorden.

Aldegonde, en Heynſius.

Eenige geleerde achten dat de By-woorden van het Mannelic geſlacht/ in N behoren te eyndigen/ als daer voorden naer volgen/die met eene H R D of eenige Vocael beginnen/ ſtellende in plaetſe van de Hemel, de Dach, de Raet, de Avont, de Oven, den Hemel, den Dach, den Raet, den Avont, den Oven.

Adjectiva.

En alſ-er verſchejde By-woorden voor de zelf-ſtandige ſtaen/ zo heeft het laetſte By-woort eene N op het eynde/ als de Hoge en heyligen Outaer, de ſchone helderen Hemel, deze maniere is den Grieken in vele woorden/ eene zekere wet/ verzoet oor zeer behallic/ veler woorden uytſpraake/ maer overmits deze order het onderſcheyt der geſlachten/ in onze ſpraake zeer vermengt/zo achten wij voor nodichſt datmen eerſt het onderſcheyt der geſlachten/ met eene zekere order lere gebruyken.

In het Taelbericht.

Hier af zeyt Ampſingius, het Ledeken

De

De, wort in den Noemer vant eenvoudt des Mannelicken en Vrouwelicken geslachts / voor alle Letteren zonder onderscheyt / ooc voor de Klinkers / ende de letter H gestelt / om dat onze Tale van de ontmoetinge der Klint-letteren geen afkeer en heeft / of schoon zommige geleerde / zich dat zonder reden inbeelden / zo spelle ic / de Arent, de Autaer, de Hemel, zo wel als de Man, de Vrouwe, want zo mosten wy anders / na dezen Regel deze ontmoetinge der Klink-letteren over al mijden / zeggende / den Aerde, den Eewe, den Olije, en diergelijke.

Dit zy van het onderscheyt der geslachten gezeyt / Doch dit onderscheyt / en behoust in den Rijm / altijt niet nagevolgt te worden / om dat de Rijmers al te nau / zouden gebonden zijn / in het waernemen der veirzen / maer dewijle dat zulke benoude wetten / de Rijm-konste meer zoude verbreken dan verbeteren / zo wort dē Rijmers toegelaten / de By-woorden in het geslacht / te verkorten of te verlangen / om de zoetvloeyenthz des te beter te bekomen. *Adjectiva.*

Redenen tot bevestinge, van het aengewezen onderscheyt der Geslachten.

Rationes istæ generum discrimina asserentes.

Hier voren is gezeyt dat alle Mannelicke en Vrouwelicke By-woorden / eene E. op het eynde hebben / als Goede, Schone, Vrome, Wijze, zijn By-woorden van het Man-

Mannelic en Vrouwelic geſlacht/ maer de E op het eynde geweirt zijnde/ zo heeſtmen woorden van het Generlep geſlacht namelic/ Goet, Schoon, Vroom, Wijs.

Deze order der geſlacht-ſchepdinge/ is wel van de geachtſte Schrijvers onzer Eewe naer-gevolcht / maer zomwijlen ook overtreden/ misſchien wel te meer/ overmits alle onze geachtſte Auteuren Rijmers zijn/ welken de vermeerderinge of verminderinge der Silben/ zeer groten dienſt doet: Daerom men in hare Schriften menichmael zal vinden/ Het kleyne kint, voor het kleyn kint, ook het zoete Dier, voor het zoet Dier, in welke Tael-ſpreuken het miſ-bruyc / boven de naturelicke wetten / ſchijnt lief-tallich te wezen.

De oorzake van het twijfelachtich gebruyc der By-woorden.

Alzo valt het mede onzen oren behaliicher/ als men zegt Het ganſche volc, dan het ganſch volc, ook het gemeyne beſte, ſchijnt zoeter te wezen dan/ Het gemeyn beſte, De oorzake waerom deze onvolmachte Tael-ſpreuken/ ons behallic ſchijnen in hare onvolkomenheyt/ achten wy/ het gemeyn Spreec-gebruyc / welc alle hardicheyt zeer kan verzoeten / ook zoo ſchept het de ontmoetinge der Conſonanten/ twelc de uytſpraake der woorden mede grotelicx verzacht:

Phraſis.

Hier uyt hebben verſcheyde Tael-kenders geoordeelt/ dat de E, op het eynde der By-woorden des generlepen geſlachts/ eene vaſte plaetſe behoort te hebben/ ende

Adjectiva.

Digitized by Google

ende dat noch te meer / dewijle ooc volgens onze beſchrijvinge / vele Deel-woorden in het generley geſlacht eene E op het eynde mogen hebben / als Het lopende wilt, Het groeyende kint.

Dit komt mede, meer voort uyt het dagelix gebruyc, dan uyt natuurelic oordeel.

Dewijle noch daerenboven / de optellende woorden / in alle geſlachten / eene E op het eynde hebben / als Het eerſte, Het tweede, Het honderſte.

Ooc zo hebben de woorden des Generleyen geſlacht eene E op het eynde / als de Bij-woorden zelf-ſtandichlic geſtelt worden / als Het hemelſche *cœleſtia*, Het geeſtelicke *Spiritualia*, Het begeerde *Deſiderata*, deze manieren van ſpreken / zijn volmaeckter / en van meerder uytbeeldinge / dan of men zeyde / Het hemelſch, Het geeſtelic, Het begeert: doch die voorgaende manieren van ſpreken oordelen wy / by zondere Taelſpreuken te zijn / die het onderſcheyt der geſlachten niet en raken.

Adjectiva pro ſubſtantivis poſita, particularem conſtructionem habent.

Ende deze bedenkingen achten wy / het onderſcheyt der geſlachten zeer verduyſtert te hebben.

Om welke twijfelachtichheyt te weren / ſtellen wy deze redenen tot eene zekere betoninge / des generleyen geſlachts.

Het is by de Grieken en Latijnen / gelijc ooc in onze Tale gebruyklic / als men Bij-woorden voor Help-woorden ghebruykt / dat-men die in het Generlen gheſlacht ſtelt / als Hy heeft daer eerſt gheweeſt, *ille fuit illic prius*, Hier blijkt onwijfelic dat het woordeken Eerſt, tot

Adjectiva adverbiorum loco.

Digitized by Google

het Generley geſlacht behoort / gelijc oock *Prius.*

Alzo hoort-men in deze woorden Het is gantſch gedaen, Hy is laetſt gekomen, Zy heeft ſchoon geſproken, dat de woorden Gantſch, laetſt en ſchoon, van het Generley geſlacht zy/ en datſe oock alle de E op het eynde verwerpen.

Nomina dubij generis.

Van woorden die een twijfelachtich geſlacht hebben.

De woorden welke een twijfelachtich geſlacht hebben/ zijn zulke welke by verſchepde geſlachten geboucht worden / als Lof, Bouc, Hof, welke behoren tot het Mannelic / of tot het Generley geſlacht/ alzo oock Tijt en Dach, welke tot het Mannelick of Vrouwelic geſlacht behoren/ dusdanige twijfelachtige woorden/ zijn in onze ſpraake zeer weynich.

De ſpeciebus nominum.

Van den Aert der Naemwoorden.

Daer is tweederley Aert van woorden / de eene ſoorte zijn Gront-woorden/ of Oorſpronkelicke woorden/ de andere zijn Af-komſtige woorden/ De Grontwoorden en worde van geen andere woorden gemaeckt/ als Steen, yzer, Kalc, Zout, Water, gaen en lopen, &c.

Primitiva & derivata.

Derivata.

De Af-komſtige woorden zijn / welke van

Digitized by Google

van de Gront-woorden komē/ of gemaeckt woorden/ als Steenachtich, yzerachtich, Kalken, Zouten, Waterich, Gaende en Lopende, &c.

Van deze Namen ſpruyten vierderleye woorden / als Volc-namen/ Erfelijche/ Naem-achtige/ Werk-achtige en Verkleynde woorden.

Gentilia, poſſeſſiva denominativa. Verbalia Diminutiva.

Van de Namen der Volkeren.

De Gentil. huc

De Namen der Volkeren / zijn woorden/welke een 1. Hupſgezin/ of een 2. Vaderlant/ of ooc 3. eenich Volc beduyden/ als 1. Naſſouwer, Levijt, Rubeniter, 2. Spartiaen, Corinther, Epheſer, Enkhuyzer, 3. Romeyn, Hebreet, Cananiter.

Merc.

Van Levijt, Rubeniter, Cananiter, komen ooc Levijtſche, Rubenijtſche ooc Iſraelijtſche, Iootſche, welke van zommige Geleerde / na den aert der Latijnſche woorden geſchreven worden Levitiſche, Rubenitiſche, Cananitiſche, Iſraelitiſche, Iodiſche, welke deze Latijnſche woorden naer-volgen/ als Levitica, Rubenitica, Cananitica, Iſraelitica, Iudaica, maer al hoewel deze maniere/ niet geheel hart en valt/ zo wijſt het nochtans van den aert onzer ſpraake.

Merc.

De benamingen der Volkeren / die in Et eyndigen/ als Edammer, Medenblicker,

Digitized by Google

Enkhuyzer, Amſterdammer &c. vallen in het gehoor zoeter als die gene / welke in Aer eyndigen / als Leyenaer, Delvenaer, Gouwenaer, Hagenaer. &c.

Exotica.

Opmerkinge der Namen van vreemde Talen.

Spreekende van Volc-namen / zo hougen wy hier mede in eene opmerkinge / der Latynſche en Griekſche Land-namen / welke gemeynelic / in A, Us of Os eyndigen / deze woorden zyn by onze Voorvaderen tyden / na den aert onzer ſpraake / met EN op het eynde uytgeſproken / zo dat wy Roma, Cicilia, Antiochia, Syria, Aſia, Galilæa, Muſcovia, Cyprus, Corinthos, zeer bequamelic ſchryven Romen, Cicilien, Antiochien, Syrien, Aſien, Galilæen, Muſcovien, Cypren en Corinthen, &c.

De poſſeſſivis.

Van de Ervelicke woorden.

De Ervelicke woorden zyn / welke eenen ervelicken naem ontfangen / van die woorden / daerſe van her-komen / als Koninclic van Koninc, Vaderlic van Vader, Broederlic van Broeder, Eewich van Eewe.

Admonitio in derivata.

Aenmerkinge op de Afkomſtige woorden.

De Afkomſtige woorden / die in Sche eyndi-

Digitized by Google

eyndigen/ beteyckenen eene eygenſchap/ of eenich Volc of Vaderiant / of Secte als Roomſche, Poolſche, Saxſche, Keyzerſche, Luyterſche, Evangeliſche, Doopſche.

De Afkomſtige woorden die in IC of icH, Rijc, zaem en Baer eyndigen / beteyckenen gemeynelic prijzelicke eygenſchappen/ als Barmhertich, Eewich, Almachtich, Levendich, vlijtich, Volc-rijc, zin-rijc, lijtzaem, raetzaem, vruchtbaer. *Derivata.*

De Afkomſtige woorden/ welke in Achtich, en lic, eyndigen/ volgen hare Grondwoorden / 't zy prijzende of laſtende / als Waerachtich en Leugenachtich, zoetachtich en zuerachtich, vriendelic, vyandelic, zoetelic en Bitterlic, &c. *Derivata.*

De Afkomſtige woorden die in EN eyndigen/ beteyckenen gemeynelic eenige ſtoffe/ als Tinnen, Koperen, Gouden, Gulden, Silveren, Stroyen, Iſeren. *Derivata.*

Van Naem-achtige woorden. *De nominativa.*

Naemachtige of Naemſtammige woorden komen van Namen/ en eyndigen alle in Heyt, Dom en Schap, als van Recht, Waer, Rijc, Hertoog, blijde, Vrient komen Gerechticheyt, Waerheyt, Rijcdom, Hertoochdom, Blyſchap en Vrienſchap, deze woorden worden Naemachtige genaemt. *Alle Naemachtige woorden zijn zelfſtandich.*

Van Werkachtige woorden. *Verbalia.*

Alle Zelf-ſtandige woorden die van de

Digitized by Google

Werk-woorden komen / woorden Werk-achtige woorden genaemt / als Lezinge, Lopinge, Bereydinge, Getuygeniſſe zyn Werc-achtige woorden / welke komen van Lezen, Lopen en Bereyden.

Verbalia omnia ſubſtantiva ſunt.

Oock behoren onder de Werk-achtige Het gelees, Het beloop, Het gezeg, Het verhael, en diergelyke.

Het verſchil van Naem-achtige en Werk-achtige woorden is alleenelic / dat het een woort van een Naem-woort / en het ander van een Werk-woort af komt.

Diminutiva.

Van verkleynde woorden.

Daer zyn Af komſtige woorden / welke hare Gront-woorden verkleynen / als Steenken, Boomken, Beddeken, welke komen van Steen, Boom en Bedde.

Deze verminderinge geſchiet / door het bywougen van eenige letteren / waer af wy hier de byzonderſte veranderingen voor oogen ſtellen.

Deze opmerkinge is gevonden in Manuſcriptis, Vander Schure.

Gemeynelic woort by een woort Ken op het eynde geſtelt in het verkleynen der woorden / als Steenken, Boomken, Beddeken, maer by de woorden die hare laetſte Letters verdobbelen in het Meer-voudich getal / by die woorden bougtmen Eken om te verminderen / als

Eyndigende in

Al,	Gal, bal	Galleken, balleken
Il,	Bril, wil	Brilleken, willeken
Ol,	Tol, hol	Tolleken, holleken

Ul,

Digitized by Google

ul,	Bul	Bulleken
Am,	Lam, dam	Lammeken, Dammekō
Em,	Stem	Stemmeken
Im,	Sim	Simmeken
An,	Man, pan	Manneken, panneken
EN	Pen,	Penneken
On,	Ton,	Tonneken
Ond	Hond, mond	Hondeken, mondeken.

C, K,	zac, balc	Zacxken, balcſken
G,	ganc, berg	Gancxken, bergſken,
gge,	Vlagge, brugge,	Vlagſken, brugſken.

De woorden die in het veelboudich veranderen / worden verkleynende uyt het Veelboudich genomen / als Pat heeft Padeken, van Paden, Schip heeft Scheepken, van Scheepen, kleet, kledeken, loof, loverken, Star, Stedeken, &c.

Van het getal der woorden. *De numero.*

Het getal welc in de woorden gade geſlagen wort / is Enkel of Veelboudich / want wy ſpreken altijt van eene zake of van vele zaken.

Het enkel of Eenboudich getal is / met welc men van een dinc ſpreekt / als Mijn Vader, Het Huys. *Singularis.*

Het Veelboudich getal is / welc van vele dingen ſpreekt / als Mijne Vaders, De Huyzen. *Pluralis.*

Merc.

Om der kortichept wille zeggen wy in

Digitized by Google

plaetſe van Eenvoudich en Veel-voudich.

Alzo ooc de Amſtirdamſche Letterkonſtenaers en Ampſingius.

Eenvoud en Meervoud.

In onze ſpraake hebben wy vele woorden/ die in het Meervoud niet uytgeſproken en worden/ als

D. Douw, deeg, deeſem, donder, drono.
Draf, drec, droeſem, dwang.
E. Echt, edic, eere, eirde, etter, ernſt.
F. Fluweel.
G. Galm, garen, gehoor, Gelt, gift, glas, gom, gruys.
H. Heyl, honger, huyſraet, hagel, handel, haver. helle, hemel-rijc, herft, hinder.
I. Ioc, inkt, ijs, ijzer, jeucht.
K. Kley, koude, kaf, klanc, koorn, koper.
L. Leed, lijt, leder, leem, lever, locht, looge, lood, looc.
M. Maegdom, Merg, melaetſheyt, midden, moet, mout, mul, moes.
O. Oeft, olie, ondanc, onkruyt, ontſicht, oorlof, oorboor, ouderdom, overſchot, overſpel, onrecht, onwille.
P. Palm, pec, pekel, peper, poeder, pracht.
Q. Qualic-vaert.
R. Ramp, rattekruyt, regen, ried.
S. Satijn, flijc, ſlijm, ſnee, ſpec, ſpeekſel, ſtael, ſtand, ſtof, *pulvis*.
T. Tin, toevlucht.
V. Vaek, vee, vier, vleeſch, voorraed, venijn, vorſt, *frigus*.
W. Waen, waerheyt, waſdom, wezen, wouker, wreetheyt.
Z. Zout, zemel.

Hier

Hier by behoozen ooc alle Werc-achtige woozden/ die met GE, BE en Ver beginnen/ als Geklap, bedrog, verhael, en dierghelijke. *Verbalia.*

Hier by behoozen ooc de namen der metalen/ als Gout, Silver, Loot, Tin, Staël, &c.

Ooc vele namen der vruchten/ als Rogge, Gerſt, Haver, Linden, Hoy, Riet, Gras, Stro, Vlas, Hyzoop, Peper.

Ooc vele namen der vochtige waren/ als Water, Melc, Honich, Azijn, Boter, Pec, Olie, Wijn, Bier. *Deficientia in plurali.*

Ooc alle woozden die in het Meerwoud een werc-woozt zouden beteyckenen/ als Bloed, ſweet, meſt, raet, zoudē in het meerwoud hebben Bloeden, ſweten, meſten, raeden, welke alle Werk-woozden zijn/ ende niet toegelaten en woozden/ in plaetſe deg Meer-wouds te gebruycken. *Verba.*

De namen der Steden/ Landen en Rivieren/ en mogen niet wel/ in het Meerwoud uytgeſpzoken woozden/ als Romen, Rijn, Leyden, Amſterdam, Vrankrijc.

Alzo ooc vele vzeemde namen/ als Paulus, Petrus, Chriſtus, Barnabas.

Daer zijn ooc eenige woozden/ die het Meer-woud beteyckenen/ ende in het Een-woud uytgeſpzoken woozden/ aldus *Singularia pluralem numerum ſignificantia.*

Een zac Broot,		Zeven Broden,
Eene tonne Haring,		Een Haring,
Eene mande Turf,	en	Twee Turven,
Eene winkel vol lakē,	ooc	Vijftich Lakens
Eene benne Viſch,		Zes Viſſchen,
Duyzent pont Kaes,		Vijf Kazen.

Digitized by Google

Deficiunt in singulari. Daer zijn eenige woorden/ welke alleenelic in het Meerwoud uptgeſproken worden/ als Herſenen, Ouders, Voor-ouders, Lieden of Luyden, De Lenten, boxens, De Staten *Ordines*, Verſenen, Lenten.

Van de gedaente der woorden.

De figura nominum.

In alle woorden zijn twee Gedaenten aen te merken / dat is de Enkele ende de Dobbele.

Simplex. Een enkel woort is/welc van geen twee/ of drie woorden te zamen gekoppelt en is/ als Moet, Zalich, Lief, Werker, Arm.

Compoſitum. Een Dobbel woort is / welc van twee of drie woorden tſamengebought is / als Groot-moedich, God-zalich, Lief-hebber, On-her-varen, On-ver-winnelic.

Vocabula artis In deze Hecht-woorden ſchijnen de Grieken/alle andere Talen te obertreffen: hier van onſtaet oock die grote overvloedicheyt haerer Konſtwoorden/die de Latijnen in grooten getale van haer ontlenen/ ende dewijle onze ſpraake in dezen dele/ de Grieckſche upter nature na-volgt/ zo zullen wy de kennisſe der Samen gebougde woorden/ wat breder aenroeren:

Daer worden vele woorden te zamen gebought / door of met deze Hecht-woorden/als daer zijn/ Aen, af, of, be, by, ramp, Door, Her, ge, in, om, on, ont, op, me, mede, mis, naer, nae, toe, ver, onver, onvoor, uyt, wan. Deze woordekens komen altijt/ voor

Compoſita. de Dobbele woorden.

De

De naer-volgende Hecht-woordekens zijn/ Heyt, Baer, Ingſchap, Achtich, Lic, likheyt, Lijc, lijkheyt, zaem, ſaem, zaemheyt, dom, loos, ich, icheyt, ſel. *Compoſita.*

Alle deze woordekens/ kannen upt de volgende woorden afnemen/ als

Aen-zien	Door-zien	Ver-zien
Af-zien	Her-zien	Ont-zien
Of-zien	Ge-zien	Op-zien
Be-zien	In-zien	Me-zien
By-zien	Nae-zien	Mede-zien
Door-zien	Om-zien	Miſ-zien
Onver-zien	On-gezien	Wan-trou
Uyt-zien	Toe-zien	Ramp-zalich.

Merc.

Wat Letter-ontmoetingen gebruyklic of verwerpelic zijn/ wort in de Proſodia beſchreven.

De naer-volghende Hecht-woorden/ kannen in de volgende woorden afnemen/ als *Syllabæ finales in compoſitis.*

Zienelic-heyt	Gehoor-zaem
Zicht-baer	Vreed-ſaem
Voorzien-inge	Gehoor-zaemheyt
Vrien-ſchap	Rijc-dom
Waer-achtich	God-loos
Ziene-lic	Voorzich-tich
Ziene-likheyt	Bereyt-ſel.

Daer worden oock dobbele woorden/ van *Compoſita.* van

Digitized by Google

van twee Zelfstandige woorden gemaeckt/ als van Molen en Water komt Water-molen, en Molen-water. van Regen en Water, komt Regen-water.

Merc.

Van alle gelechte woorden/ is het laetste woort het gene welc iet uyt beelt/ als tot exempel/ als men van eenen Water-molen spreeckt/ so spreeckt men alleenelic van eenen Molen, en niet van eenich water, alsoo oock als men van Rege-water spreeckt/ so roert men het woort Water aen/ sonder aenzien van regen.

Van de naelatinge eeniger Letteré mach men in Prosodia zien.

In het tsamen-vougen der woorden/ worden dickwils eenige Letteren uytgelaten/ om der soet-vloeyentheyt wille/ als Burgemeesters voor Burgeren-meesters, Blyschap voor blijdschap, Jonk-vrou en Joffrou, voor Jonge-vrouwe, Jonker voor Jongenheer.

Genitivus.

Het gebeurt ooc in het verdobbelen der woorden/ dat het voorste woort/ de eerste buygingе aen neemt/ als Schaepf-vel, Oorloochf-man, Krijchf-macht.

Ooc worden de woorden des Vrouwelicken geslachts/ wel in het Meervoud by de gehoppelde woorden genomen/ als Herten-leet, Hoeren-loon.

Adjectiva.

In de dobbele woorden onzer spraeke/ worden de By-woorden by allerleye woorden gehoppelt/ nae de Grieksche wijze/ als

Wel-doen, εὐποιέω.
Zoet-vloeyentheyt, εὐφωνία.

Heel-

Heel-ſacht.	πάνσοφος,
Wel-vvaſſende,	ἁμαθὴς.
Nieu-vvaſſende,	νεαθὴς.
Almachtigh, almogende,	παντοκράτωρ.

Diergelijke woorden en pleegtmen voor geen Samen-gevougde woorden te houden/twelc wechtans ontwijfelic blijkt/uyt de Griexſche ſamen-vouginge:

Compoſita.

Tot eene verluſtinge dezer opmerkingen/zo ſtellen wy hier de gemeynſte griexſche woorden/die van het woordeken God, te zamen gevoucht en geſproten zijn/ als

Imitatio Græcorum in Compoſitis.

θεογένητος, θεογενὴς,	Godſgebooren.
θεογονία,	Godengeboorte.
θεοδίδακτος,	God geleerde.
θεοδίοτος,	Gode-giftigh.
θεόλακτος,	Godſ-ſtraffelic.
θεοσεβὴς,	God-zalig God-eereñ
θεοσεφὴς,	God-vvetich.
θεόστεργος,	God-luſtende.
θεόφατος,	God-ſchijnigh.
θεοφεγὴς,	God-betamende.
θεοφόρος,	God-vlammigh.
θεόφοβος,	God-vrezende.
θεολόγος,	God-ſprakigh.
πρόθεος,	God-eerende.
θεόφιλος,	God-lievigh.
φιλόθεος,	Godlievende.
ἀμάθεος,	mede-godigh.
μισόθεος,	God-hatig, Godhateñ
ἡμίθεος,	Half-godich.
θεοείκελος,	God-gelijckende.
ἰσόθεος,	Even-godich.

Ver-

Digitized by Google

ἐνθεος,	Ver-godicht.
δεόθεος,	pijn-godich.
Ἄθεος, ἀνόθεος,	God-loos.
Θεῖος,	God-weirdigh.

Hier zijn noch bygebouckt de benamingen der Afgoden/ volgens de Hebreeuſche ſpraake/

Velt-Goden	Schric-goden,
Dal-Goden	Drec-goden,
Berch-Goden	Boſ-goden,
Bloc-goden	Zee-goden,
Leem-goden	Water-goden,

Hier zoude tot nae-ſpoorzinge onzer tale/ van node zijn / alle de Gzierſche woorden te doorlopen / waer door onze ſpraake eene wonderlicke kracht zoude konnen ontfangen volgens Horatius oordeel/ welke zegt/

Horatius Fictaq; nuper habebunt verba fidem, ſi Graco fonte cadant.

De Nieu-verdichte woorden hebbē eene Aenzienelikheyt / indienſe uyt de Gzierſche fonteyne ſpruyten/

Deze ſamen gevouchde woorden zijn geluckelic waergenomen vande Amſterdamſche Letter-konſtenaers/ oock van den Cael-bemimenden Koorenhert, ooc van Heynſius, Grotius, Cats, Ian de Brune, maer byzonderlick van Simon Stevijn, in de Wiſkonſtige wetenſchappen / waerin hy alle de Gzierſche woorden zeer grondelic/ bovē alle bekende voorgaende tijden uptdzukt:

Het ware wel te wenſchen/ dat de geachſte Auteuren deze zake in hare ſchzijften bevoorderden.

Merc.

Merc.

Inde Dobbele woorden/ worden de Bywoorden gemeynelic verkort als Snel-voet *Levipes* komt van Snellen voet, Groot-vader, komt van Grooten Vader, Baer-moeder komt van Barende moeder &c.

Van de Gevallen der woorden. *De caſibus.*

De woorden zijn in de Latijnſche ſpraake zes gevallen onderworpen / welke wy in het Nederduytſch in onze eerſte exemplaren/ onzen voorgangeren volgende genaemt hebben 1. Noemer, 2. Barer, 3. Gever, 4. Aenklager, 5. Rouper en 6. Ofnemer, maer alzoo deze woorden vreemt zijn/ en daerenboven zeer hart vallen/ zo hebben wy alle hardichept mijdende / de Gevallen der woorden/ alduſ beſchreven. *1. Nominativus* *2. Genitivus* *3. Dativus* *4. Accuſativus.*

De Gevallen der woorden/ zijn de veranderingen of Buygingen der woorden: als Het velt, Des velts ende Den velde, zijn verſcheyde benamingen/ en nochtans een zelf woort / deze veranderingen worden buygingen of gevallen genaemt. *5. Vocativus* *6. Ablativus.*

Het eerſte geval is de benaminge der Naem-woorden zonder veranderinge/ als De man, De vrouwe, Het velt, eſt De mans, De Vrouwen, De velden. *Nominativus*

Het tweede geval/ of de eerſte buyginge/ is als men in plaetſe van De man, De vrouwe en Het velt, zegt Des mans, Der vrouwe, Des velts, ende Der mannen, Der vrouwen, Der velden. *Genitivus.*

Het

Digitized by Google

Dativus. Het derde geval/ of de twee de buyginge is/ als men in plaetſe van De man, De vrouwe en Het velt zegt Den man, Der of De vrouwe, Den velde, ende in het Meervoud Den mannen, Den vrouwen, ende Den velden.

Accuſativus. Het vierde geval/ of de derde buyginge is/ alſmen in plaetſe van De man, De vrouwe, ende Het velt zeyt Den man, De vrouwe, Het velt, en in het meervoud De mans of mannen, De vrouwen, De velden.

Declinatio Articulorum.

Breeder verklaringe, en eerſt vande buyginge der ledekens.

Het ledeken De des mannelichen geſlachts/ wort aldus gebogen/

Eenvoud.

De Hoogduytſen zeggen Dem in het derde geval.	1	Geval	De	Nominativus	*Hic*
	2	Geval	Des	Genitivus	*Hujus*
	3	Geval	Den	Dativus	*Huic*
	4	Geval	Den	Accuſativus	*Hunc.*

Meervoud.

1	Ge.	De	*Hi*
2	Ge.	Der	*Horum*
3	Ge.	Den of Denn	*His*
4	Ge.	De	*Hos.*

Dat wy hier maer dzie veranderingen aen

Digitized by Google

aen en teykenen/ daer in hebben wy de Griersche Declinatien, meer dan de Latijnsche gevolcht/ alhoewel wy de Latijnsche als meest bekent/ tot meerder verstant/ daer by voegen: Het geval nu van den Rouper en Ofnemer gaen wy voorby/ om dat onze sprake in die gevallen/ by na geen veranderinge en lijt. *Vocativus & Ablativus.*

Merc.

Wy stellen in het Meervoud Denn met eene dobbele N, om Den in het Eenvoud/ van Denn des Meervouds te onderscheyden/ Hier in de Grieken naer-volgende/ welke tot onderscheydinge der gevallen een *Iota subscripta* gebruyken/ Schrijvende in *Dativo* τῇ, μέσῃ τῇ, τιμῇ, tot meerder onderscheyt der buygingen.

Het Ledeken De des Vrouwelicken geslachts/ wort aldus gebogen.

	Eenvoud.			Meervoud.		
1 Gev.	De	Nom.	*Hac*	De	*Hæ*
2 Gev.	Der	Gen:	*Hujus*	Der	*harum*
3 Gev.	Der of De	Dat.	*Huic*	den of Denn	*his*
4 Gev.	De	Accu.	*Hanc*	de	*has.*

De buyginge van het Ledeken *Het* des generleyen geslachts.

	Eenvoud.			Meervoud.	
1 Gev.	Het	Nom.	*Hoc*	De	*Hæc*

Digitized by Google

2 gev.	des	Gen.	*hujus*	Der	*horum*
3 gev.	den	Dat.	*huic*	den of Denn	*his*
4 gev.	Het	Accu.	*hoc*	De	*has.*

Merc.

Het Meerdoud is in het Mannelic Vrouwelic en Generlep geſlacht gelijc / als volcht

1 Gev.	De	Nom.	*Hi, hæ, hæc*
2 gev.	Der	Gen.	*Horum, Harum, horum*
3 gev.	Den of Denn	Dat.	*his*
4 gev.	De	Accu.	*Hos, has, hæc.*

Tot meerder verſtant dezer buygingen/ hebben wy hier de buygingen der Hoogduytſchen geſtelt / welker loffelicke Taelorder / ons in velen een gewichtich naerhedenken weirdich is.

Eenvoud.

1 Gev.	Der	*Hic*	Die	*Hæc*	Das	*Hoc*
2 gev.	Deſz	*hujus*	Der	*hujus*	deſz	*hujus*
3 gev.	Dem	*huic*	Der	*huic*	Dem	*huic*
4 gev.	Den	*hunc*	die	*hanc*	das.	*hanc.*

De nominum Declinatione.

Van de Buyginge der Namen.

By de Hoogduytſchen worden drie Declinatien geſtelt/ onder de eerſte Declinatie ſtellen zy de woorden des Mannelichen geſlachts / onder de tweede Declinatie de Vrou-

Digitized by Google

Vrouwelicke woorden/ en onder de derde Declinatie de woorden des Generlepen geslachts/maer wy zullen hier alleenelic met exempelen het onderscheydelic buygen der geslachten/ voor oogen stellen.

De buyginge van de Woorden des Mannelicken geslachts.

De Masculinorum Declinatione.

De Mannelicke woorden nemen in het tweede Geval / eene S op het eynde/ alg De man, De vader, De boom heeft in de eerste buyginge Des mans, Des Vaders, Des booms, voort is de veranderlikheyt/ der buygingen / uyt de volgende exempelen/ lichtelic af te nemen.

In Genitivo.

	Eenvoud.		Meervoud.
N 1 Gev.	De man		De mans
G 2 gev.	Des mans		Der mannen
D 3 gev.	Den man of manne		Den mannen
A 4 gev.	Den man		De mans.

	Eenvoud.		Meervoud.
Nom.	1 Gev.	God	De goden
Gen.	2 gev.	Gods, of Godes	Der goden
Dati.	3 gev.	God of Gode	Den goden
Accu.	4 gev.	God	de goden.

	Eenvoud.		Meervoud.
Nom.	1 Gev.	De meester	De meesters

Digitized by Google

Gen.	2 gev.	Des meeſters	Der meeſteren
Dat.	3 gev.	Den meeſter	Den meeſteren
Accu.	4 gev.	Den meeſter	De meeſters.

Merc.

Dae r woꝛt in het derde Geval gezept Den manne, alzo oꝛt Den monde, den booome, maer dit en mach aldus niet altijt upt geſpꝛoken woꝛden/ dan met een woꝛzichtich woꝛdeel/ gelijc hier naer woꝛder te zien is.

Aldus zegtmẽ voor beſcheydelic de mans, *ende* Der mannen, De wijfs, *ende* Der wijven.

Oꝛt is aenmerckens weirdich/ het verſchepden gebꝛuyc van Mans en Mannen, Meeſters en Meeſteren Wijfs. en Wijven, want dewijle vele woꝛden in het Meerwoud/ in S en N endigen/ zo konnen die tot onderſchept der Gevallen dienen / gelijc oꝛt zulx van De Hubert, en Ampſingius aen-gemerckt is.

Declinatio generis fœminini.

De Buyginge van de woorden des Vrouwelicken geſlachts.

De woꝛden des Vꝛouwelicken gheſlachts / en woꝛden in het bupgen bp na niet verandert / ende de meeſte veranderinge geſchiet in de Ledekens/ als volcht

	Eenvoud.		Meervoud.
1	Gev.	De Wet	De VVetten
2	gev.	Der wet	Der wetten
3	gev.	Derr of De wet	De wetten
4	gev.	de wet	De wetten.

Hier

Hier ſtellen wy Derr of De in het derde Geval/ volgens het loſ-weirdich gebruyck der oude tijden/ is mede by de Hoochduytſchen gebruyckelic/ ende wort in deze Taelſpreuken gebruyckt: als Hy is derr zake toegedaen, Op dat ic derr waerheyt getuygeniſſe gave, Iohan. 18. ende Rom. 6. Wy zijn derr wet geſtorven. *In Dativo.*

Merc.

Vele Vrouweliche woorden worden bequamelic in het Meer-voud in plaetſe des Een-vouds gebruyckt/ als Der Aerden, Der vrouwen, Der zonnen in plaetſe van / Der aerde, Der vrouwe, Der zonne.

Hier van onſtaen deze Tael-ſpreuken Onzer lieve Vrouwen kerc, zegt Ampſ. Eener Vrouwen man, &c.

Aenteykeninghe eeniger vreemt buygende Vrouwelicke woordē. *Anomala fœminina.*

Door gewoonte is tegen order gebruyckelic in plaetſe van Der weirelt te zeggen Des weirelts: Oock zo worden deze woorden als/ Vrouwe, Dochter, Moeder, Zuſter, Nichte, &c. in het tweede Geval gebogen/ Vrouws, Dochters, Moeders, Zuſters en Nichts. Maer de Tedeliens of By-woorden/ blijven evenwel by die woorden geſtelt zijnde onverandert / als tot exempel / Mijne moeder, *Mater mea*, gebogen zijnde is / Mijne moeders, *Matris mea*, hier en mach mē niet zeggen Mijner moe- *In Genitivo.*

Digitized by Google

ders nochte Mijnes moeders, maer wel Mijner moeder, maer dan blijft het woort Moeder onverandert / alzo oock Eene beleefde Dochter is in het twede Geval Eene beleefde Dochters, of Eener beleefde Dochter, &c.

Declinatio neutrius generis.

De Buyginge der woorden des Generleyen geſlachts.

	Eenvoud.		Meer-voud.
1	G.	Het velt	De velden
2	G.	Des velts	Der velden
3	G.	Den velde	Den velden
4	G.	Het velt	de velden.
1	Gev.	Het huys	De huyzen
2	gev.	Des huyſes	Der huyzen
3	gev.	den huyze	Den huyzen
4	gev.	het huys	De huyzen.

Merc.

In Dativo.

In het derde Geval des generleyen geſlachts heeftmen Den velde, Den huyze, Den hove, Den zade, &c. Doch en mach ebenwel niet altijt zonder opmerkinge gebruykt werden.

Oock en konnen eenige woorden des Generleyen geſlachts/ deze buyginge niet lijden/als Water, Zout, Hert, &c. oock alle verkleynde woordē/ als Boomken, Kindeken.

Merc.

Digitized by Google

Merc.

De gebogene woorden van het twede Geval / hebben eenen natuyrelicken nadruc harer beteykenisse / wāt Vaders schijnt te willen beduyden Vaderachtich, Moeders, Moederachtich, en Velts, Veltachtich. &c. *Genitivi.*

Eenige woorden welcke van de gemeyne buyginge verschillen. *Anomala in Genitivo.*

Herte	Heeft in het twede geval	Herten
God		Godes en Gods
Heere		Heeren
Mensche		Mensches of mēschs of menschē
Nicht		Nichts en Nichten
Propheet		Propheets en Propheten
Grave		Graven
Hertooch		Hertoochs en Hertogen
Borg		Borgs en Borgen
Getuych		Getuychs en getuygen.

De woorden die in het twede Geval in N eyndigen / en konnen by haer geen Bywoorden lydē / want men zegt in het twede geval Des Heeren, niet Des groten Heeren, alzo ooc niet Des swacken menschen, Des leerenden Propheten, uyt de zelve reden schijnt het datmen niet zegghen en mach Des goeden godes. *In Genitivo.*

Digitized by Google

Merc.

Men bevint dat deze namen/ als Ian, Pieter, Frederic, Koenraet, &c. oock in het twede geval hebben Iannen, Pieteren, Fredericken, Koenraden, &c. Doch het en ſchijnt geen aen-nemelicke gewoonte.

Maer noch af-ſienelicker is het duſ-danige Tael-ſpreuken in plaetſe van het twede geval te gebruyken/ als Mijn oom Zijn kint, Mijn Vader zijn Broeder, Der vrouwen Haer dochter, &c.

Phraſes Barbara.

Aenmerkinge op eenige Roepende woorden.

Vocativa quædam habemus.

Daer zijn eenige woorden die in het roepen / bequamelik eene E na-laten/ als Heere heeft roepende ô Heer, Vrouwe heeft ô Vrou, Zone heeft Zoon, Ziele, heeft Ziel, &c.

Vande buyginge der vreemde namen.

Exoticarum vocum Declinatio.

De Hebreeuſe/ Griexſe en Latijnſe namen welcke in S eyndigen/ en veranderen in geen geval/ als Eſaias, Chriſtus, Paulus, &c. Want wy zeggen Eſaias Prophetije, Chriſtus lijden, Paulus brieven, alzo zegt oock Grotius,

Zo konde nergens toe,

Dit

Dit goddelic opwecken,
Dan tot een vaſt bewijs,
Van Ieſus lering ſtrecken.

De vreemde namen die in A eyndigen/ nemen in het tweede geval Es op het eynde/ als Iuda heeft Iudaes, Diana, Dianaes. *Finientia in A.*

De vreemde namen/ welke in E eyndigen/ nemen in het tweede getal S op het eynde als Brederode heeft Brederodes, Duyvenvoorde heeft Duyvenvoordes, deze konnen veeltyts eene Verkortinghe lyden/ als Brederoos, Duyvenvoorts. *In E. Craſis.*

De vreemde namen die in I eyndigen/ nemen in het tweede geval IS op het eynde/ als *Nimſi*, *Nimſijs* 2. Koningen 9. *Levi Levijs*, *Montagni*, *Montagnijs*. *In I.*

Beroë Actor. 17. heeft Beroees, om dat laetſte ſilbe lang is.

De Nederlantſe woorden des Mannelicken geſlachts/ welke in E eyndigen/ worden ook alſo gebogen/ als Reuze heeft Reuzes, Neuze heeft Neuzes, maer Name en Zone hebben Naems en Zoons.

De vreemde namen die in O eyndigen/ nemen in het tweede geval OS op het eynde als Apollo heeft Apolloos, Pharao, Pharaoos, Plato heeft Platoos, *Finientia in O.*

Alzo zegt ook Grotius,

Siet Heinſius in Chriſtus Loſſang.

Waer by ook niet en dient
Origenes vergeten,
Die Platoos hele ſchool
Te boven ginc in t'weten.

Digitized by Google

Finientia in U.

De vreemde namen die in u eyndigen/ nemen in het twede geval us of ijs op het eynde/ als Iehu heeft Iehuus of Iehuys, alzo ook Uw Uwes en Uijs.

De vreemde namẽ die in eene Conſonant eyndigen / nemen in het twede geval eene S op het eynde/ als Canaan heeft Canaans. Goliath heeft Goliaths, Cæſar heeft Cæſars, Alexander heeft Alexanders, alzo zegt ook Grotius.

Al warent Cæſars ooc,
Al waren t'Alexanders,

Merc.

Vele geleerde onzer tegenwoordige eewe/ als Heynſius, Cats, Grotius, De Hubert, Amplingius en Stevijn, gebruyken deze aengewezene buygingen der vreemde namen/ maer wort ook van vele wederſproken.

Admonitio in Declinationes Latinas.

De reden onzer Tegen-ſtrijders is alenelic de gewoonte / maer wat nut geeft zulken gewoonte welke eene ganſche natie in onwetenheyt op-hout ? want het is een merckelic deel van kennisſe / eygene namen in eene vreemde Tale te konnen/ buygen.

Declineren.

Wy bevinden ook wel dat de Latijnſe declinatien dezer woorden als Chriſtus, Petrus, Paulus, voor de gemeyne oozen niet hart en vallen / doch en wort van geen ongeleerde gevaet.

Zodanich gebruyc en ſchijnt ook by na geen volkeren gemeyn te zijn: daerom wy zoda-

Digitized by Google

zodanighen vreemdicheyt verwerpende/ de buygingen der vreemde namen/ na den aert onzer ſpraake geſtelt hebben.

Van het Meer-voud der woorden.

Nomina in Plurali.

Alle zelfſtandige woorden/ hebben in het Meer-voud EN of S op het eynde/ als Man heeft Mans en Mannen, Wijf, heeft Wijfs en Wijven.

Alle een-ſilbige woorden / eyndigen in het Meer-voud in EN, als Voet heeft Voeten, Dier Dieren, Velt Velden, &c.

Hier moeten uptgenomen werden Man, Wijf, Maet, Koc, en Knecht, welke in het Meer-voud hebben Mans, Wijfs, Maets, Kocx en Knechts.

Alle zelf-ſtandige woorden / die in E eyndigen / nemen eene N tot ihun in het Meer-voud/ als Eynde heeft Eynden, Vrage heeft Vragen, Zonde heeft Zonden.

Pluralia Duplicia.

De zelf-ſtandige woorden die in F, L, N, en R, eyndigen / die hebben in het Meer-voud S en N op het eynde/ als Man heeft Mans en Mannen, Wijf heeft Wijfs, en Wijven, Meeſter heeft Meeſters en Meeſteren, Keuken heeft Keukens, en Keukenen, &c. Hier worden de verkleynde woorden uptgenomen / als Manneken, Boomken, Kindeken, welke in het Meer-voud alleneliс in S eyndigen.

Doch dit onderſcheyt ware zeer dienſtich om de gevallen in het Meer-voud verſcheydelic upt te beelden / geljck hier af Folio 52. iet gezeyt is.

Digitized by Google

De litteris Duplicandis

Van Letters welke in het Meervoud verdobbelen.

Alle woorden welke op het eynde twe of meer Conſonanten hebben / die en verdobbelen hare laetſte Letters niet / als Bant heeft Banden, Hant Handen, Vlecht, Vlechten, &c.

Alle woorden welcke twee vocalen in de laetſte ſilbe hebben / of oock eenſilbich zijn / die en verdobbelen de leſte letters niet / als Peert heeft Peerden, Dwael Dwalen Schaer, Scharen.

Alle woorden die op het eynde eene korte ſilbe hebben / die en verdobbelen hare leſte letters niet / als Tafel heeft Tafels en Tafelen, Wortel heeft Wortels en Wortelen.

Behalven.

Als de leſte ſilbe in IC of IK eyndicht zo wort die in het Meer-voud der Bywoorden verdobbelt als Vriendelic, heeft Vriendelicke, Blijdelic heeft Blijdelicke, &c.

Ziet hier ooc aſ Folio 11.

Hier kanmen ooc mercken het onnodich gebruyc / als men CK altijt in plaetſe van eene K ſtelt.

Alle een-ſilbige woorden / in de welke maer eene Vocael en is / ende die op het eynde maer eene Conſonant en hebben die verdobbelen hare leſte Letters / als Lip heeft Lippen, zin zinnen, wit, witte, dul dulle, &c.

Behal-

Digitized by Google

Behalven.

Deze volgende Een-ſilbige woorden en verdobbelen de leſte Letters niet/als

Dag, Dac, Gebet, Graf	heeft	Dagen, Daken, Gebeden, Graven.

Hof	Hoven	Hol	Holen, Holle
Lot	Loten	Lit	Leden
Pat	Paden	Stat	Steden
Staf	Staven	Schip	Schepen
Slach	Slagen	Slot	Sloten
Spit	Speten	Wech	Wegen
Vat	Vaten	Gebot	Geboden
God	Goden	Glas	Glazen
Trec	Treken	Schof	Schoven.
Vlot	Vloten	Kot	Koten.

Van woorden welke in het Meervoud van de gemeyne order afwijken.

Anomala in Plurali.

Deze zijn wel meeſt de naevolgende/als

Kint, Kinders en Kinderen
Bert, Berders en Berderen
Blat, Bladers en Bladeren
Rat, Raders en Raderen
Kleet, Kleders en Klederen, Kleren
Lam, Lammers en Lammeren
Gemoet, Gemoederen

Been,

Been, Beenders, en Beenderen
Runt, Runders en Runderen
Lof, Lovers en Loveren
Kalf, Kalvers en Kalveren
Meyt, Meyſens.
Koe, Koejen, zoch, zeugen
Ey heeft Eyers en Eyeren
Hoen, Hoenders en Hoenderen
Spaen, Spaenders en Spaenderen
Kindeken heeft Kinderkens
Rabout, Rabouwen, &c.
Pharizeer of Pharizeus, heeft
Pharizeers en Pharizeen, alzo ooc
Hebreer, Nazareer en Philiſteer.

De litteris Mutabilibus.

Van veranderlicke Letteren in het Meer-voud.

Alle woorden die in C, F, CH, S, C en U, eyndigen veranderen gemeynelic de leſte letters/ als Rijc heeft Rijke, Sweec, Sweken, Lijf Lijven, Zeef Zeven, Dach Dagen, wijs wijze, Leeu Leewen, Hant Handen, deucht deuchden.

Ooc verandert de K ſomtijts in eene G, als Koninc, Koningen, Ganc Gangen, &c.

Welcke Letter-wiſſelinge de uytſpraeke der woorden zeer verzoet ziet worden fol. 7.

Declinatio Adjectivorum.

Van de buyginge der By-woorden.

In het buygen der By-woorden geſchiet de veranderinge/ op het eynde met

E, N

Digitized by Google

E, N of R, de buyginge is in het Mannelic geslacht dusdanich.

	Eenvoud.		Meer-voud.	
1 gev.	De Goede	*Bonus*,	De Goede	*Boni*
2 gev.	Des goeden	*Boni*,	Der goede of Goeds	*Bonorum*
3 gev.	Den goeden	*Bono*,	Denn goeden	*Bonis*
4 gev.	Den goeden	*Bonum*,	De goede of goeden	*Bonos.*

De buyginge des Vroulicken geslachts.

Een-voud.

1 gev.	De goede	*Bona*	*Nota differentiam in* Der & Derr.
2 gev.	Der goede	*Bonæ*	
3 gev.	Derr goede	*Bonæ*	
4 gev.	De goede	*Bonam.*	

Hier en veranderen de Vroulicke woorden in geen Geval / en in het Meer-voud worden de woorden van alle geslachten / even-eens gevogen.

De buyginge des Generley en geslachts. *Declinatio Adjectivorum neutrius generis.*

Eenvoud.

1 gev.	Het goet	*Bonum*
2 gev.	Des goeden	*Boni*
3 gev.	Den goeden	*Bono*
4 gev.	Het goet	*Bonum.*

Het

Digitized by Google

Het ſchijnt oock dat het Meer-voud van't generley geſlacht der Latijnen / in onze Tale uytgebeelt woꝛt/ als men zegt/ Het goede *Bona*, Het geeſtelicke *Spiritualia*, Het VVeirelicke *Mundana* &c.

Nominativus Pluralis.

Aenmerckinge op het eerſte geval, in het Meer-voud.

Ziet hier af De Hubert, Ampſingius en Koornhert.

Vele Geleerde achten / dat als de By-woꝛden vooꝛ Goden/ of redelicke ſchepſelen geſtelt werden/ dat die in het Meervoud in N behoꝛen te eyndigen zeggende De doden, De levenden, De heyligen, De Edeelen &c.

Deze order en hebben wy in ons ſchrijven niet durvé volgen, om dat men die niet over al gebruyken en mach.

De reden welke zullen na-denken geeft / is een nodich onderſchept / want als men zegt De dode, De levende, De oude, zo is het onzeker of men van eenen perſoon / of van vele ſpreekt als men nu deze oꝛder volgde/ zo ware zulken twijfel heel geweert / daerom is dat gebꝛuyk zeer boꝛderlic/maer is ooc veeltijts hart/daerentegen is het ander gebꝛuyc in alle booꝛden lijdelic.

Doch ic achte het dienſtich/ datmen alle woꝛden die nu alzo gebꝛuykt woꝛden behielde / ende datmen die het noch daerenboven lijden konden / onder dien regel poochjden te bꝛengen.

De Adjectivorum Genitivo plurali.

Aenmerckinge op het twede geval der By-woorden.

De By-woꝛden eyndigen in het twede geval

geval in N als De vrome, De dode, De edele, De Heylige, hebben in het twede geval Der vrómen, Der doden Der edelen, Der heyligen. *In Genitivo.*

1. Merc.

De Noot-zakelikheyt van het onderſcheyt dezer buyginghe is om verſcheyde twijfelingen te vermijden/ want als men zegt De volſtandicheyt des Heyligen, zo wozter van eenen Man geſproken/ als men zept De volſtandicheyt der heylige, zo wozter van eene Vzouwe geſproken. *Nota amphibologiai.*

Als men zegt De volſtandicheyt der heyligen, zo wozter van vele Heylige geſproken / Als men zegt Der heylige volſtandicheyt *Sancta perſeverantia*, dan ſpeekt men alleenlik van Vol-ſtandicheyt Als men zegt Der heyliger volſtandicheyt, *Perſeverantia ſanctioris*, dat kanmen verſtaen van eene heyliger vol-ſtandicheyt/ En alſmen zegt Der heyligen volſtándicheyt dat is even gelijc als De volſtandicheyt der Heyligen, Wt deze exempelen/ kanmen klaerlic de noot-zakelikheyt van het onderſcheyt der gevallen in het Meer-woud bemercken.

2. Merc.

Alle bergrote woozden die in Reyndigen/ komen dic-wils een dienſtich onderſcheyt in het twede geval uytdzucken/ als Der heyliger menſchen behoudinge, dzukt *Nomina Comparata.*

Digitized by Google

het twede geval cierlicker upt/ dan of men zepde Der heyliger menschen behoudinge, alzo wozden dusdanige Tael-spzeuken wooz ijdelic geacht/ als Vromer helden daden, Machtiger lieden rijc-dommen, &c.

Dativus Pluralis Adjectivorum.

Aenmerckinge op het derde geval der Bywoorden.

In het derde geval des Meer-wouds/ eyndighen alle Bp-woozden in N, als Denn goeden, *Bonis*, Denn vromen, *Probis*. Denn gelovigen *Fidelibus*.

Merc.

Den goeden, Den vromen, Den gelovigen, wozt van eenen persoon gezept/ maer Denn goeden, Denn vromen, &c. van vele.

De Accusativo Plurali Adjectivorum.

Het vierde geval der By-woorden in het Meer-voud.

Is gelijc het eerste geval des Meerwouds/ als De goede, De vrome, De gelovige, &c.

Merc.

Vele Oude hebben dit geval/ het derde geval gelijc gestelt/ welc geen verstandelikheyt en han veroozsaken/ ende en wozt mede bp geen der tegenwoozdige Schrijvers gebzuykt.

Digitized by Google

Gelijc oock in het *Ablativus pluralis*, verwozpen wozt/ want te zegghen Van den Vaderen, Van den velden, Van den menschen, is hart/ ende en bewozdert geen onderschept.

Daerom zeggen wp Van de Vaderen, Van de velden, Van de menschen, want den stant dezer spreucken wozt genouch dooz het woozdeken Van verklaert.

Vande buyginge der Samen-gevouchde woorden.

De declinatione Compositi.

In de Dobbele woozden geschiet de veranderinghe alleenelijc in het laetste woozt / als Het Nederlant heeft *Des* Neder-lants, De groot-vader, heeft *Des* groot-vaders De hoogduytschen zeggen oock *Des* Nederen-lants, ende *Des* groten-vaders.

Van de Voor-namen.

Pronomina.

De Dooz-namen zijn woozden welke eenen Persoon benamen/ of in plaetse van eenen Persoon of zake gestelt wozden/ benamende altijt eenen Persoon of eenich ding welc iet doet of lijt/ en zijn deze/ Ic, du, gy, hy, zy, ze die, deze, VVie, welke, mijn, Dijn, onze, Uw, gene, zelf, de leerzame verdeplinge der Dooz-namen is dusdanich.

De woordekens Die en *Deze schijnen af komstich van het Ledeken De.*

Digitized by Google

Pronominum Diviſio.

Voor-namen worden aengemerkt in

- Geſlacht welc is: Mannelic, Vrouwelic en Generley
- Getal welc is: Eenvoud, Meervoud.
- Perſoon welke is: Eerſte, Tweede en Derde
- Aert welke is: Grondich en Afkomſtich
- Gedaente welke is: Enkel en Dobbel
- Hoedanicheyt welke is: Wijzende, Ervende, betreckende, Vragende.
- Buygingе welke geſchiet in het: Tweede, derde en vierde geval.

Merc.

Pronomina ſine verbis non Inveniuntur.

De Voor-namen en woorden nimmermeer zonder Werk-woorden gevonden/ ende de Werk-woorden zelden zonder Voor-namen/ waerom het niet vreemt en zoude zijn / de Voor-namen Werk-leden dat

dat is ledekens der Werk-woorden te noemen / door hare onsthepdelicke gemeynschap.

Van het Geslacht. *De genere.*

Alle de Voor-namen behoren tot alle de geslachten / eenige worden by alle geslachten gebruykt zonder op het eynde te veranderen / als Ic, gy, zyly, wy-lieden &c.

De gene die op het eynde veranderen / zyn boven in de onderscheydinge der geslachten verhaelt. Folio 28.

Van het getal. *De numero.*

De getallen der Voor-namen zyn twee / het Eenvoud / als Ic, du en hy.

Het Meer-voud is in VVy, gyly, en zy.

Van de Personen. *De personis*

Daer zyn drie Personen
De eerste is die spreekt / als Ic
De tweede Persoon is tot welken men spreekt als Du of Gy
De derde Persoon is / van welken men spreekt / als Hy.

Van den Aert. *De specie.*

Daer is tweederley' aert der Voor-namen / namelic Gront-woorden / als Ic, gy, hy, zy, wie, welcke, &c. *Primitiva.*

Digitized by Google

Derivata. En Afkomſtige woorden/als Mijn dijn, Uw, deze, zijn, &c. Deze zijn van de Grond-woorden geſproten.

Van de gedaente.

De figuris. De Voor-namen zijn enkel als Ic, du, en hy, of Dobbel/ als Ic-zelve, die-ſelve, Hy-zelve, zy-zelve, Die-gene, Dat-gene, Het-gene, de-welke, die-welke.

Van de hoedanicheyt.

De qualitate aut ſignificatione. De Hoedanicheyt der Voor-namen is vierderley/als VVijzende, Ervende, Betreckende en Vragende.

Demonſtrativa. De Wijzende zijn Ic, gy, hy, die, deze.

Poſſeſſiva. De Ervende Voor-namen/ betephenen eenich eygendom/ en zijn deze/ Mijn, dijn, zijn, onz, Uw.

Pronomina relativa. Betreckende Voor-namen zijn/ die een gezeyt woort betrecken/ of daer op tretken / of ten dele verhalen / en zijn Die, wie, welke, deze betreckinge valt in duſdanige redenen voor als/ Hy heeft nu gewaekt, die altijt pleecht te ſlapen.

Hy wiens dienſt ic node gebruyke Uw broeder, dien gy meeſt bemint Dat ſcherp ſweirt, wlc ic ontkomen ben.

Het zijn quaet-aerdige lieden, de welke onverzoenelic zijn. &c.

Interrogativa. Vragende Voor-namen zijn / met de welcke men vraecht/ als VVie; welke? en wat?

Van

Van de buyginge.

De declinationes.

De Voor-namen welke in de Buyginge iets van den gemeynen regel afwijken zijn dese / Ic, Gy, Hy, Die, Dat, VVelc, Mijn, Dijn, Onſ', Uw, Gene, VVie, Zelf.

Het woordeken *Ic* wort aldus gebogen.

Eenvoud.			Meer-voud.		
1 gev. Ic	*Ego*	Gy	*Nos*	*Graca & La-*	
2 gev. Mijns of mijnes	*mei*	onzer	*noſtri*	*una vox Ma*	
3 gev. My	*mihi*	ons	*nobis*	*nobis communis*	
4 gev. My of me	*me*	ons	*Nos.*	*nis eſt.*	

Merc.

Het woordeken Me hebben wy in vele Taei-ſpreuken/als Hy heeft-me geſlegen/ Zy hebben me veracht, is oock ſpraeke dienſtich / doch wepnich van Auteuren gebruykt.

De Buyginge van het woordeken Du.

Eenvoud.		Meer-voud.
1 g. Du	*Tu*	Gy, gyly, gyluy, *Vos*
2 g. Dyns, of Dynes	*Tui*	Uwer, ulieder of uwer liedé *Veſtrum*
3 g. Dy	*Tibi*	U of Ulieden *Vobis*
4 g. Dy	*Te*	U of Ulieden *Vos.*

Merc.

Digitized by Google

Merc.

In vorige tijden heeft-men Du in plaetse van Gy gebruykt / want Gy is zo veel als Gy-lieden, het onderscheyt van Du en Gy is onze Tale zeer dienstich / om dat de woorden kort zijn ende het onderscheyt groot is/wort van Aldegonde in zijne Psalmen/doorgaens oot van Kats in den Zelfstrijt/en in het Houwelic/tot eenige plaetsen bequamelic ingevoert/ zoude oot lichtelic in het gemeyn gebruyc plaetse grijpē:

Het woordeken Gyly *wort oec van Huyterus aen geteykent.*

Wy hebben oot Gy ly en Gy luy, in plaetse van Gy-lieden gestelt/ om der kortheyt wille/ welke kortichеyt zeer dienstich is/ om by de Werc-woorden te gebruyken/ is oot in voorgaende tijden gemeyn geweest.

Merc.

Het is oot in vele spraken gebruykelic/ te seggen Wy in plaetse van Ic, en Gy in plaetse van Du, welc gebruyc prijzelic is/ als het geen twijfel en veroorzaekt/ en dit gebruyc schijnt het nodich woordeken Du versteken te hebben:

Ende over-mits het woordeken Gy nu gemeyn geworden is / so begint-men / u werlieden in plaetse van Du, (door eene tael-achteloze blintheyt) te gebruyken.

De Buyginge van het woordeken *Hy*.

Eenvoud.	Meer-voud.
1 g. Hy	*Ipse* Zy, zyly, zyluyde

zijns

		of zylieden	*ipſi*
2 g.	zijns of zijnes *ipſius*	Harer of Hunner	*ipſarum*
3 g.	Hem of Him *ipſi*	Hun	*ipſis*
4 g.	Hem *ipſum*	Haer ze of Hen,	*ipſos*

Merc.

Het woordeken Him is in het derde geval/ voor dupzent jaren / by onze Voorouders gebruyckelic geweeſt / de Hoochduytſen hebben Im in plaetſe van Him aengenomen.

Ziet voorder Mijle de lingua Belgica.

De Buyginge van het woordeken *Zy*.

Een-voud.

1	gev.	Zy	*Ipſa*	
2	gev.	Haers, hares of heurs	*ipſius*	
3	gev.	Heur	*ipſi*	*Haer of Heur wort zelden onderſchreven.*
4	gev.	Heur of ze	*ipſam*	

Meervoud.

1	gev.	Zy, zyly, zyluy, ze of zylieden	*Ipſæ*
2	gev.	Heurer	*ipſarum*
3	gev.	Hun	*ipſis*
4	gev.	Heurr of ze	*ipſas.*

Merc.

Wy ſtellen Heurr met eene dubbele R.

Digitized by Google

om het een-voud van het Meer-voud te onderſcheyden.

Door deze verſcheydenheyt der Voornamen/ ſcheyden wy zeer bequamelic de geſlachten der woorden/ in deze maniere van ſpreken/ Als Hare Vaders, *Patres eorum*, Heure Vaders, *Patres earum*, De ſchoonheyt is in heure Deucht, *Pulchritudo in ipſius integritate eſt, nempe Mulieris*, De ſterkte zijner hope, *Fortitudo ſpei ipſius, nempe Viri.*

Deze manieren van ſpreken en konnen in het Francoys noch te Latijn, niet uytgeſproken worden.

Het woordeke *Hy* wort ooc in het Een-voud aldus gebogen.

1 gev.	Hy		*Ipſe*
2 gev.	zijns of zijnes		*Sui*
3 gev.	zich		*Sibi*
4 gev.	zich		*Se.*

Van het woordeken zich.

Het onderſcheyt tuſſchen Hem en Zich, kan men uyt deze ſpreuken afnemen/ Als Hy onſchuldicht zich, *Excuſat ſe*, dat is Hy onſchuldicht zich-zelven / maer als men zegt Hy onſchuldicht hem, zo kan men dat verſtaen te geſchieden voor den onſchuldiger en ooc van eenen anderen.

De Buyginge van het vvoordeken *Onze* des Mann. geſlachts.

	Eenvoud,	Meervoud.
1 gev.	Onze *Noſter*	Onze *Noſtri*

Onzes

Digitized by Google

2	Onzes *Noſtri*	Onzer	*Noſtrorum*
3	Onzen *Noſtro*	Onzenn	*Noſtris*
4	onzen *Noſtrum*	Onze	*Noſtros.*

De Buyginge van het woordeken *Onze* des Vroulicken geſlachts.

Eenvoud.

1	gev.	Onze	*Noſtra*
2	gev.	Onzer	*Noſtræ*
3	gev.	Onze of Onzerr	*Noſtræ*
4	gev.	Onze	*Noſtram.*

De Buyginge van het woordeken *Onſ'* des generleyen geſlachts.

1	gev.	Onſ'	*Noſtrum*	*Onſ' is Noſtrum, en Onis Nobis en Nos.*
2	gev.	Onzes	*Noſtri*	
3	gev.	Onzen	*Noſtro*	
4	gev.	Onſ'	*Noſtrum.*	

In het Meer-wond / is de veranderinge der drie geſlachten eben eens.

De woorden Dijn, Mijn, Uw, en welke worden ghebogen / gelijc het woordeken Onze.

Het woordeken *Die*, wort in het Mann. geſlacht aldus gebogen.

Eenvoud.	Meervoud.

Die

Digitized by Google

1 gev.	Die	*Iſte*	Die	*Iſti*
2 gev.	Diens	*iſtius*	Dier	*iſtorum*
3 gev.	Dien	*iſti*	Dienn	*iſtis*
4 gev.	Dien	*iſtum*	Die	*iſtos.*

In Genitivo & dativo.

Het woorden Die des Vroulichen geſlachts heeft in het twede geval Dier *Iſte*, en in het Derde geval Dierr *iſte*.

In dativo.

Het woordeken Dat des generleſſen geſlachts verandert in het Een-vond allenelic in het derde geval aldus.

1 gev.	Dat	*Iſtud*
2 gev.	Dat	*iſtius*
3 gev.	Dien	*iſti*
4 gev.	Dat	*iſtud.*

Wt deſe redenen blijkt / dat het woorden Dat in het twede geval niet en verandert / want men zegt. Dat diers aert, Dat lants lengde, Dat waters onſtuymicheyt. &c.

Het ſchijnt oock dat het woordeken Dies van Dat gebogen is / doch heeft een ander gebruyt.

Merc.

In genitivo.

De verſchevdenheyt der buygingе die deze woorden als Mijn, Dijn, onze, uwe, &c. hebben / is allenelic in het twede geval gelegen / want men zegt Mijnes, Dijnes, onzes, &c. daer nochtans de gemeyne By-woorden in het twede geval in N eyndigen / alzo in het Meer-vond zept men Mijner, Dijner, onzer, &c.

Adjectiva.

Daer

Digitized by Google

Daer nochtans de gemeyne Wy-woo-
den/ sonder R in dit geval gebogen woo-
den.

Deze woorden volgen den aert dezer Woor-namen/ oock eene R in het twede ge-
val aenemende als Zodanige, zulke, zom-
mige, Eenige, Gene, Andere, Vele, Alle.

Hier zijn eeniger woorden buygingen bygevoucht welke den aert der Voor-namen volgen.

Oock Twee, en Drie, heeft gebogen Tweer en Drier, Het gebruyt ende de nutticheyt/ blijkt in deze redenen Tweer menschen ge-
tuygenisse is waerachtich, Joan. 8. dit en kan sonder dese veranderinge niet gezeyt woorden/ ten sy met eene Omschrijvinge.

Per Paraphrasin.

Mere.

Welc heeft in het twede geval Welken en Welx, Ander heeft/ Anders en Anderen Ider heeft Iders en Ideren, Igelic heeft Ige-
lix en Igelicken, Elc heeft Elx en Elken, doch yder woort heeft zijn wy sonder ge-
bruyt/ want men zegt Welx goederen, *Cujus bona*, maer niet Welx mans goederen, maer zeer wel Welken mans goederen. alzo zegt men ooc Igelix werc ende Ige-
licken menisches werc, niet Igelix menisches werc, &c.

Usum differentem Genitivi Habens.

Onderscheyt tusschen Gene en Geene.

Onze Tael-schrijvers onderscheyden Gene *Iste*, dat is Die, de eerste silbe met eene E schrijvende/ van Geene welc is te
zeg-

Digitized by Google

zeggen/ Niet een *Nullus*, eene op merkinge die niet verwerpelic en ware/ by aldien Gene en Geene malkander zo gelijc niet en waren in t'aenzien/ daerse zeer veel in de bedupdinge verschelen/ daerom hebben wy in plaetse van Geene altijt onveranderlic Geen voor een *Adverbium* gestelt gelijc oock Koorn-hert en Grotius gedaen hebben.

Geen voor Non.

De buyginge van het woordeken Zelf.

Declinatio dictionis zelf.

Voor het woordeken Zelf en machmen niet stellen Zelve want als wy zeggen Ic doe het zelve, dat is het zelve werc/ want het woort zelve is een By-woort/ den drie geslachten gemeyn/ als

De zelve Man
De zelve Vrouwe
Het zelve Dier.

Men zoude zonder hardicheyt konnen zeggen Het zelf dier, *maer wort nagelaten, op dat men den Voornaem* zelf *niet en rake.*

Maer het woordeken zelf benaemt altijt eenen Persoon / als Ic hebbe het zelf gedaen, Het is mijnes zelfs werc, Ic en hebbe my zelven niet konnen helpen.

Hier heeftmen alle de Buygingen van het woordeken zelf.

Men zegt oock veeltijts zelfs voor zelf, welc niet hart en valt/ oock zeggen wy met de Hoochduytschen zelver voor zelf doch eene onvermengde order ware best gheholcht.

De

De Buyginge ende het gebruyc van het woordeken *Alle*.

De Declinatie dezar woorden is by de Voornamen geſtelt, om des gelijcken aerts wille.

Het woordeken Alle woxt by de drie geſlachten gevoecht/ als

Alle menſch	*Omnis Homo*
Alle vrouwe	*Omnis Fœmina*
Alle dier	*Omne Animal.*

Ende in het Meer-voud heeft men sonder het woordeken Alle te veranderen Alle mannen, Alle vrouwen, Alle dieren, voorts woxt

Alle in het Mannelic geſlacht aldus gebogen/

	Eenvoud.		Meer-voud.	
1 gev.	Alle	*Omnis*	Alle	*Omnes*
2 gev.	Alles	*Omnis*	Aller	*Omnium*
3 gev.	Allen	*Omni*	Allenn	*Omnibus*
4 gev.	Allen	*Omnem*	Alle	*Omneis.*

Alle woxt in het vroulic geſlacht in het twede gebal verandert Aller, En Alle verandert in het generley geſlacht/ Alles, Allen, Alle. *In Genitivis.*

Het Meer-voud is by de drie geſlachten gelijc/ behalven het Meer-voud van het generley geſlacht/ welc is Alles, *Omnia.*

Van de Werk-woorden. *De verbis.*

Een werc-woxt betepkent eene werkinge/

Digitized by Google

linge / die gedaen of geleden wort / of geſchiet / als Ic beminne, Ic worde bemint, ende Het regent.

En worden na deze verdeplinghe beſchreven.

De werk woorden worden aengemerkt in

- Perſonelicke welke zijn
  - Lijdende, of werkende of Generleye.
    - Ende wordē verandert in
      - Perſoné welke zijn
        - Eerſte
        - Tweede
        - Derde.
      - Getal welc is
        - Eenvoud
        - Meervoud
      - Vervougingen welke ſijn
        - Eerſte
        - Tweede
        - Derde
        - Vierde.
      - Wijzen welke zijn
        - Tonende
        - Gebiedēde
        - wenſchēde
        - Aenvougende
        - Onbepaelde
      - Tijden wel ke zijn
        - Tegēwoordige
        - Onvoorleden
        - Voorleden
        - Voor-voorledē komende.
- Onperſonelicke welke zijn
  - Lijdende, of werkende of Generleye.
    - Ende wordē verandert in
      - Perſoné welke zijn
        - Eerſte
        - Tweede
        - Derde.
      - Getal welc is
        - Eenvoud
        - Meervoud
      - Vervougingen welke ſijn
        - Eerſte
        - Tweede
        - Derde
        - Vierde.
      - Wijzen welke zijn
        - Tonende
        - Gebiedēde
        - wenſchēde
        - Aenvougende
        - Onbepaelde
      - Tijden wel ke zijn
        - Tegēwoordige
        - Onvoorleden
        - Voorleden
        - Voor-voorledē komende.

De Werr-woorden zijn Perſonelic of Onperſonelic / of Generley.

Verbum Perſonale. Een Perſonelic Werk-woort is / waerby altijt de Perſoon-woorden (of Voornamen) bystaen als Ic minne, du mint, zy minnen.

Imperſonale. Onperſonelicke Werk-woorden zijn / die

die zonder toe-doen van menſchen geſchieden als Het waeyt, Het regent, Het vrieſt.

Oock worden de Werk-woorden onperſoneliic met Men of Het wort woort te ſtellen/ als Men mint, Men zeyt, Het wort gezeyt, Het wort gelooft.

Achter de onperſoneliche Werck-woorden volgen ſomtijts Voornamen in het derde Geval/ als Het rouwt my, Het luſt u Het was hem leet. *Verbum Impersonale pronominibus declinatis jungitur.*

Daer zijn ooc twee Werk-woorden/als Wezen of zijn, en Worden, welke zelfſtandige werk woorden genaemt worden.

Daer zijn ooc Helpende Werk-woorden / deze zijn Hebben, Wezen, zijn en Worden, zonder welkers behulp / men alle de onderſcheyde tijden der Werkwoorden / niet uytbeelden en kan. *Verba auxiliaria.*

Van den Aert der werkwoorden. *De verborum generibus.*

Daer is driederley' Aert der Werkwoorden / als Werkende, en Lijdende, en Geenerleye Werk-woorden.

Van de werkende Werk-woorden. *Verba activa.*

Alle werkende Werkwoorden / beduyden eene werkinge/met eenen Voornaem/ van het gene dat werkt als Ic beminne het Vaderlant, Hy plougt het Lant, De vyanden hebbent al verdorven.

Digitized by Google

De verbis passivis.

Van de Lijdende Werc-woorden.

De lijdende Werc-woorden worden altijt met een zelfstandich Werc-woort uytgedruckt/ als Ic worde geslagen, Ic wiert onderwezen, zo dat de lijdende Werc-woorden altijt by haer hebben het woordelien/ Worden, Werde, Wiert, &c.

De oorzake dat wy by de Werc-woorden/ deze woordekens voegen/ is om dat wy geen Werc-woorden en hebben die eene lijdinge uyt-beelden:

De verbis neutris.

Van de Werc-woorden des Generleyen Aerts.

De Werc-woorden die geen werkinge, noch te lijdingen uyt en druckten/ worden Generleye/ of Onpegene Werk-woorden genaemt/ als Ic schijn, Ic blinke, Ic bloeye, Ic ben, Ic worde, &c. oock diergelijke Werc-woorden/ als Staen, Bestaen, On-staen, &c.

Tot dit geslacht behoren oock de *Inchoativa*, als Ic worde warm, Ic worde gewaer.

Van de Onpersonelicke Werc-woorden.

Impersonale Activum.

Onpersonelicke werkende woorden volgen naer het woordeken Men, als Men werckt, Men doet, Men zegt.

Impersonale Passivum.

Onpersonelicke lijdende woorden volgen

Digitized by Google

gen naer het woordeken Daer en VVort als Daer wort gewrocht, Daer wort gedaen, Daer wort geſeyt.

Onperſonelicke ghenerlepe woorden/ volgen naer het woordeken Het als Het vrieſt, Het regent, Het geſchiet. *Imperſonale verbum Neutrum.*

Van de Getalen. *De Numeris.*

In de Weer-woorden zijn twee Getalen/ Het Eenvoud ende het Meer-voud, als Ic beminne en VVy beminnen.

Van de Perſonen. *De Perſonis.*

De Perſonen der Weer-woorden zijn drie / De eerſte Perſoon is Ic beminne en VVy beminnen, De twede Perſoon is Du beminnes en Gyly beminnet, De derde Perſoon is Hy bemint en Zyly beminnen.

Van de wijzen der Vervougingen. *De Conjugationum modis.*

De Weer-woorden worden na vijf wijzen gebogen/ of verandert/ de Tonende wijze/ heeftmen in deze reden/ Hy leert zijne leſſe. *Indicativus.*

De Gebiedende wijſe/ heeftmen in Leer du dijne leſſe. *Imperativus.*

De Wenſchende wijze/ hoortmen als men zegt/ Och dat ic leerde. *Optativus.*

De Aenbougende wijze volcht altijt deze woordekens/ op dat, Om dat, Indien &c. Als Op dat ic lere, Op dat ic liepe, Om *Subjunctivus.*

Digitized by Google

dat hy ware, Indien ic viele, &c.

Infinitivus. De Onbepaelde wijze is/ welke geen zekeren Perſoon/ noch/te getal noch geen Tijt en bepaelt/als Minnen, Leré, Dragen.

Van den Tijt

De tijden der Werc-woorden zijn vijf.

Præſens De Tegen-woordige tijt, als Ic minne,
Imperfectum De On-verleden of onvolkomen tijt, als Ic minde,
Perfectum De Voor-leden tijt, als Ic hebbe gemint.
Pluſquamperfectum. De Voor-verleden tijt, als Ic hadde gemint,
Futurum. De Komende tijt, als Ic zal minnen.

Van de Vervouginge.

De buygingen der Werc-woorden/woorden om des onderſcheyts wille Vervouginge genaemt/en geſchieden door V V ijzen Tijden en Perſonen, deze Vervouginge zijn vijfderley.

Prima Conjugatio.

Van de eerſte Vervouginge.

Als men in de eerſte Vervouginge der werk-woorden van de woorden der onbepaelde wijze/ op het eynde EN af neemt/ ende dan DE in die plaetſe ſtelt/ zo heeftmen een woort/ dat den onvolkomen tijt uytdruckt/ Als tot voorbeelt Deelen is een woort der onbepaelde wijze / hier van op het eynde EN genomen/ zo is het Deel, hier dan op het eynde DE geſtelt zo is het Deelde, dit is een woort van den onvol-

komen

Digitized by Google

komen tijt in den eerſten perſoon / als men ook by Deel ſtelt eene T ofte D, zo is het Deelt, Hier dan de ſilbe Ge voorgeſtelt (welke ſilbe is het by-vougſel des verleden tijts) zo is het Gedeelt, dit woort duidt den verleden tijt uyt. *Augmentum Præteriti.*

Tot deze eerſte Vervouginge behoren deze werk-woorden/ als Aezen, bouwen, hooren, hongeren, &c.

Alle de werk-woorden/welke eene dobbele Conſonant hebben/die verliezen eene Conſonant in den Onverleden en in den Verleden tijt. *Merc.*

De tvveede Vervouginge. *Conjugatio Secunda.*

De tweede verbouginge der werk-woorden is / als men van de onbepaelde wijze / de laetſte En afneemt/ en in die plaetſe Te ſtelt / zo heeftmen een woort/ welk de onverleden tijt uytdruckt / Als tot voorbeelt / als men van Braeken/ de laetſte En afneemt zo is het Braek, hier nu op het eynde Te geſtelt zo is het Braekte dit is een woort des Onverleden tijts/als men ook by Braek, eene T ſtelt / zo is het braekt hier voor de ſilbe Ge geſtelt zo is het gebraekt, dit is een woort des voorleden tijts.

Tot deze huppinge behoren deze werk-woorden als Backen, bluſſchen, kloppen, kampen, &c.

De derde Vervouginge. *Tertia conjugatio.*

Als men in de derde Verbouginge der

Digitized by Google

werk-woorden/ van het woort der onbepaelde wijze / de laetſte N afneemt/ ofte in de plaetſe van de N ſtelt De, ſo heeftmen twee verſchepdene woorden/ die den onvolkomen tijt uyt-drucken/ als Achten, heeft in den onvolkomen tijt / Achte en Achtede.

Als men ook/ van de onbepaelde wijze En afneemt/ ende daer de vermeerderende ſilbe Ge voorſtelt / ſo heeft men een woort des voorleden tijts/ als Geacht, Gearbeyt, Gebloet, Gehoort, Gegroet, &c.

Quarta conjugatio.

De vierde Vervouginge.

In Penultima Syllaba.

In de vierde Vervouginge hebben alle werr-woorden / in de voor-laetſte ſilbe/ eene dobbele I, als in Bijten, Blijken, Blijven, als men van deze woorden/ de laetſte En afneemt/ en in plaetſe van ij ſtelt EE, ſo heeft-men een woort/ des onvolkomen tijts/ als Beet, Bleek, Bleef, als men nu tot het woort des onvolkomen tijts En, achter en Ge voor aen ſtelt/ ſo heeft-men een woort des voorleden tijts/ als Gebeeten, Gebleeven, Geſtreeken, Geſcheenen, Geweeken, &c.

Quinta conjugatio.

Devijfde Vervouginge.

Onder de vijfde buyginge der werkwoorden behooren/ welke den voorleden tijt in EN eyndigen/ als Ic Bederve heeft in den voorleden tijt Ic hebbe bedorven, al-

so

Digitized by Google

zo heeft Bidde, gebedē, bevele heeft bevolen, &c. Deze woorden veranderen ook in den Onvolmaeckten tijt hare klink letterē/ als Ic bederve heeft Ic bedorf, Ic bedriege, Ic bedroog, Ic bidde, Ic bad, Ic bevele, Ic beval.

Die luſt heeft om meer Werk-woorden van elke Verwouginge te zien/ die wijzen wy tot onze eerſte Spraec-konſt.

Merc.

De werk-woorden verdobbelen / eenige letteren in het Veel-voudich / na den aert der zelf-ſtandige en by-voegelicke woorden. Ziet fol. 60.

Voorts woorden de Werc-woorden op eenerleye wijze gebogen / Aengaende nu de veranderingen in t'gemeyn/ die ſtellen wy/ met deze volgende voorbeelden voorvoeten/ achtende dat men de hele geſtaltenisſe der veranderingen/ daer uyt na begeeren zal konnen afneemen.

De vervouginge van het Werc-woort *hebben.*

Typus Conjugationis.

De Tonende wijze.

Modus indicativus.

Ic hebbe,	*Habeo,*
Du hebſt, hebbes of Hebs,	*Habes,*
Hy heeft	*Habet,*
Wy hebben	*Habemus,*
Gy hebbet	*Habetis,*
Zyly hebben	*Habent.*

Merc.

Wy wougen hier in het out gebruyt der

Digitized by Google

Were woorden / zonder welc gebruyc wy in onze Spraake zeer veel verliezen/ oock zijn tot de herſtellinge des zelven / alle Taelgeleerde ghenepcht geweeſt / als Koornhert, Aldegonde, Ampſingius, ooc de E. Iacob Kats, welke in den Zelf-ſtrijt zeyt/ Du geeſt geſtrenge geeſt, ons groteſtof om klagen, Du legſt ons packen op die niet en zijn te dragen. Alzo ſpreekt Aldegonde voorgaens in de Pſalmen.

Deze woordē Hebſt, Geeſt, Legſt, &c. zijn zeer gebruyckelic geweeſt / doch veel zoetvloeyender zoudemen zeggen/ Hebs, Geefs Legs, &c. Het welc een voornemelic Taelkender zeer nuttelic aenteyckent / ende dan ons hier tot eene proeve voorgeſtelt wort.

In Manuſcriptis.

Imperfectum.

Onverleden Tijt.

Ic hadde	*Habebam*	Wy hadden	*Habebamus*
Du hads	*Habebas*	Gy haddet	*Habebatis*
Hy hadde	*Habebat*	Zy hadden	*Habebant.*

Perfectum.

Voorleden Tijt.

Ic hebbe gehat	*Habui*
Du hebs gehat	*Habuiſti*
Hy heeft gehat	*Habuit*, &c.

Pluſquamperfectum.

Voor-verleden Tijt.

Ic hadde gehat	*Habueram*
Du hads gehat	*Habueras*
Hy hadde gehat	*Habuerat*, &c.

Komen-

Digitized by Google

Komende Tijt.

Futurum.

Ic zal hebben	*Habebo*
Du zulst of zuls of zulles hebben	*Habebis*
Hy zal hebben	*Habebit.* &c.

De gebiedende wijze.

Modus Imperativus.

		Hebben wy	*Habeamus*
Heb gy	*Habe*	Hebbet gy	*Habeatis*
Hy hebbe	*Habeat*	Hebben zy	*Habeant.*

Daer zijn Spraec-kenders die de gebiedende woorden/ met eene E op het eynde uytspreken zeggende Minne, Hebbe, Lope, Drage, maer dewijle deze gebiedende wijze noch niet zeer in gewortelt en is/ ende daerom ooc te harder in het gehoor valt/ zo wort de hardicheyt gansch wech genomen/ als men zegt Heb, Loop, Draeg, Spreec, VVerc, VVandel, &c.

Deze woorden heeftmen in oude schriften doch zelden onder anderen 2. Paral. 6. Zo hore het gebet uwes knechts, Aldegonde Psalm 59. Verlos' my Heer, wil my bewaren, Kamphuyzen, Psalm 5. Hoor Heer mijn woort, merc op mijn reden.

Ampsin, Nu zie ic weet dit wel, dat gy in Israel, &c.

In de Heylige tranen.

De wenschende wijze.

Modus optativus.

Tegenwoordige en Onverleden tijt.

Præsens & Imperfectum.

Digitized by Google

Och of		Och
Ic hadde	*Haberem*	Hadde ic
Du haddes	*Haberes*	Hadstu
Hy hadde	*Haberet*, &c.	Hadde hy. &c.

Perfectum & plusquamper.

Verleden en Voor-verleden tijt.

Och of	
Ic gehat hadde	*Habuissem*
Du gehat haddes	*Habuisses*
Hy gehat hadde	*Habuisset* &c.

Merc.

De woorden van de Tonende / ende de Wenschende wijze zijn zeer gelijc / behalven de plaetsinge / welke by na oock al verandert.

Modus Subjunctivus.

De Aenvougende vvijze.

De tegenwoordige tijt.

Op dat	
Ic hebbe	*Habeam*
Du hebbes	*Habeas*
Hy hebbe	*Habeat*, &c.

Merc.

Wy zouden met kleyne veranderinge / verschepde verbouginge merkelic konnen onderscheyden / met eene Voegel tusschen het werc-woort te hengen / als

Heb-

Digitized by Google

Hebbeën wy	*Habeamus nos*	*De leſte Silben zijn alle kort.*
Hebbeët gy	*Habeatis vos*	
Makeën zy	*Faciunt illi.*	

Deſgelijcx Gaën, Doën, Staën, &c.
Het ſchijnt dat van *Habemus, Audimus, Facimus*, &c. door het inbougen eener Vocael/ gevonden is *Habiamus, Audiamus, Faciamus*, &c.

Onverleden tijt. *Imperfectum.*

Op dat ic hadde *Vt haberem*
of Op dat ic hebben zoude, &c.

Verleden tijt. *Perfectum.*

Als ic gehat hebbe, *Cum habuerim*, &c.

Voor-voorleden tijt. *Plusquam perf.*

Als ic gehat hadde *Cum habuiſſem*, &c.

Komende tijt. *Futurum.*

Als ic hebben zal *Cum habuero.*

De onbepaelde wijze. *Infinitivus Modus.*

Tegenw.	Verleden.
Hebben, *Habere*	Gehat hebben *Habuiſſe.*

De deel-woorden *De Deel-woorden worden alzo genaemt, om dat ſe van de VVerkwoorden en ooc van den tijt mededelen.*

Tegenw.	Verleden.
Hebbende, *Habens*	Gehat *Habitum in alio ſenſu.*

Merc.

Alle onze *Participia*, worden gebruyckt voor *Activa* en niet voor *Paſſiva*, daer wy nochtans/

tans eenige naturelicke *Participia Passiva* hebben/ de *participia activa temporis praeteriti* beginnen met het *augmentum sillabicum* Ge, als Gemint ἠγαπηκὸς en met het *sillabicum augmentum* Be worden de *participia passiva* beschreven/ als Bemint ἠγαπημένον of Ver tot meerder klaerheyt/ hebben wy dezer naervolgender woorden onderscheyt/ benevens de Griexsche aengeteykent.

geschreven,	γεγραφὸς.	beschreven,	γεγραμμένον.
gelezen,	λελεχὸς.	belezen,	λελεγμένον.
gelopen,	τετρεχὸς.	belopen,	τετρεγμένον.
gesproken,	πεφρακὸς,	besproken,	πεφρασμένον.
gescheenen,	πεφαγκὸς,	verscheenē,	πεφαμμένον.

Om deses onderscheyts wille diendemen gade te slaen/ om de *participia activa* by de *activa verba* te vougen/ desgelijcx ooc de *passiva participia* by *verba activa* ofte het *verbum substantivum*, zo zegt-men/ dan zeer bequamelic Ic hebbe gelopen, niet Ic ben geloopen, maer Ic ben belopen, alzoo ooc Ic hebbe gescheenen, niet Ic ben gescheenen, maer Ic ben verscheenen.

Wy en hebben geen lijdende Werkwoorden / nochtans geeft de opmerkinge dezer deel-woorden een nadenken / offer wel teenigen tijde/ zulken onderscheyt onder de Werk-woorden geweest heeft / gelijc alser onder de Deel-woorden is.

Merk.

Daer en konnen geen verscheydene Deel-

Deel-woorden komen van Werk-woorden die met de silbe Be of Ver beginnen/ als van Ic beleze, Ic belope, Ic bespreke, Ic verdoe, &c. want van deze woorden heeft men deze deelwoorden/als Belezen, belopen, bespreken en verdaen deze en diergelijke worden voor Werk-woorden en Lijdwoorden genomen/ na gelegentheyt des noots.

De buyginge van het zelf-standich Werk-woort, *wezen* ofte *zijn*.

De verkondigende wijze des tegenwoordigen tijts. *Præsens.*

Ic ben	*sum*	VVy zijn	*Sumus*
Du bist	*es*	Gyly zijt	*estis*
Hy is	*est*	Zy zijn	*Sunt.*

Merk.

Voor Du bist zeggen wy gemeynelic Gy zijt, wele eygentlic van het veelvoudich gezeyt wort / daerom zo verbetert dit out gebruyck de niewe dwalinge.

Onverleden tijt. *Imperfectum.*

Ic was	*Eram*	VVy waré	*Eramus*
Du waerst, of waeres	*eras*	Gyly waret	*Eratis*
Hy was	*erat*	Zy waren	*Erant.*

Verleden. *Perfectum.*

Ic hebbe geweest *Fui*

of

Du hebſt of hebbes geweeſt *Fuiſti*
Hy heeft geweeſt *Fuit.* &c.

Perfectum & pluſ.

Voor-verleden.

Ic hadde geweeſt *Fueram*
Du hatſt of haddes geweeſt *Fueras*
Hy hadde geweeſt *Fuerat.*

Futurum.

Komende tijt.

Ic zal zijn *ero*
Du zulſt of zulles zijn *eris*
Hy zal zijn *erit.* &c.

Modus Imperativus

De Gebiedende wijze.

Wezen wy of wezeën wy *Simus*
V Veeſt du *eſto tu* V Vezet gyly *Sitis*
Hy zy V Vezen of Wezeën zy *Sint.*

Merc.

In plaetſe van Weeſt en Wezen wort gemeynelic Zy en zijn gebruykt / wellie woorden de Gebiedende / Wenſchende ende de Aenvougende manieren niet zeekerlic uyt en beelden / het welc anderſins / volgens onze order / wenſchelic gedaen wort.

De wenſchende wijze gaen wy voorby, om dat de wenſchende ende de Aenvougende vvijze in alles gelijc zijn.

De

Digitized by Google

De Aenwijsende vvijze.

Op dat

Ic zy	*Sim.*	VVy zijn	*Simus*
Du zijst of zyest	*Sis.*	Gyly zijet	*Sitis*
Hy zy	*Sit.*	Zy zijn	*Sint.*

Zijet *wort met eene dobbele* l. *geschreven om van het woordeken* Ziet *onderscheyden te worden.*

Merk.

De Hoog-duytschen, die de nodige outheden vlytich bewaert hebben zeggen Du seyest *Sis*, en Ir seyet *Sitis*, het welke wy op het lydelicxte naer-gevolgt hebben.

Het ware ook tot onderscheydinge dienstelic, dat-men in plaetse van Wy zijn en Zij zijn, gebruyckten Wy zijen *Simus*, en zij zijen, *Sint.*

Onverleden tijt.

Imperfectum.

Op dat

Ic ware	*Essem*	VVy waren	*Essemus*
Du waerst	*Esses*	gyly waret	*essetis*
hy ware	*esset*	zy waren	*essent.*

Merk.

Deze tijt kan in alle werk-woorden, uytgedaen woorden / als Ic liepe, hy liepe, hy dede, hy wrochte, &c.

Het verschil van de woorden dezer ende der Toonende wyze is, in de laetste letter gelegen.

Anders. Als

VVare ic	*Essem*	VVaren wy	*Essemus*
ware du of waerst	*esses*	waret gyly	*essetis*
ware hy	*esset*	waren zy	*essent.*

Voor-

Digitized by Google

Perfectum.

Verleden tijt.

Als

Ic geweeſt hebbe ofte ben *Fuerim*
Du geweeſt hebbes ofte zijt *Fueris*
Hy geweeſt heeft ofte is, &c. *Fuerit.*

Pluſquam-perfectum.

Voor-verleden.

Als

Ic geweeſt hadde ofte ware *Fuiſſem*
gy geweeſt had ofte waert *Fuiſſes*
hy geweeſt hadde ofte ware, &c.

Futurum.

Komende tijt.

Als

Ic wezen ofte zijn zoude *Fuero*
Du wezen ofte zijn zoudes *Fueris*
hy wezen ofte zijn zoude, &c. *Fuerit.*

Anders. Als

Ic wezen ofte zijn zal *Fuero*
Du wezen ofte zijn zulles *Fueris*
hy wezen ofte zijn zal, &c. *Fuerit.*

Merk.

Het meeſte onderſcheyt van de Buygingen der werk-woorden/in de voorzakelicke en in de Tonende wijze / is gelegen in de verplaetſinghe der woorden / welke plaetſen eene geheele zekere order onderwerpen zijn.

De

Digitized by Google

De onbepaelde vvijze. *Modus infinitivus.*

Tegenwoord.	Voorleden.
Wezen ofte zijn *Esse*	Geweest hebben ofte zijn *Fuisse.*

De deel-vvoorden. *Participia.*

Tegenwoord.	Voorleden
Wezende ofte zijnde	Geweest ofte gewezen

Komende. *Futurum.*

Komstich ofte Toekomstich *Futurum.*

Merk.

Wy en hebben geen *participia futura*, maer daer zijn eenige *adjectiva* in ich, welke schijnen na een *futurum tempus* te aerden, als VVetich *futurum*, lerich, *doctrum*, blijvich, *mansurum*, bouvvich *ædificaturum*, midich, vonkich, &c. Deze opmerkingen zouden het in opvoeden der tale, konnen ingeboert worden, heeft misschien welgebruptelic geweest, en is door de achteloosheyt des tijts verlo[ren]

De Vervouginge van het vvoort *worden.*

Het Werk-woort Worden *fieri* heeft in den [v]oorleden tijt Ic wiert *Fiebam*, en in de [v]olgende wijze Werd gy *Fias*, en Hy vv[o]rde *Fiat*, werden wy *Fiamus*, werdet gy [F]*iatis*, werden zy *fiant*.

Digitized by Google

In Subjunctivo. In de Aenvougende wijze / Ic wierde *fierem*, gy wiert *fieres*, hy wierde *fieret*, &c.

Oot op dat ic werde, *Vt fiam*, ende op dat wy werden *Vt fiamus*, &c.

Merk.

Men vint dicmael werd in plaetſe van wiert (ook in onze vorige beſchrijvinge) maer veroorzaekt eenige twijfelzinnicheyt waerom wy het zekerſte onderſcheyt (welck mede in gebruyc is) aenwijzen: deze opmerkinge is ook doorgaens in de Bibelſche verbeteringen gevolgt.

De adverbijs.

Van de Help-woorden.

Help-woort is een woort / dat by een Werc-woort gevoucht wort/ om eenige omſtandicheyt van het zelve Werc-woort te verklaren.

Ook en worden de rechte Help-woorden niet gebogen ende en lijden mede geen onderſcheydinge de geſlachten/ De beteyckeninge der by-woorden is zeer verſcheydē/ als

Der plaetſe.

Ergens, nergens, overal, voor, achter, verre, naerby, voorwaert, achterwaert, Ooſtwaert, Weſt-waert.

Des tijts.

Nu, dadelic, Strax, huyden, giſter, &c.

Loche-

Digitized by Google

Lochenende.

Neen, geenſins, niet, nochte *Neque.*

Hechtende.

Ende, en ook, met, mede, evenwel.

Strijdige.

Maer, hoewel, nochtans, en.

Verachtende.

Helaes, *fi*, foey, *fix*, och, Wee, &c.

Eenige dezer woorden vallen den Nederlanders vreemt voor/ en ook verwerpelic/ maer worden in andere ſpraken/als volkomene woorden gebruykt.

Merk.

Vele bybougheliche woorden konnen voor Help-woorden gebruykt worden/ en eyndigen meeſt in lic als/ Haeſtelic Zuyverlic, Vromelic, &c. Welke alle woorden des generleyen geſlachts zyn/ dezer woorden gebruyc/ wort in deze ſpeculien geſchoort/als Het is haeſtichlic gedaen, Dit is zuyverlic gewtocht, en/ Hy heeft zich vromelic gequeten. *Adjectivis pro adverbis utimur.* *Beziet ook Folio 33.*

Deze manieren van ſpreken komen met vele Griexſche over-een/ als ὀξὺ βλέπειν klaerlic zien, en Polib. παχὺ συναγροικίζεις haeſtelic vergadert, en Ariſtoph. Δεινὰ κικραγώς, Hy riep vrezelic, alzo ook Virgilius *Stabat acerba fremens*, Hy ſtont bitterlic en tierde. *ſprekende van het Generley geſlacht.*

Digitized by Google

Wt dus danige Tael-ſpreuken blijkt/dat onze Voor-ouders onze Sprake (over vele eewen) na het loſ-weirdich gebruyc der Griecken gericht hebbē/ waerom wy in het volgende deel/ons gebruyc met de Grieꝛſe Tael-ſpreuken dic-mael verklaren.

Merk.

Adjectiva De Wy-woorden/ welke in Lic ofte lijc eyndigen/ ſchijnen haren oorſprong van het woordeken Gelijc te hebben/ als of men in plaetſe van Reynelic, zoude zeggen reyngelijc dat is gelijc reyn/ en zuyver gelijc dat is gelijc zuyver/ deze opmerkinge *Adjectiva* heeft er vele beweegt/om alle deze Wyvougelicke woorden/ met lijc op het eynde te ſchrijven/maer overmits wy de zoet vloejentheyt in onze ſprake/ zeer nootſakelic behoren te bevoorderen/en de de wijle oock de hoortſte uytſprake meeſt ghebruyklic is/ Daerom hebben wy de ſilbe lijc, als ons minſt nodich naergelaten.

Merc.

Onder onze *Adverbia* begrijpen wy/de *Præpoſitiones, conjunctiones* en *interjectiones* der Latijnen/ om het kleyn onderſcheyt des gebruyx wille.

Adverbia. Daer zijn eenige Help-woorden/ welke voor de woorden des mannelicken geſlachts/ (in het eenvoudich getal) komende de zelve woorden/ in het derde geval/ *Dativus.* doen verbuygen/ deze woorden zijn Tot. By, Voor, tegens, tegen, nevens, boven, binnen,

Digitized by Google

ien, buyten, langs, om, ontrent, tuſſchen, onder, door, na, naer, met, in, aen, been, zonder, uyt, ten, tot meerder verſtinghe van de beweechlijkheyt dezer woorden/ zo ſtellen wy hier eenige voorbeelden/ als

Adverbia quæ dativum casum masculinorum regunt.

Tot eenen menſche,
By den rechten weg
Voor den goeden tijt
Tegen eenen quaden viant
Hy komt zijnē Vader tegen
Nevens den ſteylen Berch
Boven dē hogen Hemel, &c.
Ten tijde

Ten rade, tē dage
Ten derden dage
Ten dienſte
Ten monde
Ten toone
Ten rove geven
Ten wille zijn.
Ten ſtrijde gaen.

Dele Help-woorden doen de woorden des Generlepen geſlachts/ veranderē/ als

Adverbia quæ nomina neutrius generis regunt.

By den Huyſe
In den Hove
Tot den bloede
Van den velde
Na den gebode
Langs den velde

Te Lande
Aen den Kruyce
Te ſcheep, ofte Te ſchepe
Van ganſchen gemoede
Ten goeden eynde
Ten viere.

Merk.

Deze Help-woorden noemen de Latijnen voor-zettingen doch wy houdent voor Help-woorden die de geballen regeren/ geſijc zulx oock by de Grieken gebruyckelic is.

Præpoſitiones

Digitized by Google

De Syntaxi.

Van de Samenvouginge en eerſtelic.

Syntaxis articulorum.

Vande Ledekens.

DE woorden worden (in het gemein) altijt met Ledekens uytgeſproken als De man heeft dat gedaē, hier zeggen de Latinen Man heeft dat gedaen, *Hoc fecit vir*, alzo oock in plaetſe Daer was een menſch, zeggen de Latijnen Daer was menſch, *Homo illic erat*, maer de Grieken/ ons in veele ſpraek-zeden gelijkende gebruycken doorgaens deze Ledekens/ als ὁ ἄνθρωπος, τὸ σῶμα. &c.

Een Ledeken wort altijt voor dat woort geſtelt/ daer men van ſpreeckt/ als De man eene Vrouwe, De boomen.

De Ledekens worden in het veel-voudig diemael naer-gelaten / als menſchen hebben dat gedaen, Gy hebt u als mannen gedragen, Vele goede menſchen, en Daer zijn meer vrome Helden. &c.

Dictiones quæ Inarticulatæ eloquuntur.

Deze nae-volgende woorden worden veel tijts zonder Ledekens uyt-geſproken als/ V Vijn, V Vater, Gout, Zilver, Loot, Tin, Rijk-dom, Armoede, Blootheyt, Stoutheyt ende diergelijke/ oock het woordeken God, by exempel Het is V Vijn, Het is water, Rijc-dom brengt menich menſch ten verderve. &c.

Ook worden de namen der Landen/ Steden en Koning-rijken zonder Ledekens

Digitized by Google

kens gemeynelic uytgesproken / als Engelant is een Eylant, en niet Het engelant, alzo ook/ Vrankrijc heeft langen tijt vry geweest, en niet Het vrancrijc, maer men vint dik-wils Het Ierusalem. *De regimine articulorum.*

Merk.

Vele namen der steden konnen de Ledekens qualic lijden / maer worden zeer bequamelic met het woordeken VVelk vertrocken/ tot de bindinge eener reden/ Als Ierusalem welk David verwon, Athenen welk het lichtder heydenen was, Romen welk over de VVeirelt heerschte.

De namen der Maenden worden ooc dicwils zonder Ledekens uyt-gesproken/ als In April, in Mey, Het is nu October.

Ook konnen vele namē der aerd-vruchten de Ledekens naer-laten / als Gras, Koren, Metael, Peper, VVijn, Loot, Zijde, de Ledekens dezer woorden / worden in deze redenen naer-gelaten als Gras en Koren majen, In Metael wercken, Peper kopen, VVijn drinken, Loot smelten, Zijde bereyden.

Als voor een mensche-naem een Bywoort komt/ zo macher wel een Ledeken voor-staen als/ De goede Ian, De reyne Susanne, De wijse Salomon.

Andersins en hebben de eyghene namen van mannen en vrouwen / de Ledekens niet van node/ zo dat het eene quade aenneminge is by vele/ als zy zeggen Saul vervolgde den David, David versloug den Goliath, *Hier in geschiet een onlijdelic misbruyc.*

Zie Ampſingius Taelbericht.

Goliath, tenzy dat-men eenen zekeren perſoon uytzonderen wil/ als Dat is de David daer wy van ſpreken, Dat is de Meſſias, welke verwacht was.

De oorzake waerom diergelyke namen zonder Ledekens ghebruykt worden/ ſchynt te wezen/ om dat de namen der perſonen/ de perſonen ten volle uyt-drucken/ maer indien men van eenen perſoon ſet zeyde/ en dat men in dien perſoon zoude konnen twyfelen/ om dan die twyfelinge voor te komen/ zo iſt dat-men tot onderſcheydinge/ het Ledeken by den naem perſoons vougen mach.

Articulus finitus & undefinitus.

De rivieren en bergen willen deze Ledekens zeer wel lyden/ als De rijn, Het ſparen, De alpes.

Daer voor ook by de Latynſche ſpraekonſtenaers onderſcheyt gemaeckt/ tuſſchen een begrepen ende een onbegrepen Ledeken.

De & Het articuli finiti Een Articulus infinitus eſt,

Het begrypende Ledeken is De, en het, want als men zegt De menſch, De boom, Het beeſt, zo voor onder die woorden begrepen/ dat wy Dien menſche en Dien boom, ofte Dat beeſt kennen/ ofte reden daer af hebben/ maer als men zegt Een menſch, Een boom, ende Een beeſt, zo en ſchuylt onder deze woorden/ geen voorgaende oogmerk nochte kenniſſe/ waerom het woordeken Een, Het onbegrepen Ledeken genaemt wort.

By de Ledekens en konnen niet wel eenige by-woorden (in het een vond) geſtelt

ſtelt woꝛden/ als Een wijze, Een heylighe Een goede, &c. zodanigen uptſpꝛake ſchijnt zeer onvolmaeckt/ doch is onberiſpelic in het Meer-voud/ als De wijze, De heylige, De goede.

Deze aenmerkinge heeft oock plaetſe in de Volk-namende woꝛden/ want het zijn onvolmaeckte wijze te zeggē/ Een Duytſche, Een Roomſche, Een Boheemſche, Een Galileeſche, Een Gelderſche &c. doꝛ het bemerken van dezer woꝛden hardichept/ zijn in plaetſe van deze ingebꝛacht/ Een Duyts, Romeyn, Bohemer, Galileër, Gelderſman, Engelſman, Franſman, &c. *Gentilia.*

Maer als wy van eene vꝛouwe ſpꝛeken/ zo zeggen wy onverbeterlic / Het is eene Duytſe, eene Roomſe, eene Boheemſe, eene Amſterdamſe, &c. *Per ſyncopen.*

Hier af is eenige verder aenteykeninge by de namen der volkeren/ folio 35.

Van de By-woorden. *De adjectivis*

Als de By-woꝛden vooꝛ zelf-ſtandige genomen woꝛden / zo eyndigen die somtijts in het veelvoudich getal in EN als De heyligen, De doden, De edelen, doch doꝛgaens zijn alle By-woꝛden/ bevalliclicher zonder N op het eynde als De rechtveerdige, De vrome, De geleerde.

Hier van is folio 65. geſpꝛoken ende oock met exempelen voꝛgeſtelt / hoe dat men het twijfelachtich onderſcheyt der Gevallen zekerlic vermijden kan / oock zo blijkt

Digitized by Google

hier klaerlic wat eene duyſterheyt onze Spraeke in het gemeyn gebruyc onderwerpen is / door onzekerheyt der Gevallen / Geſlachten / Buygingen ende dergelijke veranderingen.

Adjectiva in Plurali in genitivo, Dativo & accuſativo.

By-woorden in het veelvoudich, in het twede derde, en vierde, geval.

Als de By-woorden door zelf-ſtandige genomen worden / zo hebben die in het twede en derde geval eene N op het eynde als / Der vromen *Bonorum aut Bonarum*, Der godzaligen *Piorum*, Der geleerden *Doctorum*.

In Genitivo & Dativo.

Nochtans en is het naer-laten der N, niet altijt verwerpelic / want men beguamelic zegt Der geleerſte, *Doctiſſimorum*, Der heerſchende *Dominantium*, der gebiedende *Imperantium*, deze ſpraek-zeden achten wy door ons verdorven gebruyc plaetſe te nemen.

Participia & Superlativa vix patiuntur N in fine.

Door welc Tael-gebruyc wy groot gevaer van het verderf onzer Spraeke te vermoeden hebben / door dien het alleen op kortheyt / Zoet-vloejentheyt / ende Geringheyt (zonder aenzien van Wet of Regel) aendringt / het welc wel eene bevalligheyt / doch eyndelic eene ganſche Tael-verwoeſtinge ontwijfelic veroorzaken zoude.

Brevitas, Euphonia & Levitas.

Barbariſmus.

Adjectiva in Dativo.

In het derde geval hebben de by-vougeſche woorden eene N opt eynde / ſy met ofte zonder zelf-ſtandige geſtelt zijnde / als Denn vromen *Probis*, Denn God-zaligen *Pijs*, Denn geleerden *Doctis*, &c.

In Accuſativo.

Het vierde geval is eben als het eerſte / als

Digitized by Google

als De vrome ofte vromen *Probi*, De God- zalige ofte de God-zaligen *Pij*, De geleerde ofte De geleerden *Docti*. Zie Folio 66.

Als de By-woorden des generleien geſlachts voor zelf-ſtandige genomen worden/ zo worde die met eene E op het einde uptgeſproken/ als Het goede *Bona*, Het geeſtelicke *ſpiritualia*, Het toekomende *Ventura*, met deze manieren van ſpreken/ volgen wy de Grieken als Romeyn 3. En laet ons het quade niet doen, op dat het goede kome μὴ ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθη τὰ ἀγαθὰ. Zie folio 33, en 64.

Merk.

Vele By-woorden konnen verſcheydelic gebruykt worden/want als gezeit wort Mattheus 6. Verlos ons van den quaden, dat is van de quaden Viant, maer als men het quaet int gemein benaemt/ zo zegtmen Verlos ons van het quaet of quade. *Verſcheyde beteykeninge der Byvoorden.*

Alſo iſſer een groot onderſcheit in het Woordeken Goet want als men zegt Hy heeft het goet, hier wort verſtaen Hy heeft eenige goederen, (want goet *bonum* heeft in het veel-voudich goederen *bona*) ook kanmen uyt die woorden verſtaen/ Hy heeft het ſchoon, ofte gemackelic, maer als men zegt Het goede, dit en kan voor geen goederen verſtaen worden als/ De rijke en bezitten niet altijt het goede, maer wel de goederen dezer werelt.

Merk.

Tegens

Digitized by Google

Tegens de aengewezene order vintmen eenige woorden stridende/ als Het recht Het gelijc, ook somtijts Het quaet en Het goet, in plaetse dat-men zeggen zoude Het rechte, Het gelijke, Het quade, en Het goede.

Locutiones in articulata.

Daer zijn eenige Tael-spreuken in welke de By-woorden/ eene S op het eynde buygende aen-nemen/als Goets, quaets, schoons, droochs, geheels, &c.

Deze woorden hebben in deze redenen plaetse / als Veel goets, Wat quaets, iet schoons, niet geheels, Drooch-voets, leeg lijfs, Hy is slincx, Hy is rechts, Meer goets, goet Kints, goet Keulsch, Goet zeeusch, goet Peirts. Hier by schijnen deze tael-spreuken te behoren / als Een vaendel volcx, Een hoop korens, Een dronc waters, Een stuc droogen broots, Eene kole viers.

Phrases adjectivorum.

Met de By-woorden/ zeggen wy Het Spaensch, het Latijn, het Francois, het Engelsch, het welkmen uytbreydende zoude moeten zeggen De Spaensche ofte Latijnsche sprake.

Ook zeggen wy/ Op het Frans, Op het Engels, Nae het Griex, voor Op de Fransche, Engelsche ofte Griexsche manier/ofte sprake. Men zegt ook Op zijn Frans, op zijn Engels, maer deze wijze is plomper/ nochtans wel zo gemein als de voorgaende.

Adjectiva cum verbo substantivo.

Als de By-woorden by het zelf-standich Werk-woort komen / zo blijvense in het generley geslacht veeltijts zonder veranderen/ Als hy is vroom, dit zoude in het

Latijn

Digitized by Google

Latijn wezen *Probum est*, alzo ook Wy waren vroom *Probum eramus*, wy zegghen ook Zy was vroom, en Zy waren vroom zo dat het By-woort geensins en verandert. *Syntaxis adjectivorum.*

Het en zy datter een Ledeken bykomt/ als Dat waren de Wijze uyt Oosten, Zy zijn die ellendige.

Maer als by de vorige woorden een zelf-standich woort komt/in het veel-voudich/ zo worden de By-woorden mede/ in het veel-voudich uyt-gesproken / als Wy zijn alle ellendige menschen, en Zy waren vrome, lieden &c.

Volgen eenige aen-teykeningē der Griecken die met onze wijze, in dezen dele gemeynschap hebben.

Demosthenes πονηρὸν ὁ συκοφαντὴς ἀεί, Een vleijer is altijt hinderlic, Hier is πονηρὸν en Hinderlic beyde woorden des generleyen geslachts / en Dionys. Halicarnas. μέγα τι ἐ θαυμαστὸν ἐφαίνετο εἶναι χρῆμα, de sake scheen groot, en verwonderlic, Alzo ook Virgilius/ de Griexsche wijze volgende / *Tristo lupus stabulis, maturis frugibus imbres*, het is drouvich, een wolf in de stallen, en op rijpe vruchten slachregen.

Samen-vouginge der Zelff-standige ende der By-vouchlicke-woorden. *Substantiva cum adjectivis.*

De

De Bÿ-woorden woorden altÿt voor de Zelf-ſtandige geſtelt/ in een geſlacht/ en in een getal/ en in een geval/ als Een goet Man, De goede Vrouwen, Den goeden dieren.

Uytneminge.

Maer men vint teghen dezen regel deze Tael-ſpreuken/ Daer is ontrent twintich ofte dertich man, in plaetſe van/ Daer zijn ontrent twintich oft dertich mannen, Alzo ook Het is twee Iaer geleden, In plaetſe van/ Het is twee Iaren geleden.

Relativum cum antecedente ſubſtantive convenire non eſt neceſſe.

Een betreckelicke Voor-naem/en moet altÿt met het Zelf-ſtandich woort/ in het geval niet over-een-komen / Als/De bode welx hulpe gy gebruykt, is wedergekomen.

Als voor een Zelf-ſtandich woort een Bÿwoort met een Ledeken komt / zo moet het Ledeken/ voor alle de woorden ſtaen/ als De vrome God-zalige man, De gehele wet, De ganſche nacht, Als verſcheydene bÿ woorden malkander volgen/ zo worter zeer bequamelic/ tuſſchen de bÿwoorden En ofte Ende geſtelt / Als Een vroom en God-zalich man, Eene lange en duyſtere nacht.

Merc.

Wÿ hebben volgens de oude ſchÿriften/ over al EN in plaetſe van Ende gebruykt/ om der korthept wille/ maer als naer EN het woordeken De, Den ofte Die volgt/ zo bought

Digitized by Google

vought het beter te zeggen Ende, om dat het niet en zoude ſchijnen / dat het woorden EN tot het volgende woort behoorde.

Twee By-woorden worden dickwils achter een Zelf-ſtandich woort gevonden / als Het is een man goet aerdich en geleert. *Duplicatum ſubſtantivum poſt ſectivum admittitur.*

In deſe manieren van ſpreken / volgen de by-woorden achter de Zelf-ſtandige / tegens den voor verhaelden regel / als Beleit door Spilbergen veltoverſte, Door Antonis de Hubert rechtſ-geleerde, Door Philips de twede, De nacht voorleden, een zac vol, eene hant vol, Een dag lang, mijn leven lang, &c. *Phraſes particulares.*

Twee Zelf-ſtandige. *Duo ſubſtantiva.*

Als twee Zelf-ſtandige woorden bymalkander geſtelt worden / zo wort het een wort in het twede geval gebogen / als Pieters bouc, Davids Pſalmen, Salomons wijſheyt. *In genitivo.*

Ook blijft dat woort altijt ongebogen / het welc de zake is / daer-men af ſpreekt / als in de voorgaende woorden wort van eenen bouc, pſalmen en wijſheyt geſproken / ende de gebogene woorden Pieters, Davids en Salomons, dienen tot verklaringe der ongebogene. *Admonitio in genitivos.*

Tegen deze order geſchieter een onlijdelic miſbruyc / door dien vele geleerde de Latijnſche maniere volghende / zeggen Pſalmen Davids, De wijſheyt Salomons, het

het bouc Iobs, Het zaet Abrahams, het huys Iacobs, &c. Hoe verre deze maniere van ſpreken / van de nature onzer tale wijkt / kan-men afnemen uyt deze volgende redenen / want wy zouden ooc moeten zeggen als Pſalmen Aldegondes, De wijſheyt Hemans, Het bouk Heſters, Het zaet Pieters, Het huys Ians, welc tegen alle gebruyk is ſtrijdende.

Uyt deze quade gewoonte / zijn deze Taelſpreuken voor goet aengenomen / als Kinderen Iſraels, Kinderen Gods, man Gods, Heylige Gods, Dienaer Gods, Zone Gods Koning Iſraels, &c.

Paraphraſis. In plaetſe van de buyginge des tweden gevals gebruyken wy ooc wel eene omſchrijvinge / ofte uyt breydinge / als De pſalmen van David, De wijſheyt van Salomon, Het bouk van Iob.

Men ziet hier dat de plaetſe der Gevallen, eene verſtandelikheyt verzoorzaekt. Merk ook het onderſcheyt welk de plaetſe dezer gebogene woorden geeft / als De voorzichticheyt der Vrouwe, ende Der Vrouwe voorzichticheyt, ook De dwaze der Weerelt, ende Der VVeerelt dwazen, hier zijn de eerſte manieren / de verſtandelixte.

Merk.

Nomina quædam in Phraſibus non declinantur. In plaetſe dat-men de by-woorden zoude buygen / zo bevint-men door inboeringe der quade gewoonte dat ſomtijts eenige woorden ongebogen blijven / als Zijn wijfs zuſter, voor Zijnes wijfs zuſter, alzo ook Dijn volc Iſraels ere, voor Dijnes volx

Iſraels

Iſraels eere, ende De ſtat haerlems privelegie, In zijn Vaders plaetſe, Heur Ooms dochter, zijn Moeders zone, Des voorleden Koning heyndric Groot-vaders Moeder, Dat diers aert, De vernaemde duyven-voor des vromicheyt, De Propheet Davids pſalmen, Hy heeft zijn eygen zelfs werk gedaen, Van mijn kints wegen, Van wegen die mannen, maer niettegen-ſtaende/dat deze wijze niet verwerpelic en is / zo en iſſe nochtans niet altijt beſt-geholdt:

Of des Propheet Davids Pſalmē, maer te zeggen Des Propheets Davids pſalmen is verwerpelic, om dat wy in geen redenen. een veelvoudich verhael van de Letter S. en konnen lijden.

Als in eene reden twee bupginge naer malkander volgen / zo is het cierlic/ datmen in plaetſe van de eene bupginge / het woordeken Van ſtelt / Als De macht van den Vorſt der vrede, is cierelicker dan ofmen zeyde/ De macht des Vorſts der vrede, Alzo ook Rom. 8. De wet van den geeſt des levens is beballicker/dan of men zeyde/De wet des geeſts des levens.

Aenteykeninge der woorden, die by het tweede geval behoren.

Adjectiva quæ caſum genitivum regunt.

Deze woorden/als Veel, weynich, luttel, niets *nihil*, wat, meer, min, vol en een, woorden veeltijts by de gebogene woorden des tweden gevals geſtelt/ als Veel goets, weynich zoets, meer verſtants, minder tijts, vol drucx, Harer vele *multi illorum*, onzer een *unus noſtrorum*, Een der borgeren, *unus civium*.

Caſus genitivi.

Het gebruyc dezer woorden ſchijnen onze Voor-vaders/van de Grieken te hebben-

Digitized by Google

waerom wy hier eenige aenteykeningen stellen/ tot grondiger op-merkinge.

Phrases cum genitivis.

Dionys. Halicarn. μετὴ θορύβου, Vol geruchts.
Sophocles φίλων ἔρημος, Der vriendē berooft.
Isocrates ἄπειρος λόγων, Onervaren der redenē.
Pindarus γειτόνων πολλοὶ, Vele der gebueren.
Demosth. μόνη τῶν πόλεων, De eenige der steden.
Aristoteles χείριστον πάντων, De allersnootste.
Menander πολλῶν τε μετόν ἐστι τὸ ζῆν φροντίδων, Het leven is vol aller sorgen.

Deze Latijnsche spreuken zijn by ons ook gebruykelic/ als *Omnium hominum sapientissimus*, de wijste aller menschen/ en de geleerste der Poeten *Doctissimus Poetarum* menschen eenes groten verstants, *Homines magni ingenij*, wy zeggē ook zeer beqnamelic menschen van groten verstande. Volgen noch eenige Spreuken met het Tweede geval.

In onze sprake worden de Taelspreuken seer verswijmt ende veroorzakē nochtans het leven der redenen.

Zy zijn vol zoeten Wijns.
Des schrijvens zat, Des zelven rechts deelachtich.
Delachtich der misdaet.
Des gerichts schuldich Matth. 5 *Reus judicij.*
Menschen des bozen aerts.
Ic ben dies verzekert.
Ic gedenke der vreuchde Psalm 39.
Weest mijns genadich *Miserere mei.*
VVeest mijner genadich *Miserere mei.*
Gedenk mijns *Memento mei.*
Gedenket uwer Voorgangeren Hebreen 13 μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων Gedenk uwes Vaders Homerus μνῆσαι ὑμῶν πατρὸς τεῖο, Ic hebbe my uwer ontfermt. &c.

Der

Der beschuldinge ontslagen, *Lucanus* ἀπολυθεὶς τοῦ ἐγκλήματος. Des zelven lots deelachtich. *Adjectiva cum genitivo.*

Isocrates, τῆς ψυχῆς οὐδὲν φροντίζοντες, der zielen niets bezorgende.

Merk.

Deze redenen hebben eenige vergelijkinge met het Tweede geval/als Hy dede het willens en weten, onverziens, onverhoets &c. deze manier is een byzonder opgenomen gebruyc onzer sprake:

Genouch volcht de gebogene woorden als Moets genouch, Goets genouch, Der beloften genouch, ofte Beloften genouch, Gelijk en waerdich begeeren tot haer twede/ ofte het derde geval/ als Wie is mijns gelijk? Wie is zijns gelijk? Wie is onzer gelijk Wy zijn haer lieder gelijk, deze woorde zijn met twede geval tsamen gevoucht/ welke wy met het derde geval/ mede gebruyken/ zeggende Wie is my gelijk? Wie is him gelijk? VVie is ons gelijk? VVy zijn hunlieden gelijk, en zy zijn den Romeynen gelijk, alzo ook. *In genitivo.* *Genitivus vel Dativus.* *Adjectiva cum dativo.*

Hy en is mijns niet waerdich, Hy en is onzer niet waerdich, Hy en was eener zodanige plaetse niet waerdich. *Cum genitivo*

Het woordeken VVille, vougt zeer wel achter de eerste buyginge/ als Om des woorts wille, Om der beloften wille.

Deze Tael-spreuken hebben wy/ met aenwijzingen bescheydelic vertoont/ om te *Phrases*

doen blijken / wat al verſcheydenheden/ wy byſonderlic de Gzierſche tale volgende / zouden konnen upt-beelden / deze bewzderinge zoude mede zeer dienſtich/ tot de verrijkinge onzer tale wezen.

De oozzake waerom onze Tale / de Gzierſche in dezen dele/ eenichſins naervolcht is om dat de by-ſonderſte Buygingе onzer woozden/ geſchiet/in het Twede geval / in welken gevalle de Gzieken / wel aldermeeſt ſchijnen upt te weyden: waerom wy ook oozdelen/ dat onze eerſte Booz-baders den aert onzer tale aenmerkende/ende der Gzieken gebuyzen wezende/ met zeer goeden oozdele/ deze Taelſpzeuken plaetſe gegeven hebben / t'welck van de na-komelingen zeer weynich gade geſlegen is.

Declinatio. In Genitivo.

Phraſes particulares cum genitivo.

Volgen noch verſcheyde aen-teykeningen, met de zelve Buygingen.

Men zegt ook zeer wel Bloots lijfs Droochmonts, &c.

Droochs voets, dat is/	Met droge voeten
Droochs monts,	Nuchters monts
Bloots lijfs,	Bloots voets,
By tijts	In tijts

Des daegs, Des tweden daegs Des nachts
Des zevenden jaers, Des winters daegs, Des zomers

Eenmael des jaers Heb. 9. A'παξ τοῦ ἐνιαυτοῦ.
Eens des nachts.

Deze maniere van ſpzeken/ welke den Gzie-

Digitized by Google

Grieken eygen is/ wort iet verandert/ in deze navolghende/ doch ziet op een zelf eynde/ als

Eens ter maent, voor Eens der maent
Eens ter ure, Eens ter weke, of eens des weecx ofte Eens s'weecx, Eens s'daegs,
Hy gink zijnes weegs Jeremi. 28. Hy gink zijner strate, &c.

Aenteykeninge der Tael-spreuken, met het derde geval.

Adjectiva cum dativis.

De By-woorden/ ende de Werk-woorden/ welke eene gelegentheyt, nutticheyt, naerheyt, vrienschap, eygendom, gelijc, ofte jets/ des gelijcx beteykenē ofte het tegendeel/ die vintmen veeltijts by het derde geval/ als Dat is my gelegen, *Hoc mihi commodum est.*

Actor. 5. Gode meer gehoorzamen, dan den menschen, *Obedire deo magis quam Hominibus.*

Het is den Volke nut.
Het is hun swaer om doen.
Hy is zijnen Vaderen gelijc.
Wy zijn derr wet gestorven Rom. 6.
De Locht is allen menschen gemeyn.

Van het gebruyc der Voornamen.

De pronominibus.

Daer zijn in de Voor-namen eenige Tael-spreuken gebruykelic/ die van het gemeyn gebruyc der tale zeer afgezondert

zijn/ en geheel op-merken ſweirdich.

Dictio wat ſæpe non obſervat Genus, nec numerum neque caſum, aut declinationem.

Met het woordeken Wat, waerchtmen zonder onderſcheyt des geſlachts/ofte des Getals/ als Wat zouka gy? *Quid quæris?* Wat doet gy? *Quid agis?* Hier onder kan verſtaen worden/ Ic zoecke dat goet, of Dien man of Die vrouwe, of Die dingen, Dit gebruyck komt met de Latijnen over een/ maer in het naer-volgende/ wijken wy geheel van haer gebruyck/ als

Dit of Dat is mijne dienſtmaecht, *C'eſt ma ſervante.*

Dit of Dat zijn mijne knechten, *C'e ſont mes ſerviteurs.*

Deze maniere komt met de Franſche ganſch over een/ en zoude in het Latijn/ zeer ſatelic aldus gezept worden/

Hoc eſt ancilla mea
Hoc ſunt famuli mei.

Oock gebruycken wy het woordeken wat in het twede Geval/ als

VVat indeclinatum in genitivo.

VVat wijfs zoon? *Cujus fœminæ filius?*
Deſgelijx zegt men welc wijfs zoon?
VVat mans kinderen, waren dat, in plaetſe van/ welken mans kinderen, &c.

VVat in dativo & accuſativo.

wat man hebt gy 't gegeven, voor welké man
Met wat man? voor met welken man?
Met wat vrouwe? voor met welke vrouwe?

Alſo zeggen wy mede/

wat { Man of mans / Vrouwe of vrouwen / Beeſt of Beeſten } voor { VVelke man of mans / VVelke vrouwe of vrouwen / welc beeſt of welke beeſten }

Van

Digitized by Google

Van betreckelicke Voornamen.

De relativis pronominibus

Achter Die-gene volcht altijt een Betreckelicke voornaem/ als Die-gene is geluckich, welke Gods woort bewaert.

Hier trecken Die-gene en welke op malkanderen: Achter Die-gene volcht wel het woordeken Die als Die-gene die dat doet zal leven.

Achter Die volcht oock wel die als Die dat doet, die zal daer in leven, De steen die de Boulieden verworpen hebben, die is een hooft des houcx geworden, maer in plaetse van Die, het woordeken welke te gebruycken/ is zeer behallic/ als De steen welke de Boulieden verworpen hebben, die is tot. &c.

Oock zegtmen zeer cierlic wie dat doet, die zal leven.

Dat en die trecken mede op malkander/ als Dat zijn goede lieden, die het quade verdragen.

Van de Ervelicke voornamen.

Pronomina possessiva.

Als de Erbelicke voornamen/ by Zelfstandige woordē geboucht zijn/ zo en honnen daer geen Ledekens voorgesteit worden/ als

Mijn meester	Onze vader
Dijn knecht	Uw neve
Zijn oom	Heur voogt
Heur broeder	Haer dienaer.

Digitized by Google

Artieuli. By de Erveliche voornamen/ mogen de Ledekens wel ghevoucht worden/ doch zonder Zelf-ſtandige / of By-vouchliche woorden/ als Den mijnen, Den dijnen, Den zijnen, Den haren, &c.

niet { Den mijnen meeſter / Den dijnen knecht / Den zijnen oom / Den haren broeder } ooc niet { den mijné goeden / den dijnen quaden / den zijnen ſlechten / den haren rechten }

Merk.

De pronimina poſſeſſiva hebben een byzonder gebruyc. Het ſchijnt ontwijfelit/ dat deze Erveliche woorden in het Mannelit geſlacht/ by het Ledekens ſtaende/ in N eyndigen/ zo dat wy bequamelic het Mannelit en Vrouwelit geſlacht dezer woorden/ alduys behoorden te onderſcheyden.

Dit is den mijnen *Hic meus eſt*, Dit is de mijne *Hæc mea eſt*.

Dit is den onzen, *Hic noſter eſt*, Dit is de onze, *Hæc noſtra eſt*.

Den uwen *veſter*, De uwe *veſtra*
Den zijnen *Suus* De zijne *Sua*.

De geſlachten moeten dezelfde zonderſcheyden werden/ als de Erveliche voornamen zonder Ledekens uytgeſproken worden/ als blijkt

Uwen *veſter*	Uwe *veſtra*	Uw *veſtrum*
Onzen *noſter*	Onze *noſtra*	Onſ' *noſtrum*
Zijnen *Suus*	Zijne *Sua*	Zijn *Suum*

Het gebruyc dezer woorden heeft men in de volgende ſpreuken.

zoude

Digitized by Google

Zoude dat den uwen geweest hebben? Mijnen heeft dat gedaen, want uwen en zoude het nimmermeer doen. &c. *Taelspreuken.*

Het schijnt oock datter eenige By-woorden aldus behoren uptgesproken te woorden/ om eene byzondere af-scheydinge upt te beelden/ als den grooten *Iste magnus*, den machtigen *Potens ille*, den heyligen *Sanctus ille*, eenen rechtveerdigen *Iustus quidam*.

In de betreckelicke voornamen/ hebben wy oock deze Spreuken/ als *Pronomina relativa.*

De mijne	dat is/	Het is mijn volc,
De heure		of mijne knechten
De zijne	de uwe	Dienaren of kin-
De onze	de hare	deren, &c.

In de Voornamen hebben wy oock deze Tael-spreuken/ als Tot mijnent, Tot onzent, By uwent, Om zijnent wille, Om harent wille, mijnent halven, &c. Dit gebruyc is eene byzondere aengenomene wijze.

Van de Samen-vouginge der werc-woorden. *Syntaxis verborum.*

By de Werc-woorden worden dic-mael eenige verbullende of aenhangende woorden gebruyt/ als de man is daer, of de man isser, hier en bedruyden de woordekens daer, en Ser niets dan den klanc der uptspraake/ alzo oock in deze volgende spreuken Gaet-er iemant? Gaet hy der? Gaet hy-er? al- *Dictiones completiva.*

Digitized by Google

ſo gebruyken wy Daer en Het in het begin der redenen / als Daer was een Man, Het was eene zake, Al waren het Cæſars, &c.

Verba cum genitivis.

Van de Werc-woorden met het tweede geval.

Wy het Werk-woort Zijn, hebben wy eenige manieren van ſpreken met het tweede Geval die een eygendom betekenen/ als De aerde is des Heeren *Domini eſt terra.* Pſalm 24. Alzo ook/ Dit is mijnes Vaders *Patris mei eſt, Virgilius Boni paſtoris eſt, tondere pecus* Het is eenes goeden Herders, de kudde te ſcheren,

Genadich zijn, begeert wy zich het twede Geval/ als weeſt onzer genadich, zie hier af boven / in de Tael-ſpeuken/ met het twede geval. Folio 114.

Verba cum dativis.

De Werk-woorden met het derde geval.

Alle Werk-woorden die eene gebinge ofte ontmeninge betekenen/ die begeren tot haer het derde geval/ als Ic geve hun die gifte, Hy beeft zijnen vyanden, den roof ontnomen, Ic vertone mijne zake den hove, Het was onzen Vaderen belooft maer den kinderen qualic gehouden, Hy geeft dat zijnerr vriendinne, Het rijk komt dy toe, *Tibi eſt regnum.* Hun is de eere, *Illorum eſt honor.* Denn vromen zijn alle goederen eygen. *Pro-*

bis

Digitized by Google

bis omnia bona propria.

Die hier van luſt heeft meer te zien/ dien wijzen wy/ tot de Tael-ſpeuken met het derde geval Folio. 117.

De Werk-woorden met het Vierde geval.

Verba cum accuſativis.

Vele werr-woorden/ des Mannelicken gheſlachts/ in het Eenvoudich komende/ veranderen de Wy-woorden in het Vierde geval/ als Ic beminne mijnen Vader, Ic volge mijnen geluckigen Meeſter, Hy haet zijnen naeſten.

Adjectiva ſingularia maſculina in accuſativo.

Merk.

Hier zijn deze Wy-woorden/ als mijne en zijnen, in het vierde geval geſtelt/ maer tot meerder verklaringe/ en uytbeeldinge der noodzaekelickheyt onzes derden en vierden gevals/ zoo volgen eenige voor-beelden/ daer in dese twijfelingen voor het waer-nemen der gevallen vermijt worden/ als

In accuſativo

In dativo & accuſativo.

Ic beminne mijn Vader, dat is/ O mijn Vader Ic beminne, maer Ic beminne mijnen Vader, dat is Mijn vader wort van my beminт.

Geluckich is het volc, welck de Heere aen-neemt, ende Geluckich is het volck welck den Heere aen-neemt.

Dathenus Pſalm 145.

Merk.

In de eerſte reden neemt de Heere het volc

volc aen, en in de laetſte/ wort de Heere aen-genomen, alzoo ook.

Die de Heere bemint *Quos diligit Dominus,*
en die den Heere bemint *Qui diligit Dominum.*

Annotationes in amphibologias.

Als wy zeggen Die gene tegenſprekende, dat is/ *Iſte obloquens*, ofte wy/ *obloquentes*, maer Die genen tegen-ſprekende dat is/ *Iſti homini obloquens, aut obloquentes*, en Dienn genen tegen-ſprekende, dat is/ *Illis obloquens.*

Ende de Koning, dien die zake miſhaechde, hatede Ioab, alſ-men hier Dien en Die, niet en onderſcheyt/ zo blijft de gehele reden verwert.

Gy die verſlagen hebt *Tu qui percuſſiſti*
Dien ghy verſlagen hebt *Quem tu percuſſiſti*
Die gy verſlagen hebt *Quos tu percuſſiſti.*

Hier is een on-twijfelic dryederley onderſcheyt der redenen/ door zulken kleyne veranderinge.

Potentia dei eſt ad ſalutem omnibus credentibus.

Het is de kracht Godes ter zalicheyt, allen die geloven, dat is Voor Alle ghelovige, Romeyn. 1.

Maer alſ-men zegt Het is de kragt Gods, alle die geloven, dat is Alle gelovigen zijn de kracht Gods.

Merk.

Adjectiva.

Vele Buygingen/ en gevallen die in onze tale dienſtelic waer-genomen worden/ en houden altijts de zelve veranderingen niet alſſer By-woorden by-komen/ Want wy

wy zeggen zeer bequamelic Gode zy lof, maer als wy zouden zeggen Den goeden Gode zy lof ofte onzen Gode zy lof, Dat ware geheel onlijdelic / Alzo zeggen wy Godt heeft ons ten goede geschapen, maer by het woordeken Goede, en mach geensins eenich By-woort komen / als Ten eewigen goede, of Ten besten goede, &c. *Merc op het verscheyden gebruyck der Casus.*

Alzo moeter ook acht genomen worde / op de Betrecheliche woorden op dat de menige klaer en on-verwert blijve / als Moses gaf het Hemelsch Manna den volke om aen deze woorden / eene betrechinge te binden / en is niet mogelic / want indiemen stelde Den volke, welk God verkoren hadde ofte Den volke welken God verkoren hadde, geen van beyde redenen / en slupt op het voorgaende maer het ware onberispelic / dat-men zepde / Hy gaf den volke, welk volk God verkoren hadde, maer beter zoude-men zeggen Hy gaf Manna aen het volk welk God verkooren hadde.

Alzo moeten wy (om des gevolgs wille) zeggen / Ic hebbe't van een ofte twee gehoort &c. en niet Ic hebbe't van eenen ofte twee gehoort, alzoo ook Hy heefter een ofte twee geslegen, en niet Hy heefter eenen ofte twee geslegen.

Als naer de eygene namen eenige By-woorden komen zo en worden die in het derde en vierde geval niet verandert / Als Beleyt door Spilbergen Velt-overste, Overwonnen van de Alexander de Grote, Door Philips de tweede. *Adjectiva post substantiva.*

Merk.

Digitized by Google

Merk.

Als de woorden Velt-overste, Grote, en Twede, voor de eygene namen quamen / daer-ze achter komen / zo zoudemen stellen / Velt-oversten, groten, en tweden.

De verbis Impersonalibus.

Van onpersonelicke Werc-woorden.

In dativo

De onpersonelicke Werc-woorden worden by de Voor-nameu in het Derde geval gestelt / als Het geschiet my, Het geburt allen menschen, wien-en zoude zulx niet ontmoeten?

In dativo.

De Werc-woorden worden oock onpersonelic door het bybougen der woorden in het derde geval / als in plaetse van Ic dorst, zegt men My dorst, Ic verlange, en My verlangt, Zy beswaren en hun beswaert, &c.

De locatione adjectivorum

Van de plaetsinge der woorden.

De By-woorden moeten gemeynelic voor de Zelf-standige komen / als Mijn vader, Eene goede zake, De eenvoudige oprechticheyt.

Zo dat deze manieren van spreken / als O God mijn, Uwe wegen goet, De Sterren klaer, &c. nu geheel buyten het gebruyc verworpen zijn / ook zelfs in den rym:

Genitivi.

De gemeyne plaetse des Tweden gevals

vals / is het eynde der redenen in het Meerhoud/ als De neirstichcyt der getrouwe dienaren, Het gebet der god-zaligen. *In plurali.*

Maer in het Een-houd komen de gehogene woorden voor het eynde der redenen / oor is dier redenen eynde/ beeltijts een Zelf-standich woort/ als Onzes vaders erve, Des Koninx davids Psalmen, Onzes heeren Christus lijden. *In singulari.*

Van de plaetsinge der Werkwoorden. *De Locatione verborum.*

De Werk-woorden nemen by nae hoorgaens / natuyrlic eene zekere plaetsinge/ welke oyder by veien weynich gade geslagen woort / daerom wy eenige Voor-beelden / en Vertoningen dier zake aengaende/ voor oogen stellen.

De verkondigende manier. *In indicative*

De Voor-namen/als Ic, gy, hy, wy, gyly, zy, worden voor de werk-woorden (in de verkondigende manier) gestelt/ als Ic doe, gy doet, wy doen, wy zullen doen. *Pronomina ante verbum.*

Behalven.

In be-vragingen/daer volgen de Voornamen/ als V Vilt gy? Doe ic? doet gy? alzo voor de Francoysen *Voulez vous? Faisje? Faites vous?*

Also oock voor de Werk-woorden/ eenige

Digitized by Google

nige Helpwoorden komen/ zo komen de Werk-woorden voor de Voor-namen/ als

Doe deden wy dat
Gister vvaren vvy vrolic.

In de dobbele Voor-namen/ als Ic die, gy die, gyly die, zy die, ic zelf, gy zelf, &c. moeten altijt de woordekens Ic, gy zy, en wy &c. eerst gestelt worden/ als

Hier in wort onlijdelic gedoneld.

Ic die dat doe.
Gy die in den hemel zijt
VVy die verslegen hebben.

Anderssins verandert den zin der woorden als Die ic dat doe, *Est merus barbarismus,* Die wy verslegen hebben *Quos cecidimus.*

Zo dat deze verstellinge der Voorwoorden/ eenen geheel anderen zin maekt.

In præsenti & Imperfecto.

In den tegen-woordigen en onvolkomen tijt.

Is de plaetse der Werk-woorden/ aldus

Ic hebbe	vverk	*I'ay ouvrage*
Gy hebt	vvijsheyt	*Tu as sapience*
wy hebben	alle dingen	*Nous avons toutes choses.*

In perfecto. plusquam perfecto & futuro.

In den Voor-leden ende den komenden tijt.

Ic hebbe	vverk	gehat
Ic hadde	vvijsheyt	gehat
vvy zullen	alle dingen	hebben.

De

De Francoysen veranderen de plaetsen aldus *I'ay eu ouvrage I'avoy eu sapience Nous aurons toutes choses.*

Vele woorden/ als Die, Welke, Als, Gelijc, Och, Op dat, &c. veranderen de plaetse der Werc-woorden.

Als ic dat doe
Ic die dat doe
Ic welke dat doe
Op dat ic dat doe.

De onbepaelde Werk-woorden zijn gemeynelic het eynde eener reden/ als. *Verba infinitiva.*

Laet droeve nijt u niet inwendich pijnen, *Camphuizen.*
De Heer zalt al, voor my vol-trecken. *De Hubert.*

In de Francoysche sprake/ en mogen de Onbepaelde werc-woorden/ alzo op het eynde der redenen nimmermeer komen. *Ante verba infinitiva.*

De woorden zal, zullen, zoude en zouden komen in de verkondigende manier/ voor de onbepaelde Werk-woorden/ als *In indicativa.*

Ic zal arbeyden
Wy zouden wel veel bedrijven
Wy zullen op die zake hopen.

Maer in deze volghende redenen komen die woordekens/ naer de onbepaelde Werk-woorden/ als

Wanneer Ic arbeyden zal
Als wy wel veel bedrijven zouden
Als wy op die zake hopen zullen.

Maer alsser in eene reden twee onbepaelde Werk-woorden zijn/ zo en mogen die genaemde woordekens nimmermeer voor de Werkwoorden komen/ als

Infinitivus ſe invicem ſequuntur.

Op dat ic dat zoude gaen doen
Als gy dat zult gaen doen
Als zy-lieden zouden lopen jagen.

Merk.

Op de plaetſingen der redenen / dient ook acht genomen / op eenige aen-hechtingen / die eene plaetſe vertrechen / als

Modus iſte caſus veſtitus recutur.

Exodus 20. Ic doe barmhertigheyt aen vele duyzenden, der gener die my beminnen, dit is / volgens goede tael-oyder wel gezept / daer-men nochtans het eerſte deel der reden / zonder op het gevolg te merken / zoude moeten zeggen: Ic doe aen vele duyzenden barmhertigheyt.

Tot na-ſporinge der volkomenheyt / ſtellen wy hier het Vader-onze / nae het oyrdeel der geachtſte onzer eerwe herbetert aldus

Onze Vader die in de Hemelen zijt
Dijn name werde geheylicht
Dijn rijk kome
Dijn wille geſchiede op der aerden, als inden Hemel,

Vergeef ons onze ſchulden en is niet wel gezeyt, want wy en vergeven geen ſchulden, maer ſchelden die wel quijt.

Geef ons huyden, ons dagelix broot.
Ende vergeef ons onze ſonden, gelijk wy die onzen ſchuldenaren vergeven
Ende en leyde ons in geen verzoukinge, maer verloſ' ons van den bozen.
Want dy komt toe het rijc, de macht, ende de heerlikheyt, tot de eewicheden, Amen.

Hier is noch bygevoucht de twaelf Articulen des Geloofs.

Ic

Digitized by Google

Ic gelove in God den Vader, den almachtigen schepper, des Hemels, ende der aerde.
En in Iesus Christus zijnen eenich-geboren zone onzen Heere,
Die van den H. Geest ontfangen, ende uyt de maecht Maria geboren is,
Die onder Pontius Pilatus geleden heeft, gekruyst, gestorven, ter hellen gedaelt,
Ten derden dage uyt de doden op-gestaen, ende ten Hemel gevaren is,
Zittende ter rechterhant Gods, zijnes almachtigen Vaders, van daer hy komen zal, om de levendigen, ende de doden, te oordelen,
Ic gelove in den H. Geest.
Ic gelove eene H. al-gemeyne Christelicke kerke,
Eene gemeynschap der Heyligen,
Eene vergevinge der zonden,
Eene op-standinge des vleeschs,
Ende een eewich leven, Amen.

Van de onbepaelde Werk-woorden.

De verbis infinitivis.

Het Werk-woort der onbepaelde manier/woort dikwils/voor een Zelf-standich woort genomen / deze manier hebben wy met de Grieken gemeyn/ ziet boven fo. 19

Volgen nach eenige Tael-spreuken/

Aristoteles τὸ πλουτεῖν ἔστι τὸ τοῦ χρῆσθαι μᾶλλον, ἢ τὸ τοῦ κεκτῆσθαι, Rijc zijn is meer, in het bebruyken, dan in het bezitten.

Menander ὀξὺς εἰς τὸ πάνθ' ὁρᾶν, Scherp om alles te doorzien.

Digitized by Google

Polybius ἔκρινε διακινδινεύειν. Hy oordeelt het te vvaghen.

Matheus 20. ἐξῆλθε μισθώσασθαι ἐργατὰς, Hy ginc arbeyders hueren.

Demosthenes καιρὸς τοῦ λέγειν, Sprekens tijt.

Plutarchus τὸ λίαν φιλεῖν, τοῦ μὴ φιλεῖν αἴτιον, Het zeer beminnen, is hatens oorzake.

Syntaxis adverbiorum.

Van de Helpwoorden.

Het gebruyc der Helpwoorden/ is ten dele/ in de beschrijvinge der Helpwoorden aengewezen/ Volgt nu het gene te voren over-geslegen was.

Ziet fol. 101

Tot beteykent eene beweginge/ tot eene plaetse/ als Tot delft, Tot amsterdam, dat is te zeggen Nae delft toe, Nae amsterdam toe, Zommige namen der steden/ begeren Ter, in plaetse van Tot, als Ter goude, Ter veer.

Als men ergens iet zegt te geschieden/ zo gebruyken wy het woordekē Te, als Het geschiede te leyden, Het is t'amsterdam gedrukt, men vint veeltijts Tot leyden, Tot amsterdam, welk nochtans iet van het recht gebruyc afwijkt.

Met het woordeken Tot, beduyden wy iet ergens te geschieden met deze Taelspreuken/ als Tot vaders, Tot pieters, Tot onzent, Tot zijnent, &c.

In stelt-men wel/ voor de namen der steden en on-ver-midelic/ voor de namen der landen als/ In leyden, In delft, In engelant, In hollant, In Christen-rijk.

Met

Digitized by Google

Met het woordeken In, hebben wy deze Taet-spreuken/ als In tween snijden, alzo ook In drien, vieren, vijven, &c. In dezen, dat is/ In deze dingen, en In dien, dat is In die dingen, In velen, dat is In vele dingen.

Deze woorden Op, uyt, van, om en Met, schijnen de Griersche Taet-order te volgen en worden by het tweede Geval gestelt/ als *In dativo.*

Mattheus 6. Op der aerden,
ἐπὶ τ ̃ γῆς Van eener meyninge zijn,
Met der haest, of Metter haest
Alzo zeggē wy ook/ Uyt der stat, Vā der stat
Met der tijt, Metter tijt
Tot der doot Totter doot
Uyt der Natuyre Uyter natuyre.

By de woordekens/ By, met, te, ten, ter, uyt, en van gebruyken wy ook de volgende Taet-spreuken/

By allen,
By velen,
By dezen
by tijts
by onzent
by mijnent
by zijnent
by tween
by drien, vieren, vijven, &c.
By lichten dage
By levenden lijve
By den wege.
Met eenen *Adverbiorum*
Met tween, drien, &c. *Phrases.*
Met allen
Met namen.
Te voet
Te peirt
Te scheep, doch nae oude gewoonte, ware het beter
Te voete
Te peirde

Digitized by Google

Phraſes adverbiorum.

Te ſchepe, te lande	Ten leven
Te rade	Ter maeltijt
Te gronde, te rugge	Ter bruyloft
Te nacht	Ter plaetſe.
Te recht of Ten rechte	Ter ſtont
dat is rechtveirdelic	Ter tijt
Te rechte	Ter contrarie
dat is/ *Adjus,*	Ter aerden
Te veel, te weynich	Ter hellen
Te kort, te lang, &c.	Ter poorten ingaen
Te huys, t'huys	Ter doot
Ten eenen, tween, drie	Ter zelver tijt
Té eerſten, ten tweedé	Ter goeder ure
Ten uyterſten	Ter leringe
Ten langen leſten	Ter laetſter tijt
Ten minſten	
Ten meeſten	Uyt Amſterdam
Ten ooſten, ten weſten	Uyt Spanjen.
Ten hoogſten,	Van niews
Ten beſten komende	Van outs
Ten Koning, doch wel zo bevallic	Van velen
Tot Koning	Van allen
	Van onzent
Ten dele,	Van tween drien, &c.
Tot Propheet.	Van langer hant.
Ten quade,	
Ten goede,	In velen
Ten wille zijn	In allen
Ten Hemel-waert	In tijts.

In declinatione

Daer zijn eenige woorden die verſchepelic uptgeſproken worden/ in de buygynge/ als

Met

Met, de, den, der tijt
Tot, de, den, der, doot, &c.

Opmerkinge eeniger Tellende woorden.

De optellende woorden zijn Een, twee, drie, vier, vijf, zes, tien, &c. deze woorden worden verandert in deze volgende Taelspreuken/

By eenen *Hora prima*
by tween *hora secunda*
by drien *hora tertia.*

Met ons twee, met zijn drien, met haer vieren
Met zijn tweeder, derder, vierder, vijfster, zester, achster, tienster, &c.
Hy quam met de elve, niet met de elf
Ic kome met tiene, niet met tien,
Ic hebbe het van een, van twee, van drie, van elve gehoort.
Dat is een van tween, van drien, &c.
In tween, drien, vieren, &c.

Digitized by Google

Prosodia.

Het vierde deel der Spraec-konst, welc is de Klankmaet.

OP datmen alle redenen / te bescheydelicker zoude konnen lezen en verstaen/ zo wordender bygevoucht eenige zekere (daer toe gevondene.)

Teykenen.

Die in de redenen gevoecht zijnde / betonen/waermen behoort op te houden/ooc waer meer: / en waer min: / ook hoemen in het lezen de stemme moet verheffen en verzachten: /

Deze Teykenen zijn zeer gebruykelic in alle geachte Talen/ heeft ooc by ons te recht gebruykt zijnde/ eene diensbare nutticheyt.

Interrogatio. Dit ? teyken achter eene reden / of eenich woort komende/ zo is het eene vragende reden/ als Wie? Hoe zo? Wat is de mensch?

Admiratio. Dit ! teyken achter eenich woort komende / zo beduyt het eene verwonderinge/ als ô drouf gedacht!

Colon. Dit : teyken achter eene reden komende/zo beduyt het een eynde der reden/welke verkort wort in onvolkomen klanc / of in onvolkomen zin / zo datmen dit punt altijt / voor eene verswijginge van eenich woort/of meyninge aen-merken mach.

Periodus. Deze . / , teykens achter eene reden komen-

komende/ zo beduyt het een eynde der reden.

De woozden die tuſſchen twee duſdanige ( ) tepkens komen/ dienen tot verklaringe der reden. *Parenthesis.*

Dit - tepken wozt oock tuſſchen Samengebouchde woozden gebonden/ als Godzalich, on-her-varen.

Benebens deze Aentepkeningen iſſer noch een verkozt tepken / welc men gebruykt ſchrijvende ſ'lants, t'mijnent, &c.

Van den klank der Silben. *De ſyllabarum quantitate.*

Het gebeurt dic-mael / dat elke Silbe alleen wel uyt-geſprzoken wozt / en dat nochtans de klanck niet goet en is / alſmen verſcheyde Silben/ naer malkander ſprzeekt/ als tot voozbeelt van het woozdeken Be-te-ren elke ſilbe lanck-ſamelic naer malkander uyt geſprzoken zijnde/ zo en behouft-men / nochte men en kan den behoozlicken klanck niet waer-nemen/ maer als men het woozdeken Beteren, bequamelic uyt-ſprzeken wil/ zo moeten beyde/ de laetſte Silben kozt geſprzoken wozden/ van welke onderſcheydinge der Silben/ eenige aentepkeningen volgen.

1. In alle een-ſilbige woozden/ en valt in het uytſprzeken / geen maet des klancx (of maet der Silben) waer te nemen/ de-wijle by ons alle een-ſilbige woozden/ dan wooz kozt/ ende dan weder wooz lang in den rijm genomen wozden. *Monoſyllaba dictiones fere omnes ſunt indifferentes.*

Digitized by Google

Behalven.

Dictiones enclyſica.

Hem, Den, Der, De, ende en, zÿn by-na altÿt kort / ook zÿn alle Aen-hangende woordekens kort / het zy of-ſe/aen de vorige woorden gehecht / of on-gehecht zÿn/ als Doet-ſe, Gaen-ze, Zien-we, Jſſer, Heefter, Loopt-men, Hielt-men, zoud-het of zoudet, Alle deze laetſte woordekens zÿn/ altÿt kort.

2. In alle woorden en behouſt-men/ maer de twee laetſte Silben/ in het ſpreken gade te ſlaen.

Omnis dictio ſyllabam longam habet.

3. In alle woorden is eene lange ſilbe.

4. Daer en komen(in onze Tale) geen twee lange Silben / malkander in eenig woort volgen/zo dat alle twe-ſilbige woorden dan/ een korte en eene lange Silbe hebben.

Ook moet mede volgen / alſer in een woort/ eene lange Silbe is/ dat de Silbe/ die voor de lange ſilbe komt/ kort zy / als In Kaſtelen, Juwelen, zÿn de middelſte ſilben lang / daerom zÿn de voorſte ſilben kort/ om dat twee lange ſilben malkander in een woort/ niet en konnen volgen.

6. Alle woorden welke in Heyt, ich, lijc, lic, E, en/ er ichz, inge, ikheyt, ie, eyndigen/ hebben deze aengetekende Silben kort/ als

Goetheyt, ſchoonheyt, goedich, aerdig, vriendelic, aert-rijk, vrouwe, name, werker, Goedicheyt, zoeticheyt, gevinge, lijdinge, cierlikheyt, blamatie, executie.

Behal-

Digitized by Google

Behalven.

De quantitate syllaborum.

Majesteyt, graviteyt, gelijk, ongelijk, &c.

7. De woorden die in ment eyndigen/ daer af is de laetste Silbe lang/ als Testament, Clement.

Alle Silben met eene enkele I, in het middel der woorden zijn kort/ als Eenige, Heylige.

Participia.

De deelwoorden welke in Ende eyndigen/ hebben op het eynde twee korte Silben/ als minnende, lerende, lopende.

8. Alle Twee-silbige woorden/die met Ge, be, of ver, beginnen / hebben op het eynde lange silben/ als Gevoel, geloof, gequel, belang, bequaem, verdrag, verlof.

Merk.

De lengde of korthept der laetste Silben wort klaerlic bemerkt in woorden welken eene silbe in het Veelvoudich vermeerderen / Want in Tafelen, wortelen, mantelen, wagenen, bemerkt-men in de upt-sprake / ontwijfelic de korthept/ der twee laetste Silben/ waer upt mede blijkt dat de laetste silben van Tafel, Wortel, en Mantel, kort zijn.

Alzo bevint-men alder-beschejdelijxt/in de upt-sprake van Metalen, Tafereelen, Juweelen, Geheelen, gezellen, de middelste silben/ alle lang te wezen.

Hier upt blijkt dat-men van oordeel in het veel-voudich behoort te zeggen oordelen, welke upt-sprake de Vriezen recht behouden.

De

Digitized by Google

De geſtaltenisſe der woorſte ſilben van Tafel, Latijn, Kaſteel, Natuyr, Vertoont zich lilaerlic in Betafelt, Verlatijnt, Gekaſteelt Vernatuyrt.

Boven is geſtelt datter in een woort geen twee lange ſilben en konnen volgen/ doch wel twee korte / want het dik-wils gebeurt/dat de twee laetſte ſilben kort zijn als in de wortige aen-getekende woorden blijkt/ doch het gebeurt zeer zelden / dat twee korte ſilben malkander/ in het midden eenes woorts volgen/ soo datmen in Veel-ſilbige woorden/gemeynelic de mate der drie laetſte ſilben / op het zeherſte onderſchept/ende de wortige ſilben/by beurten d'een woor kort en d'ander woor lang op-neemt.

Merc.

Vriendelikheyt. Goddelikheyt. Gravelikheyt.

Daer zijn eenige woorden die drie korte ſilben op het eynde hebben/ als Vriendelikheyt, Goddelikheyt, Gravelikheyt,&c.

Merk.

Deze ſcheydinge der ſilben / is in de Francoyſche ſpraake gebruyckelic/ende kan ook in alle talen plaetſe hebben / maer de minſte bequaemheyt dezes dichts is in het Latijn/ om datter geen woorden en zijn/ die lange ſilben op het eynde hebben.

Eenige aen-teykeningen van den Rijm.

Onze

Digitized by Google

Onze gemeyne dichten worden met woeten gedicht/ welke naem Voeten, met ſamen de Rijm-order/ tot ons van de Latijnen gekomen is. *Pedes.*

Een voet in den rijm is gemeynelic twee ſilben waer mede de regelen / in den dicht gemaekt worden/ en zijn duſ-danich). *Eerſte voet.*

Als van twee ſilben/ de eerſte kort is/ ende de andere lang/ zo worden die twee ſilben eenen voet genaemt/ als Bedrog, Verſtant, Kaſteel. *Iambus.*

Deze voet heeft groote vergelijkinge met het Iambus der Latijnen.

Daer is noch een voet/ van eene lange met eene korte ſilbe/ als Dragen, Werker, Vlijtich, Schone. *Drāgēn. VVēckēr. Vlijtich. Schōnē.*

Deze voet volgt het Latijnſch Trochæus, Wy gebruyken ook eenen voet / als het Latijnſch *Dactylus*, welk is van drie ſilben/ waer van de eerſte ſilbe lang is/ ende de twee laetſte kort/ als menige, zuyvere, lopende. *Mēnigē. Sūyvērē. Lōpēndē.*

Wy en hebben geen *Spondeus*, noch te *Pyrrhichius*, volgens onze derde en vierde aentekeningen der ſilben. *Spondeis & pyrrhichijs caremus.*

Van den Rijm.

De gemeyne rijm / word met de eerſte voeten bedicht/ de laetſte gemeyne regelen zijn van vier voeten/ of van acht ſilben alduſ Pſalm 131 O Heer, mijn hert, en is, niet hoog, niet op ge bla zen, is mijn oog. *De Hubeus.*

Merk.

Digitized by Google

Merk.

Altſt mogen de een-ſilbige woorden voor korte of lange ſilben genomen / volgens den eerſten regel der ſilben/dien-volgens zijn de woordekens Heer, Hert, Is, ende Hoog, voor lang genomen / en de woordekens O; Mijn, En, Niet voor korte ſilben/ alzo oock

Aldegonde. Ben ic niet als een kint het welc
De voeſter ſpeent van hare melc?

Cats: Zuyg over al den beſten ſin
Gelijc de By, niet als de ſpin.

Onze langſte / en aenzienelixte beirzen woorden van zes voeten / of van twaelf ſilben gemaeckt/ als Camphuyzen.

Een dinc|onbreekt|ons meeſt, | Gods vad|er-lic|ke hant,
De ze|genrij|ke vloec, | de eere|lic|ke ſchand'
De waert| geach | te ſmaet,|de vreuch|delic|-ke druc,
t'Al heb|bende|gebrec,|en t'za|lich on|geluc.

Deze beirzen worden ook gemeynelic/ bedicht eerſtelic twee regelen van twaelf ſilben/ en daer na twee regelen / van dertien ſilben/ als Cats in den Zelf-ſtrijt.

Het lievelicxte zoet, dat eerbaer herten wenſchen
Is maer een enkel paer, van twee geliefde menſchen,
Een derde wie het zy, en paſter niet met al,

Al

Al waer-men mint en meynt is, twee een vol getal.

Deze beirzen en oock het recht gebruyc dezer boetē is in het neder-duytſch eerſtelic berijmt van / Aldegonde, en Karel van Mander, lieden van groter uyt-nementhȝ/ door welke wegen onze geachtſte Poëtē, dē Neder-duytſchē rijm/tot de hoogſte volkomenthȝ/alrede ſchijnen gebracht te hebben.

Tot eene grondelicke bedenkinge/ hebben wy hier eenige Latijnſche *Trochaici* aengeteyckent / welke geheel volghens onze uyt-ſpraake konnen gelezen worden / sonder quetſinge der Voeten/ uyt welke beirzen de Franſche ende de Duytſche rijmorder/ ontwijfelic ſchijnt geſproten te zijn.

Buchananus pſalm 119.

Quid juventam, ne labeſcat, ſervat aque ac lex tua,
Æqua ne me diligentem deſere opprimentibus.
Tempus inſtat puniendi legis adverſarios.
Iuſſa firma ſine nullo, firma nullo exordio.

Deze beirzen zijn *Trochaici catalectici*, waer om de ſylbæ *Catalectica* allenelic/ in de uyt-ſpraake ſlibberen.

Met de D *actyli*, worden zommige liedekens bedicht/als Zuyvere, ſchone, vermaeclicke maecht. Alzo oock/ *Verſus dactylici.*

Phœbus die is nu al over de Zee,
Blinkende komt'er Diana vertogen.

De gemeyne Pſalmen/ en Liedekens/ worden by na alle / met de eerſte boeten bedicht.

Doch

Doch aengaende de order aller veranderinge/ die wort by-zonderlic en volkomelixt/ nae de zing-noten bedicht.

Rijm-wet

Alle uyt-nemende ende altijt blijf-weirdige dichten/ behoren in zoetheyt en Verstandelikheyt / tot eene on-na-volgelicke volkomenheyt vertrocken te werden/ op dat wy met de Grieken ende Latijnen onze Letter-eewe / allen nakomelingen tot een onveranderlike Wet zouden mogen voorstellen.

Orthographia ex oticarum dictionum.

Aen-teykeninge op het beschrijven der vreemde woorden, en hare uyt-sprake.

Van de Letteren der vreemde woorden/ is het gebruykelic / en ooc in reden gegront/ dat-men die nae haren oorspronc schrijft/ te meer de wijle de gewoonte / by ons de vreemdicheyt zelve veroudert heeft zo schrijven wy dan Propheet Nazareth, Philosooph, Conscientie, daer wy volgens onze tale/ zouden konnen schrijven Profeet, Nazaret, Filosoof, Konciencie, &c.

Dusdanige woordē schrijft Vondelen aldus.

Maer tot de uyt-beeldinge des spraekklanx is een verder op-merkinge nodich/ want om Philosophije, en Geometrije, te schrijven/ zo behoort/ de voorlaetste silbe eene dobbele I te wezen/ als men de selve lang uyt spreken wil/ en die wy daer-entegen gewoon zijn/ kort uyt te drucken als Academie, Blasphemie, Victorie, Glorie, behoren met eene enkele I. geschreven te worden.

Antepenultima.

Gelij-

Gelijken voet mach-men houden in de Bybelsche eygene namē/schrijvende Elijas, Hiskijas, Ieremijas, de silben lang uyt-sprekende/en Athalia, Lydia, en Euvodia, de voor-laetste silbe kort uyt-sprekende/ ende deze namen die verscheyde uytspraken lijden konnen/ zoude-men na dat-ment begeert/ lang of kort konnen teykenen.

Ooc zoudemen dan genootsaekt zijn/ tot waerneminge des onderscheyts/onze kort silbige woordē/met eene I te schrijven/als Lijnie, Bezie, Olie, &c. maer de lang-silbige vereyschen eene dobbele I, als Brouwerije, Visscherije, Schalmeye, Galeye, &c.

Het schijnt ooc wel aenmerkens waerdich datmen eene zekere order invoerde/ tot de Pronuntiatie der vreemde woorden/ want het is den volke vreemt / en on-navolgelic/ de voorlaetste silben der vreemde woorden/kort uyt te spreken van Maximus Synodus, Ephesen, &c.

De pronuntiatione ex oticarum vocum.

Penultimæ.

Ja het en is niet alleen vreemt / maer zelfs ooc voor de gemeynte verachtelic/ daerom en zoude ic niet ondienstich achten/ het gemeyn gebruyc / als eenen aengeboren aert der tale in te volgen/ ende de woorden/ die in goeden gebruyke zijn behoudende / als Hercules, Aristoteles, Seneca, Cicero, &c. zoude ic aller vreemde namen/ voor laetste silben lanc-saem uytspreken.

Wy aldus met deze vreemden woorden levende/en zoude het niet vreemder sijn/ dan de Latijnen/ die vele der Griexsche silben

verandert hebben/als in Camelus, Adamas, Paracletus, Caminus, &c.

Van Rijm ver-lof.

De Figuris dictionum.

Hier zouden wy ook int cozte iet aen-roeren van de veranderingen der woozden/ welke by zonderlic/ in den rijm /gebruykt wozt/ met ver-koztinge / en verlenginge.

De verkortingen worden al dus genaemt.

Om de uyt-sprake der woozden te verzoeten zo wozden dik-maels eenige letteren naer-gelaten als Mense, booz Mensche, Zeuse, Hollanse, booz Zeeusche, Hollansche.

Aphæresis
syncope
apocope
Synæresis nobis fere idem.

In vele woozden kan de verminderinge/ der letteren ook plaetse hebben/ zonder veranderinge der uyt-sprake/ als in plaetse van Hooren spreecken, zulcks Koninck s eerlicks, reyn zy, kommen wy schryben Horen, spreken, zulx, Konink, eerlix, rein, zi.

Deze manier is in oude tyden ganschy gebruykelic geweest/ is zeer wel van Ponterus Huyterus aen-getekent / ook van Cats, in den Zelf-stryt/ en van Grotius in de recht beschryvinge naer-gevolcht.

Aphæresis.

De verkortinge wozt dikmael gebruykt/ inde gevallen/ en in de gheslachten/ als mijn ziel booz mijne ziele, u gunst booz uwe gunste, van mijn Vader in plaetse van mijnen Vader, mijn handen, booz mijne handen, Aen een goet man, booz aen eenen goeden man, Dees man, booz Deze man, Goe Vrou booz goede Vrouwe, Do'on voor Doden, ook Vraeg antwoort, Getuygenis, booz

vrage

Digitized by Google

vrage ant-woorde, getuygeniſſe, wærk voor Werelt.

De verkortinge geſchiet mede voornamelic in de Ledekens / en inde Voornamen / zo dat deze woordekens / als De, Des, Het, Ik, Is, Te, Tot, Zy, alleenelic uytgedruckt worden met D, S, T, K, S, T, T, S, als

D'ander, S'jaers, S'omers, S'avonts } voor { de ander K'achte, des jaers zal 'k, des zomers wil 'k, des avonts zal 'k } voor { Ik achte, Ik wil, wil ik, zal ik.

Zi's, Dat's, Dit's } voor { Zy is, Dat is, Dit is
t'Amſterdam, t'Avont, t'uys { tot Amſterdam, te avont, te huys.

Het vertoont zich zeer cierlic / alſmen de verkorte woorden van de byſtaende woorden / met een By-teyken affſcheyt / vele willen nu het teyken geſtelt hebben / aen de zyde daer de letteren verſwegen worden / doch ic achte het wel zo cierlic / ende de minſte moeyte / onze aengewezene manier te volgen.

Aen-merkinge op de Zoet-vloeyentheyt der Silben.

De ſyllabarum euphonia

Als voor of achter enkele Conſonanten / Vocalen ſtaen / zo geſchiet de uyt-ſpraeke / in eene volkomene zoeticheyt.

Digitized by Google

De ſware uytſpraake wort veroorzaeckt door veler Conſonanten ont-moetinge.

Door en achter C, F, H, K, S, T, R, en X bloepen alle letteren wenſchelic/ daerom oock D, V, en G op het eynde eenes woorts komende/ altijt door T F en H gelezé wort om alle harde uytſpraake te vermijden.

Deze letteren ontmoetingen/ als B, L. M. N, P, W, veroorzaeckt de meeſte hardicheyt/ en is daerom zeer te vermijden.

Litteræ mutabiles in pronuntiatione.

Van letteren die in het ſpreken veranderen.

Oock wort tot verzoetinge van den klanc der woorden eenige letters in het ſpreken verandert/ want als naer B, C, D, F, G, H, K, P, S, T, X eene Z zo wort die als eene S of C uytgeſproken/ zie Folio. 7.

Nodige opmerkingen tot verzoetinge der uytſpraake.

En als naer B, C, D, F, G, H, K, P, S, T, X eene V volcht/ zo verandert die in F, zie Folio 7.

Als naer B, C, D, F, G, H, K, P, S, T, X eene G volcht zo wort de G in H of C H verandert/ als voor S'gelijx zeytmé S'chelijx, oock voor Weg gaen, zeytmen Wech chaen, alzo/ Tchinc al verloren, voor T'ginc al verloren.

Als naer N eene G volcht zo wort de G in eene C of K verandert/ als in plaetſe van Koning zeyt-men Konine, alzo zeggen wy Sponc voor Sprong, Lanks of Lanx voor Langs.

Als G voor eene T of D komt/ zo verandert de G veeltijts in H, want voor Ligt zeggen wy liht, voor Bedaegt zeyt-men Be-

Digitized by Google

dacht, alzo ooc Volht voor Volgt, &c.

Als naer I, K of C eene D volcht zo verandert de D veeltijts in T als in plaetse van Tot den eynde zeggen wy verzoetende Totten eynde also ooc in plaetse van Tot den mensche, zegt-men Tot ten mensche alzo ooc Lankte voor Langde of Langde.

Van letteren die in het spreken verswegen konnen worden.

De litteris supervacaneis.

Als in eenich woort/ eene dobbele Consonant komt zo en behoeftmen maer eene uyt te spreken/ als Bedden, Zetten, Willen, Zeggen behoort/ aldus gelezen te werden/ Bed-en, Zet-en, Wil-en, Zeg-en.

De dobbele letters beduyden allenelic/ dat de Consonant by de voorste silbe behoort/ zo dat de dobbele letteren de Wtsprake niet en beswaren.

Deze verswijginge der letteren kan ooc geschieden/ als gelijke letters/ malkander in verscheyde woorden volgen als Ik kan niet, Mach gezeyt worden met eene K en N uyt te laten/ aldus Ik an' iet, alzo ooc voor Tot dat het wort om de lichticheyt gezeyt Tot at'et.

De H naer S of T volgende/ kan veeltijts in het spreken verswegen worden/ als Komt' ij voor Komt hy, Is' et voor Is het.

Alzo zeggen wy ooc Lans voor Lands Wans voor Wands Rans voor Rands, &c.

Alzo ooc Aem-merken of A-merken voor Aen-merken, Om-moeten voor Ont-

Wy zouden ooc konnen vermijden dobbele Consonanten te schrijven, stellende twee Vocalen als de Consonant niet verdobbelt enwort aldus, Beeden, VVijlen, zeegen, maer in plaetse der dobbele Letteren zoudemen konnen stellen Beden, Zegen, wilen. &c.

Door dusdanige veranderingen en verswijginge der Let-

terē in de franse en Italiaense sprake tot eene uytnemende lichtscheyt en zoetheyt gebracht, welke anderſins zeer ſwaer-ſilbich wezen zouden

moeten, oot Wareit voor Waerheyt Schoneit voor Schoonheyt, &c.

Tot verzoetinge der uytſprake / wort tuſſchen eenige ſilben eene T geſtelt / als Ont-gaen voor On-gaen Ont-komen voor On-komen Traentjes voor Traenjes, &c. dit dient-men te vermijden als naer malkander zoete Conſonanten volgen.

Tot verzoetinge der Same-gebouchde woorden is veeltyts de verwerpinge eeniger letteren nodich / als Tege-woordich Herte-kenner, Zonne-ſchijn, Heldedaet, Duchte-loos, Spra-konſt, Vo-reden, Chriſte-rijc, Bogaert voor Boomgaert, &c.

Dat wy dit zelf niet voor-gaens nagevolcht en hebben / is geweeſt / op dat de Leſer ons niet ongehoort veroordelen en zoude.

Daer zijn vele diergelijke aenmerkingen in het dagelix gebruyc / welke huipſame middelen tot eene verbeteringe der ſprake zouden konnen dienen / om alle de ſwaerſte Letter-ontmoetingē bequamelic te vermijden gelijc zulx oot inde Grieckſche ſprake voorgaens tot bevorderinge der zoet-vloeyentheyt waerghenomen wort / hier van zy alle Tael-lievende gewaerſchout.

Deze ſware Letter-ontmoetinge / en ſchijnt in onze ſprake buyten Rijm / van niemant bepzouft te zijn / maer is zeer gelucklic van Cats en Heynſius in rijm bearbeyt / zo datter vele Deirzen zijn / waer van

van elc woort in eene Vocael eyndicht of begint.

De verlenginge en wort in onze spraake nauwelix gebruykt / alzo zeyt-men Ellef, zellef, Arrem, Vollec, voor Elf, zelf Arm, Volc, &c. alzo oock Ditte, Icke, voor Dit en Ic. *Paragoge.*

Ook worden by vele woorden des Vrouwelicken geslachts een R op het eynde tot cierlikheyt bygevoucht. als Tot der rechter hant of Totter rechter hant voor Tot de rechte hant, alzo mede Totter doot, Wt der stat, ter goeder uyre, Vander vrouwe, &c.

Daer wort in eenige woorden eene Wisselinge der letteren gebruykt / als Kunnen voor Konnen, Om-helzen, Om-halzen, Misschien voor Mach-schien, ook Isser? voor Is daer? of Is zy daer. *Antithesis*

Merk.

Het tegenwoordich gebruyk heeft / deze woorden veroudert als Moesten, Bloeme, Roem, Calumne Noemen Roemen wy segwy nu Mosten, Blomme, Rom, Calomme, Naemen, Rommen.

Van Kreeft-woorden.

De dictionibus reciprocis.

Kreeft-woorden zijn / welker Letters van voozen of van achter gelezen zijnde / de zelve woorden blijven / als Lepel, Ene, Tijt, Neen, Elle Ebbe, &c. doch deze zijnder zeer weynich maer onvolmaekte Kreeft-woorden zijnder zeer veel / welke ook eeni-

Digitized by Google

ge gemeynschap met malkander schijnen te hebben/ als

Leven		Nevel	Leed,		Deel
Tol,		Lot	Top,		Pot
Pool,		Loop	Rooc,		Coor
Sak,	en	Kas	Keur	en	Reuk
Kloc		Colk	Toon,		Noot
Berg,		Greb	Pijn		Nijp
Regel		Leger	Lam		Mal &c.

De Grieken hebben Kreef-swijze hele spreuken nagezocht/ welke exempelen by andere Volkeren nauwelix gevonden en worden / Daerom wy ooc deze Grierse spreuke tot een exempel stellen / Νίψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν. dat is/ En wast niet alleē het aengezicht/maer ooc de gebreken. Onder de Latijnsche is ons deze spreuke ter hant gekomen *signa te signa temere mo tangis et angis.*

Anagrammata.

Van Letter-wisselingen.

De Letter-wisselingen zijn mede/ by de Grieken gevonden / maer nu belen Volkeren gemeyn/ het gebruyc is: met de Letteren eener reden/ eene andere reden te beschrijven/ als

	Maerten Beheyt		wort	*MET A*Rbeyt he*EN*
	Pieter Lenaers		gele-	Leer iet sparen
uyt	Daniel V Voets		zen	V daet si loven
	Emanuel de Meteren			Eenmael met vredē

Van

Van de gemeynſchap der Duytſche tale met vreemde talen.

Obermits De verſcheydenheyt der talen/ inde verwerringe der eerſte ſpraake onſtaen is zo geeft het een groot nae-denken / datter iet gemeyns / onder alle de Talen overich is / dit nae-denken wort oock vermeerdert / door de overblyfſelen/ die noch in de gemeyne ſpraken bevonden worden/ waer af Theodorus Bibliander, en Antonius Thyſius, getuygen dat den gehele gront onzer tale / uyt de Hebreeuſche Grieckſche / en Latijnſche/ ſpraake geſproten zy / welke meyninge Abraham vander Mijle mede toeſtemt om denn leergierigen hier af eenige openinge te doen/ zo hebben wy hier aengeteyckent/ eenige onzer woorden / die de Hebreeuſche/ Grieckſche en Latijnſche zeer na gelijk zijn. *In Lingua Belgica.*

Gemeyne woorden der Hebreen, en der Nederlanderen.

Koppel, twee	*Kepel*	Comijn	*Comon*
Kabel	*Chobil*	Boos *malus*	*Boos*
Bedeel, *divido*	*Bedal*	Beelt	*Baal of bel*
Torteldüyve	*Thor*	Recke *extendo*	*Raka*
Etmael	*Ethmol*	Paſſere	*Paſa*
Baren, *gignere*	*Bara*	Pas, *paſſus*	*Peſa*
Sotten	*Sothim*	Aerde	*Arets*
Schaet	*Schahat*	Pfert hoogd	*Phert*

Over,

Digitized by Google

Over, *uber*	*Ever*, *eber*	Doek	*Dooca*
Beet, *morſus*	*Peth*	Dorſch	*Doſch*
Leeu	*Levyah*	Ei-lant	*Ei*
Schaden	*Schad*, *ſchadad*	Evel, *malum*	*Ngevel*
Schakel	*Schakel*	Gadere vergader	*Gadar*
Seven	*Schevang*	Hake	*Hakah*
Hem, *illi*	*Hem*	Hel, helder	*Hal*, *halal*
Kuſſen	*Kiſſe*	Hollen	*Holel*
Morgen	*Maghar*	Huylen	*Heihlu*,
Achter	*Achar*,	*Luy*, Lieden	*Luime*
Bate, *lucrum*	*Baza*	Mantel	*Magnel*
Gevel des huyzes	*Gelvul*	Rotſen loopen	*Rotz*
Var *taurus*	*Phar*,	Schaft	*Schevet*
Lecke, *lingo*	*Lagnaz*	Scheppen	*Schaeph*
zide, *Latus*	*Zid*	Taſſche	*Taſ ke*
Schenke *potiſo*	*Schakan*,	Smy, geſmijde	*Zmyde*
Schave	*Schavah*	Toren	*Toren*
Makker *ſocius*	*Makkar*	Zeren, verzeré	*Zarar*
Memme	*EM*	Schilden	*Schilte*

Gemeyne woorden der Grieken ende der Nederlanderen.

Axe	*Axine*	Hitte	*Aithos*
Acker	*Agros*	As *axis*	*Axon*
Acht	*Octo*	Hechte	*Hapto*
Anker	*Angkura*	Valle	*Ballo*
Angſt	*Anchos*	Pile	*Belos*
Af	*Apo*	Bremme	*Bremo*
Aeſem	*Aaſmos*	brade	*Brazo*
Aſeme	*Aazo*	boter	*Boutyron*
Heet zijn	*Aithein*	broot	*Broton*

brave-

Digitized by Google

bravere	*Katabrabeuo*	Hyzoop	*Hyſſopos*
Dier	*Ther*	Hulk	*Holkas*
Dere	*Deiro*	Hale	*Halomi, halo*
Di	*Toi*	In	*En*
Voet, *fus*	*Pous*	Kennep	*Kannabis*
Fame	*Pheme*	Kallen	*Kalein*
Giete	*Cheo*	Klinke	*Klango*
Grijpe	*Gripeuo*	Klank	*Klange*
Klatſe	*Klazo*	Krijte	*Kerytto*
Galle	*Chole*	Kemel	*Kamelos*
Kamer	*Kamera*	kiſte	*Kiſte*
Deere *noceo*	*Teiro*	kuſſe	*Kuſo*
Derre, durve	*Tharro*	koph hoogd	*Kephale*
Kloſſe	*Kloſma*	klimme *ſcando*	*Klimax leder*
bedeeſt	*Deos*	Keiſer	*Kaiſar*
Deizen	*Deſſin*	kelk	*Kulix*
Dubbel	*Diplous*	knauwe	*Chnauo*
Dunken	*Dokein*	Lampe	*Lampas*
Enige	*Enioi*	Loſſen	*Luſein*
Aerde	*Era*	Leeu	*Leon*
Izer	*Sideros*	Linen	*Linon*
Klage	*Klajo*	Leger *lectus*	*Lechos*
Komme	*Kumbos*	Lecke	*Leicho*
Kracht	*Kratos*	Met	*Meta*
Kupe	*Kuphos*	My	*Moi*
Dochter	*Thugater*	Moeder	*Meter*
Deure	*Thura*	Mane *Luna*	*Mane dor*
Ete	*Edo*	Maent	*Man dor*
Een	*Hen, heis*	Midſen	*Meſon*
Engel	*Angelos*	Melke	*Amelgeo*
Erlange	*Lanchano*	Muis	*Mus*
Eewe	*Aion*	Mudde	*Modion*
Erm	*Eremos*	Morgē *Iugerum*	*Morge*
Heel	*Holos*	Mile	*Milion*

Digitized by Google

Nu	*Nu, nun*	Stijve	*Stypho*
Nevel	*Nephele*	Schorre, oever	*Schoros*
Ruiten	*Phrugein*	Geſtikt	*Stictos*
Ic kappe	*Kopto*	Stige	*Steicho*
kere	*Koreo*	Sterke	*Sterizo*
kyrche, kerke	*Kuriake*	Sterkte	*Sterigma*
Leeg zijn,	*Legein*	Stroye	*Stroun*
Leure,	*Leros*	Sroiinge	*Stroſis*
Moejen,	*Mogein*	Stijl	*Stylos*
Forme	*Morphia,*	Stene	*Steno*
door Letter-verzettinge		Staen	*Stanai*
Nacht	*Nux*	Swige	*Siago*
Nieu	*Neos*	Steele	*Stelechos*
Neſt	*Noſſos*	Schimp	*Scomma*
Nutten	*Anuttein*	Ruim	*Rume*
Oye	*Oïs*	Schip	*Scaphe*
Olie	*Elaion*	Stam	*Stemma*
Os	*Bous*	Scheef	*Scajos*
Put	*Buthos*	Schepter	*Sceptron*
Prate	*Phrazo*	Scandael	*Scandalon*
Pene, pijne	*Poine*	Sponcie	*Spongos*
Ploie	*Pliko*	Schneide hoogd.	*Schize*
Purpur	*Porphyra*	Ster	*Aſter*
Plage	*Plage dor.*	Spue	*Ptuo*
Quelle	*Scullo*	Spelonke,	*Spelaion*
Rad, raſch	*Radios*	Spade ſchoppe	*Spathe*
Regenen	*Rano*	Temme	*Domae*
Ronke	*Rencho*	Throon	*Thronos*
Roſe	*Rodon*	Treſoor	*Theſauros*
Reder	*Rhetor*	Traen	*Thranos dor.*
Rede,	*Retoreuo*	Tol	*Telon*
Voer,	*Bora*	Titel	*Titlos*
Teer,	*Terus*	Tapijt	*Tapes*
Rete, ſcheur	*Rexis*	Verre, vorde	*Porro*

Volen

Digitized by Google

Volen	*Poles*	Plette, verpleté	*Pletto*
Ure	*Hora*	Zie, ziede	*Zea.*
Veel	*Pollos*	Hier af komt misschien	
Valle	*Sphallomai*	het woordeken Zee.	
Vroech	*Proi*	Zac	*Saccos*
Vreze	*Phrisso*	Vader	*Pater.*

De Gemeyne woorden der Neder-landeren ende der Latijnen.

As	*Axis*	kort	*Curtus*
Acker	*Ager*	krone	*Corona*
Arm	*Armus*	kosten	*Constare*
Acht	*Octo*	koorde	*Chorda*
Anker	*Anchora*	kupe	*Cuppa*
Angstich	*Anxius*	korf	*Corbis*
Ab hoogd af,	*Ab*	krijt	*Creta*
Boter	*Butirum*	kamer	*Camera*
baert	*Barba*	Decke	*Tego*
beest	*Bestia*	Du	*Tu*
blæten	*Balare*	Drom	*Trulla*
beker	*Becario*	Dure	*Duro*
boejen	*Baja*	Ete	*Edo*
betalinge	*Talio*	Engel	*Angelus*
Kruys	*Crux*	Disch, tafel	*Discus*
Colf	*Clava*	krebbe	*Crabatus*
kapoen	*Capo*	korste	*Crustum*
kolen	*Caules*	Elle	*Vlna.*
kasse	*Capsa*	Eewe	*Ævum*
kellet	*Cellarium*	Enge	*Angustus*
kulkt	*Culcita*	Fruit,	*Fructus*
klaer	*Clarus*	Fame	*Fama*
karper	*Carpio*	Feest	*Festum*

Graen

Graen	*Granum*	Huiden	*Hodie*
Gordin	*Cortina*	Hebbe	*Habeo*
Hule	*Vlulo*	klanc	*Clangor*
Ic	*Ego*	klinke	*Clango*
In	*In*	kemel	*Camelus*
Joc, Juc	*Iugum*	kiſte	*Ciſta*
Joc	*Iocus*	kerſe	*Ceraſum*
keten	*Catena*	kaes	*Caſeus*
kop, kap	*Caput*	koke	*Coquo*
keizer	*Ceſar*	koc	*Coquus*
kelc	*Calix*	Lampe	*Lampas*
Mamme	*Mamma*	Leeu	*Leo*
Mortier	*Mortarium*	Lelie	*Lilium*
Mi	*Mi*	Letter	*Littera*
Moeder	*Mater*	Linen, linnen	*Linum*
Miſpel	*Meſpilum*	Lanteerne	*Lanterna*
Muyr	*Murus*	Monſter	*monſtrum*
Mete	*Metior*	Meeſter	*magiſter*
Midden	*Medium*	Mager	*macer*
Melke	*Mulgeo*	Mile	*miliare*
Molen	*Mola*	Nu	*Nunc*
Male	*Molo*	Neve	*Nepos*
Muis	*Mus*	Neut	*Nux*
Murmurere	*murmuro*	Neuze	*Naſus*
Mudde	*modium*	Nevel	*Nebula*
Vlamme	*Flamma*	Stijge	*Inſtigo*
Mantel	*mantellum*	Net	*Nitidus*
Glas	*Glacies*	Nacht	*Nox*
Fackel	*Facula*	Neen	*Non*
Gruis	*Gruſum*	Nieu	*Novus*
Lijſte	*Liſta*	Oye	*Ovis*
Sickel	*Sicula*	Onder	*Inter*
Speer	*Sparus*	Ore	*Auris*
Riem	*Remus*	Order	*Ordo*

Olie

Digitized by Google

Olie	*Oleum*	Pont	*Pondo*
Os	*Bos*	Poorte	*Porta*
Palm	*Palma*	Plante	*Planta*
Plage	*Plaga*	Plante	*Planac*
Put	*Puteus*	Paer	*Par*
Prijs	*Pretium*	Purper	*Purpura*
Perſoon	*Perſona*	Roze	*Roſa*
Plat, Plein	*Planus*	Regel	*Regula*
Proeve	*Probo*	Recht	*Rectus*
Proeve	*Probatio*	Rat	*Rata*
Sta	*Sto*	Regenen	*Rigare*
Scrijn	*Scrinium*	Ront	*Rotundus*
Scimp	*Scomma*	Rumoer	*Rumor*
Scrive	*Scribo*	Rove	*Rapo*
Zonne	*Sol*	Sheptet	*Sceptrum*
Schelmſtuc	*Scelus*	Suker	*Saccarum*
Schelm	*Sceleſtus*	Somme	*Somma*
Zuge	*Sugo*	Sponcie	*Spongia*
Zat	*Satur*	Sterre	*ſtella*
Salt, zout	*Sal*	Zes	*Sex*
Zeven	*Septem*	Spuge	*Spuo*
Scotel	*Scutella*	Stal, beyde van ſtaen	*Babulum*
Zegel	*Sigillum*		
Sober	*Sobrius*	Spelonke	*Spelunca*
Sponde	*Sponda lecti*	Temme	*Domo*
Zeker	*Securus*	Teſte	*Teſta*
Sceef	*Scevus*	Toren	*Turris*
Pene, Pine	*Pœna*	Tant	*Dens*
Ploje	*Plico*	Tortelduve	*Turtur*
Pere	*Pirum*	Twee	*Duo*
Pael	*Palus*	Trecke	*Trabo*
Poel	*Palus, udis*	Tapijt	*Tapetum*
Penne	*Penna*	Titel	*Titulus*
Plume	*Pluma*	Volen	*Pullus*

Ure

Ure	*Hora*	Vader	*Pater*
Vlies	*Vellus*	Wal	*Vallum*
Vel	*Pellis*	Venster	*Fenestra*
Vat	*Vas*	Vlocke	*Floccus*
Visch	*Piscis*	Wil	*Volo*
Winne	*Vinco*	Wint	*Ventus*
Weduwe	*Vidua*	Wijn	*Vinum*
Waer	*Verus*	Woeste	*Vaste*
Zoc	*Soccus*	Woest	*Vastus*
Jlich	*Ilico*	Lang	*Longus*
Voller	*Fullo*	Tronc.	*Truncus.*
Uyl	*Vlula*		

Alle deze woorden die in onze sprake door een menichvuldich gebruyc/ grondelic ingewortelt zijn/ oordelen wy de onze/ alhoewel die ooc in de genaemde Talen/ hare natuyrelijke plaetse behouden/ het ware ooc aen onze sprake gewelt gedaen met deze woorden daer af tenemen/ alhoewel wy buyten het gemeyn gebruyc/ alle alle vreemde woorden verwerpen.

De dialectis. Van eenige verscheydenheyt der Sprake onder de Neder-landers.

De neder-duytsche Tale wort in Grontwoorden Buyggingen ende Tael-spreuken met de Hoog-duytsche hoe scherper aengemerkt/ hoe gelijker bevonden/ ooc wort sy de Geleerde getwijfelt/ welke van beyde de Outste is/ dewijle de Hoog-duytschen den Joden ende den Grieken naerder

der wonen / ende de outste schriften het Neder-lansch naerder gelijkenen.

De Neder-landers hebben in hare gemeyne houken / alle eenderleye spraeke / als in Bibelsche Over-zettingen / Tijt-bouken / ooc in geachte schriften van Hoven en Steden / onder welke gemeyne schriften eenige Eenderlandsche Testamenten de volmaeckste geacht worden / niet tegenstaende de Lant-spraeke merckelic van het nederlantsch af wijkt.

Aengaende het onderschept onder de Neder-landers alleenelic het ghemeyn Spreec-ghebruyc aengaende / geschiet by de Hollanders in het verkorten der woorden / zeggende Vraeg Antwoort, Ic zeg, Ic heb, ooc Schepe, Huyze, Stede &c. in plaetse van Vrage Antwoorde, Ic zegge, Ic hebbe, Schepen, Huyzen, Steden &c. Dusdanige verkortingen zijn verwerpelic. *Hollandismus.*

Gelijc als mede verwerpelic is de verlanginge der Vlaemsche uyt spraeke / als sy zeggen / Lopene, VVagene, Schuyte &c. *Flandrismus.*

In het verkiesen der woorden hebben de Brabanders de meeste volkomenheyt. *Ziet folio 38.*

Ende in zachte uytspraeke eeniger letteren schijnen de Briezen eenige goede opmerkingen te hebben / die ter zoet-bloejenheyt dienstich zijn. *Ziet folio 7.*

Deze verscheydenheden zijn nodich aengemerckt / op dat een jder zijnes Volx eygen gebruyc kennende / het achtbaer gebruyc niet en verwerpe.

Digitized by Google

Eenige Vertoningen van oude ſchriften der Duytſche ſprake.

Ontrent het honderſte Jaer/ naer Chriſtus verſchijninge / is Mariaes Lof-zang/ duſdanich gebonden.

Mlkkeloſo min ſela truchtin,
Inti Gifan min geeſt in Gote minemo heylante.
Bithiu vuantha her geſchouuota odmuothi ſinero thiuni.
Seno nu ſon, thiu ſáliga mih quedent alla cunnu.
Bithiu vuantha mir teta mikilu thie tar mahtig iſt:
inti heilag ſin namo.

Inti ſin miltida in cunnu inti in cunnu inan fórhtanten.

Teta maht in ſinemo arme, ziſpreitta ubarhubtige muote ſines herzen.

Nidar giſatta machtige van ſedale: inti arhuob odmuotige.

Mijne ziel verheft den Heere
Ende mijn geeſt verheuge in God mijnen Salichmaker.
Want hy heeft de nederheyt ſijner dienſtmaecht aengeſien: want ſiet van nu voort ſullen my ſalich noemen alle geſlachten.
Want hy heeft my groote dingen gedaen/die machtich is: ende heylich is ſijne naem.
Ende ſijne barmhertichheyt duert van geſlachten tot geſlachte / den genen die hem vreeſen.
Hy heeft gewelt gedaen/ door ſijnen arm: hy heeft verſtrept de hoveerdige/ in haers herten gedachte.
Hy heeft de machtige vāden thzoon afgetrocken: ende de nederige heeft hy verheven.

Hun-

Digitized by Google

Hunherento gifulto guota: intiota ge forliet itale.

De hongerige heeft hy met goederen vervult/ en de rycke heeft hy ledich wech gheſonden.

Inphienus Iſraël ſinan knecht; zigi muntigonne ſinero miltidu.

Hy heeft Iſrael ſynen knecht op geholpē/op dat hy der barmhertichept gedachtich ware.

So her Sprach ziconſen fateren.
Abrahame inti ſinemo ſamen ziuuerolti.

Gelijck hy geſprokē heeft tot onſe Vaders/ Abraham ende ſynen zade/ in der eewichept.

Salomons Hoog-liet is voor vijf hondert Iaren duſdanigh gevonden door D. Paulus Merula.

Cuſſe her mih mit themo cuſſe ſines mundes.

Hy cuſſe my met den cuſſe ſynes monds.

Thicco geheizzer mit ſine cuomſt *per Prophetas:* nu cume her ſeluo, ande cuſſe mich mit thero ſuoze ſines *Euangelij.*

Dicke beloofde hy my ſyne comſt/door de Propheten: nu comt hy ſelf / ende cuſſe my met het ſoete ſynes Euangeliums.

Wanda bezzere ſint thine ſpune themo wine. ſie ſtinckē mit then bezzeſton ſaluon Thiu ſuoze thiner *Gratie,* is bezerra than thin Skarphe thero legis, alſo hiz quijt,

Want dijne ſpenen ſyn beter dan wijn / ſy ruycken met de beſten ſalben. Die ſoethept dijner genade/is beter dan die ſcherpte der Wet / alſo hy ſept:

Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

De Wet is door Moyſen gegeven, de genade ende waerheyt is door Ieſus Chriſtus geworden.

Thiu ſelva genatha is gemiſket mit *varijs donis Sancti Spiritus,* mit them thu

De ſelve genade is ghemengt met verſcheyde gaven des H. Geeſts, met

Digitized by Google

machost, *ex peccatoribus Iustos, ex damnandis rumunerandos*, Thin namo is uzgegozen oley.

Thin namo is wide gebrey det, wanda vano thir Christo, heyze wir *Christiani*.

Vano thiu minnon thich the Ionckfrouwen: that sint the sielan the ther jugethet sint in thero douphe, and gewadet mit *veste innocentiæ*.

Zich mich nah thir, so louphen wir in themo stanke thinere salvon. Ick bekenne mine unkraft: vane then helph mich mit thinan genathan, so scundich andere ze thinemo wega.

Ter Cunig leydede mir in sine genathema. Ich weyz nu in *fide & spe*, the genatha the min noch beydet *in re*. *Exultabimus*

ande wir vreuwen uns ana thich, els an uns selvon, wir gehugega thinere spune over then win. Wir ne willon niet vergezzan thaz thiu genathe thines *Euangelij*, suozer is, than thiu, *austeritas* thero ewo.

dien makest du/ van sondaren rechtvaerdige, van verdoemelicke, vergeldelicke, Dijn name is uytgegoten oly. Dijn name is wijd gebreyd: want van dij Christo/ heeten wy Christenen.

Van dies minnen dy de Jonckvronwen / dat sijn de sielen die daer verheucht zijn inden doop/ ende ghecleedet met het cleet der onnoselheyt.

Treckt my na dy/ so loopen wy inden reuc dijner salve. Ic bekenne mijne onkraft: van dien helpt my met dijne genade/ so send ick andere tot dijne wegen.

De Coninck leydede my in sijne Camer. Ick weet nu in geloove ende hope, de genade die my noch verbeyd in der daet. Wy verheugen/ ende wy verbreuchden ons an dy/ niet aen ons selven/ wy geheugen dijner borsten boven den wijn: Wy en willen niet vergeten/ dat die genade dijnes Euangelijs, soeter is/ dan de suerheyt der Wet.

Digitized by Google

Lxx thiu quijt *Si quis hoc vel illud fecerit: morte moriatur:* thu quithes avor in thinemo Euangelio. *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* thie rechte minnon thich, thich ne minnot nieman, her ne ſy recht, ande nieman ne is recht, her ne minno thich.

De Wet/ die ſept/ die dit of dat gedaen heeft: ſal den doot ſterven. maer du ſegges in dijn Euangelio: Ic en ben niet gecomen om die rechtvaerdige te roepē, maer de ſondaers: die oprechte minnen dy/ dy en mint niemant/ hy en zy oprecht/ eñ niemant is oprecht/ hy en minne dy.

Volcht de 19. Pſalm uyt de Duytſche outheden in het licht gebracht door Abraham van der Mijle.

HEmiln tellunt guodlikheyt Godes ind werk ſinro hande furkundit feſti.

Dach dages ut ropizot wort in naht nachti tund wiſtuom.

Ne ſint ſprakē noh woorth thero ne worthin gihorda iro ſtemmen.

An allere erthon fuor iro luyt ind an endron ringis erthon iro wooth.

An ſunum ſatta ſina ſelitha

DE Hemelen vertellen de goedelikheyt Godes/ en het werc ſiner hand den verkondicht t'vaſte.

De dach den dach uyt ruyſpet een woort/ ende de nacht den nacht kont wetenſchap.

Geen zijnder ſprakē noch woorden daer niet woorden gehoort hare ſtemmen.

Aen alle aerde voor haer geluyt en aen d'eynden des rinx der aerde hare woorden.

In de zonne heeft zy gezet zijne tente.

Digitized by Google

In he also brudegomo fortgangande fan sinro betekameren.	Eñ hy als een brudegom voortgaende van zijne beddekamer
Mendida also wrisil te loupom weh.	Zy zal verheugen als een worstelaer te lopen den wech
Fan hoon himili sin utgant	Van den hogen Hemel is
In sin withirloop untes sinro hoi.	zijn uytgant in zijnen tegenloop tot zijne hoochte
Noh ne ist the sig geberge fan sinro hitte.	Noch daer en is die zich bercht van zijne hitte
Ewa Godes um bemillam bekerund selim.	De wet godes onbevlekt bekerende de zielen
Urkuntschap Godes getruuin	tgetuygenisse Gods getrou/
wisduon farliendi luzzundon.	wijsheyt verlenende den kleynen
Godes rehnussi retha	Godes gerechticheden zijn recht/
geblithande herta.	verblijdende de herten
Gebot godes schuni Irlihtende ogum.	Tgebot Gods is schoon verlichtende de ogen
Fortha drusten heilig	De vreze des Heeren is heylich
volwonende an werildi werildis.	voldurẽde tot des werels werelt
Diroma drusten giwari	De rechten des Heren zijn waer
rechtlika an sig selvon,	gerechtichlic in zich zelvẽ
begerlika ovir golt in stein durtikin vilo	begeerlicker over gout en steen kostelic vele
in suottera over honog in rata,	en zoeter boven honih en raet/
gewisso thin schalc behodit	gewis dijn knecht hoetse

sia,

sia,	en behoedende die
an behuodende im	grote wederloon
mikil withirlon	Wie verneemt de misda-
misdadi wie virnimit	den
fan beholenen minin	van verholene mijne
gereini mi,	repnich mi
in fan fremetgon	en van vreemde
ginathe thenin schalke,	vergenadich dine knecht
Of sie min ne werthon	Of se mijner niet gewel-
geweldig,	dich en werden
than ik un bemillam we-	dan zal ic onbevlekt we-
zen scal,	zen van de meeste misda-
fan meistero misdadin	den
in solon wesan that	en zullen wezen dat
gelicum sulum spraken	gelijken sullen de spraken
minis mundis in gehuge-	mijnes monts en geheu-
nisse	genisse
minis hertin	mijnes herten
in thinro tegenwoordichz	in dijne tegenwoordichz
dinicero.	altijt.

Volcht eene zeer oude Beschrijvinge der tien Gebooden / in de Vriesche spraake beschreven / wort van den eerweirdigen D. Festus Homnius, in het Schatbouc aengeteyckent dus danich

Van de tiaen wird/ dit sint da tiaen wird.
Israhel dijn God is een weer God.
Him scheltu tienia/ en sijn era mit nene
Fraemde Goden menzia/
Israhel dijn God scheltu/ neen byld makia/
Fan alle da creatura deer bida Himel fliucht/
Jefta op der eerde swerft/ en in de wettere suomt/
want ic mine ontank wzec/ al toe da sparda/ en
mine tank laenie/ al toe da tienda/

Israel

Iſrahel dijn Godes nama ſcheltu naet foꝛ ſwerra/
Ner tot nene ydelniſſe/ op tpaen ſonder need/
Iſrahel dis Sonnendeis fira ſcheltu naet fozjetta/
Diſſe fpower boeden waren in eenre taeſta/
Iſrahel era dijn Fader/en dijn Moder/ hoe du lange libbe op der eerda
Hoed dp van Hoerdom/
Hoed dp van Manſlachta/
Hoed dp van Tpeſta/
Hoed dp van falſch Tiuch/
Hoed dp van ommetter hyerinne / alle der tingena deer dijn neſta aegh mit mara riucht dan du.

In deze outſte ſchzijften / kan men berſchepde opmerkingen van den gront onzer woozden zien/ doch niet wolkomelic den ſtant van de Spzake dier tijden maer in de laerſt-voozgaende vierhondert jaren/ is de Tale tot deze onze tijden toe / dagelijx meer en meer gezupvert/ beſnoept ende verbetert.

EYNDE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

153. T - 29

Google

Digitized by Google